

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Valter Bizjak

Mentor: Red. prof. dr. Bojko Bučar

**UPORABA SILE VOJAŠKIH ENOT V MIROVNIH OPERACIJAH -
PRIMER SREBRENICE**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2006

KAZALO

UVOD	5
1. NORMATIVNA PODLAGA ZA UPORABO SILE VOJAŠKIH ENOT	8
1.1. Temeljni koncepti in pojmi	8
1.2. Združeni narodi in mirovne operacije	11
1.3. Združeni narodi in regionalne varnostne organizacije	16
1.4. Pravila o uporabi sile vojaških enot Združenih narodov	17
1.5. Pravila o uporabi sile v mirovnih operacijah, ki jih izvaja zveza NATO	24
2. UPORABA SILE VOJAŠKIH ENOT V PRAKSI	29
2.1. Pokol v Srebrenici	29
2.1.1. Geografsko-zgodovinski pregled	29
2.1.2. Srbski napad na Srebrenico	36
2.1.2.1. Dogodki v četrtek, 6. julija 1995	37
2.1.2.2. Dogodki v petek, 7. julija 1995	40
2.1.2.3. Dogodki v soboto, 8. julija 1995	40
2.1.2.4. Dogodki v nedeljo, 9. julija 1995	45
2.1.2.5. Dogodki v ponedeljek, 10. julija 1995	46
2.1.2.6. Dogodki v torek, 11. julija 1995	52
2.1.3. Analiza ravnanja nizozemskega bataljona med srbskim napadom na Srebrenico	56
ZAKLJUČEK	58
SEZNAM VIROV	62
PRILOGE	65

SEZNAM PRILOG

PRILOGA A: Primer pravil o uporabi sile za mirovno operacijo »Restore Hope« v Somaliji leta 1992 in 1993	65
PRILOGA B: Primer kratkih pravil o uporabi sile, namenjenih vojakom za operacijo UNFICYP na Cipru iz leta 1999	70
PRILOGA C: Dva kartončka za vojake ZN s pravili o primernem obnašanju	71
PRILOGA D: Tank T-55	74
PRILOGA E: Ročni protioklepni raketomet AT-4	75
PRILOGA F: Protioklepni raketni sistem M47 – Dragon	76
PRILOGA G: Protioklepni raketni sistem - TOW	77
PRILOGA H: Mitraljez Browning 12,7 mm	78

SEZNAM KRATIC

- AOCC** – Air Operations Coordination Centre (Koordinacijski center za zračne operacije)
- AUSCON** – Austrian Contingent (Avstrijski kontingent)
- AWACS** – Airborne Warning and Control System (sistem za opozarjanje in nadzor v zračnem prostoru)
- BiH** – Bosna in Hercegovina
- CAS** – Close Air Support (bližnja zračna podpora)
- CJTF** – Commander of Joint Task Force (poveljnik združenih namenskih sil)
- DPC** – Defence Planning Committee (Odbor za obrambno načrtovanje)
- DPKO** – Department of Peacekeeping Operations (Oddelek za operacije ohranjanja miru)
- EOD** – Explosive Ordnance Disposal (vojaška enota za odstranitev eksplozivov)
- EU** – European Union (Evropska unija)
- FC** – Force Commander (poveljnik sil)
- GKCYP** – Greek Cypriots (grški prebivalci Cipra)
- IFOR** – Implementation Force (Sile za uresničitev)
- JCO** – Joint Commission Observers (Združena komisija opazovalcev)
- KFOR** – Kosovo Force (Sile za Kosovo)
- MC** – Military Committee (Vojaški odbor)
- NAC** – North Atlantic Council (Severnoatlantski svet)
- NATO** – North Atlantic Treaty Organisation (Organizacija severnoatlantske pogodbe)
- NPG** – Nuclear Planning Group (Skupina za jedrsko načrtovanje)
- ONUC** – United Nations Operation in Congo (Operacija Združenih narodov v Kongu)
- OP** – Observation Post (opazovalna točka)
- OPFOR** – Opposing Forces (nasprotnikove sile)
- OPLAN** – Operation Plan (operativni načrt)
- OPORD** – Operation Order (operativno povelje)
- OVSE** – Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi
- QRF** – Quick Reaction Forces (sile za hitro reagiranje)
- RCA** – Riot Control Agents (sredstva za nadzor množic)
- ROE** – Rules of Engagement (pravila o uporabi sile)
- RRF** – Rapid Reaction Force (sile za hitro reagiranje)
- SEAD** – Suppress Enemy Air Defense (sredstva za nevtralizacijo nasprotnikove zračne obrambe)

SFOR – Stabilisation Force (Sile za stabilizacijo)

SITREP – Situation Report (poročilo o situaciji)

SOFA – Status of Forces Agreement (Sporazum o statusu vojaških sil)

SOMA – Status of Mission Agreement (Sporazum o statusu misije)

SOP – Standing Operating Procedures (ustaljeni operativni postopki)

TKCYP – Turkish Cypriots (turški prebivalci Cipra)

TOW – Tube-launched, Optically tracked, Wire-guided missile (iz cevi izstreljena, optično zasledovana, žično krmiljena raketa)

UN – United Nations (Združeni narodi)

UNFICYP – United Nations Peace-keeping Force in Cyprus (Sile Združenih narodov za ohranjanje miru na Cipru)

UNITAF – Unified Task Force (Poenotene namenske sile)

UNPREDEP – United Nations Preventive Deployment Force (Sile Združenih narodov za preventivno razmestitev)

UNPROFOR – United Nations Protection Force (Zaščitne sile Združenih narodov)

UNOSOM I – First United Nations Operation in Somalia (Operacija Združenih narodov v Somaliji I)

UNOSOM II – Second United Nations Operation in Somalia (Operacija Združenih narodov v Somaliji II)

US – United States (Združene države)

ZDA – Združene države Amerike

ZN – Združeni narodi

ZRJ – Zvezna Republika Jugoslavija

UVOD

Vojaške enote v sodobnem svetu vse bolj sodelujejo v mirovnih operacijah. Mirovne operacije so postale eden od mehanizmov mednarodne skupnosti za reševanje sporov. Združeni narodi – ZN (ang. United Nations – UN) so organizacija kolektivne varnosti v svetu in so odgovorna institucija za izvajanje mirovnih operacij. Obstajajo različni tipi mirovnih operacij. Vsaka mirovna operacija ima svoj mandat, ki izhaja iz resolucij Varnostnega sveta Združenih narodov. V diplomskem delu se osredotočam na operacije ohranjanja miru in operacije vsiljevanja miru. V teh operacijah so na prizoriščih prisotne oborožene vojaške enote, ki imajo na podlagi mandata določena pooblastila. V nekaterih primerih morajo vojaške enote uporabiti oboroženo silo. V nalogi raziskujem, na kakšni podlagi, kdaj in kako, je lahko ta sila uporabljena.

Posebno pozornost posvečam predpisom, ki urejajo področje uporabe sile, torej pravilom o uporabi sile. Za uspeh mirovnih operacij je jasnost teh pravil ključnega pomena. Od ravnanja vojakov na terenu sta pogosto odvisna življenje in smrt udeležencev mirovne operacije, sprtih strani in lokalnega prebivalstva. Tovrstna tematika je zanimiva za morebitne bodoče udeležence mirovnih operacij, ker so v mirovnih operacijah vojaške enote velikokrat na preizkušnji pri doslednosti upoštevanja pravil o uporabi sile. Večkrat se zgodi, da pravila niso izkoriščena ali pa so prekoračena. V obeh primerih so posledice lahko tragične. Skušal sem priti do vzrokov za nekatera ravnanja vojakov.

Prvi del naloge je teoretični pregled predpisov s področja uporabe sile vojaških enot v mirovnih operacijah. Kot temelj sem postavil proučitev dokumentov s tovrstno tematiko pri ZN, nato pa kot primer regionalne varnostne organizacije predstavil podobno urejenost v zvezi NATO. Drugi del naloge je empiričen, saj temelji na študiji konkretnega zgodovinskega primera, to je primera padca razglašene »varnega območja« Srebrenice v Bosni in Hercegovini leta 1995. Ta primer je poučen zato, ker je tam bilo veliko kršitev predpisov s katastrofalnimi posledicami. Na tem primeru sem lahko proučeval udeležanje teoretičnih določil glede uporabe sile v praksi in iskal odgovore na vprašanje: zakaj so zadeve potekale tako, kot so?

Dodaten razlog, zakaj me je ta tematika pritegnila, je moja profesija častnika v Slovenski vojski. Tudi sam sem bil udeležen v eni od mirovnih operacij in se tam srečal s pravili o uporabi sile. Sam sem naletel na bistveno bolj mirne razmere, kot so vladale v Srebrenici. Proučevanje te tematike pa me je zanimalo, saj utegne njeno poznavanje koristiti meni in drugim pripadnikom Slovenske vojske.

Pred proučevanjem sem si zastavil tri hipoteze. Moja teoretična hipoteza se glasi:

1. Uporaba sile vojaških enot je pogojena z mandatom mirovne operacije.

Poleg nje pa sem postavil še dve delovni hipotezi, ki sta mi omogočili bolj podrobno proučevanje:

2. Pravila o uporabi sile predstavljajo normativno podlago za ravnanje vojaških enot na terenu, vendar ne zajemajo vseh možnih situacij.

3. Na uporabo sile vojaških enot vplivajo tudi objektivne okoliščine (politične, taktične, varnostne, geografske, vremenske ipd.) ter subjektivni človeški dejavniki.

Strukturo naloge sestavljajo štiri deli, ki se lahko še naprej delijo. Prvi del je uvodno poglavje. V njem je moja predstavitev problema, moje hipoteze, struktura naloge, uporabljene raziskovalne metode, omejitve pri raziskovanju in argumentacija za izbrano študijo primera.

V drugem delu je prvo poglavje osrednjega besedila. V njem je normativna podlaga za uporabo sile vojaških enot. Na začetku so navedeni temeljni koncepti in pojmi, nato je prikazana povezava med ZN in mirovnimi operacijami, sledi odnos med ZN in regionalnimi varnostnimi organizacijami. Naslednje podpoglavje obravnava proces sprejemanja pravil o uporabi sile znotraj ZN, zatem pa še podpoglavje o pravilih o uporabi sile znotraj zveze NATO.

Drugo poglavje je posvečeno uporabi sile vojaških enot v praksi. V njem je prikazana študija primera »varnega območja« Srebrenice. Začne se s kratkim uvodom, za njim pa je geografsko-zgodovinski pregled enklave Srebrenica. Sledi opis napada bosansko-srbskih sil na Srebrenico, ki je kronološko predstavljen po dnevih. V opisu sem navajal posamezna sovražna dejanja, odgovore modrih čelad ZN in moje analize teh odgovorov.

Četrty del predstavlja zaključek. V njem analiziram postavljene hipoteze, jih potrdim ali zavrnem. Tam so moje sklepne misli. V zaključku ugotavljam, kaj sem se pri proučevanju teme naučil.

Med pisanjem diplomske naloge sem uporabljal različne metode družboslovnega raziskovanja. V prvem poglavju sem uporabil analizo in interpretacijo primarnih virov, analizo in interpretacijo sekundarnih virov, primerjalno raziskovanje, opisno metodo in opazovanje z neposredno udeležbo. V glavnem sem se opiral na primarne in sekundarne vire. Metodo opazovanja z neposredno udeležbo sem uporabil na podlagi lastne izkušnje iz mirovne operacije.

V drugem poglavju sem uporabil analizo in interpretacijo primarnih virov, analizo in interpretacijo sekundarnih virov, študijo primera in opisno metodo. Študijo primera

predstavlja analiza ravnanja vojaških sil ZN v Srebrenici. Na tem primeru sem lahko preveril svoji delovni hipotezi.

Kot omejitve, na katere sem naletel, naj navedem predvsem oznake zaupnosti določenih vojaških dokumentov. V nekatere dokumente sem kot vojaška oseba imel vpogled in sem si z njimi pomagal. Druga omejitev je predpisan maksimalen obseg diplomske naloge. V tem smislu sem moral nekatera področja teme obdelati dovolj jedrnato, da ne bi zasedla preveč prostora.

1. NORMATIVNA PODLAGA ZA UPORABO SILE VOJAŠKIH ENOT

1.1. Temeljni koncepti in pojmi

Preden pričnem z obravnavo snovi, je zaradi boljšega razumevanja dobro opredeliti določene koncepte in pojme. Na tem mestu moram pojasniti, kaj pomeni uporaba sile nasploh in kaj uporaba oborožene sile, kaj so vojaške enote ter kdaj lahko govorimo o samoobrambi. Pojem mirovnih operacij bom podrobneje obdelal v naslednjem podpoglavju.

Uporaba sile

Sila ima v fiziki svoj pomen, ki je opredeljen z Newtonovimi zakoni. V nalogi se ne posvečam fizikalni sili, ki je enaka produktu mase in pospeška, ampak me zanima sila v medčloveških odnosih. Gre za to, da nek posameznik ali skupina (subjekt) izvaja neko agresivno dejanje v odnosu do drugega posameznika ali skupine (objekta) in s tem skuša uveljaviti svoje cilje. Obravnavani koncept lahko pojasnim tudi z definicijo, vzeto iz terminologije avstrijskega vojaškega šolskega sistema za mirovne operacije ZN. Po tej definiciji je uporaba sile »/a/pplikacija vpliva, moči in/ali sile na osebo in/ali objekt s ciljem vsiliti svojo voljo« (15.OC-PSO, 1999). Bistveno je torej dejstvo, da gre za vsiljevanje svoje volje.¹

¹ Vojaške enote v mirovnih operacijah skušajo silo uporabiti postopoma. Če je le dovolj časa, najprej izvedejo **prikaz (demonstracijo) moči**. To je »/d/emonstracija drže z uporabo ovir, s prisotnostjo enot na prizorišču, z rokovanjem z orožjem in/ali z drugimi metodami, ki ponavadi ne povzročajo telesnih poškodb. S prikazom moči naj bi preprečili in/ali ustavili neko aktivnost, preden bi ta prerasla v resno konfrontacijo« (15.OC-PSO, 1999). Naslednja stopnja je **uporaba neoborožene sile**. To je »/u/poraba katerekoli sile, razen oborožene sile, z namenom imeti pod nadzorom ali vzpostaviti nadzor nad situacijo, preden bi ta prerasla v okoliščine, ki bi zahtevale uporabo oborožene sile. Uporaba neoborožene sile predvideva možno uporabo palic, puškinih kopit ipd., kar lahko povzroči telesne poškodbe« (15.OC-PSO, 1999).

Uporaba oborožene sile

V vojaški terminologiji se poleg splošne uporabe sile, pojavljajo tudi ožji koncepti. Vojaške enote lahko uporabijo neoboroženo ali oboroženo silo. Mene zanima predvsem oborožena sila, saj ima ta najhujše posledice in predstavlja temelj delovanja vojaških enot. Avstrijska definicija za vojaške mirovne enote pravi, da je uporaba oborožene sile »u/poraba strelnega orožja z ubojnim strelivom in/ali bajoneti z namenom zagroziti, poškodovati in/ali ubijati v situacijah samoobrambe« (15.OC-PSO, 1999).

Vojaške enote

To so formacije pripadnikov oboroženih sil, ki so usposobljene za izvajanje vojaških nalog. Vojaške naloge večinoma temeljijo na možni uporabi oborožene sile, z namenom izpolniti določene taktične, operativne ali strateške cilje. Ker so, kot pripadniki oboroženih sil v mirovnih operacijah, lahko udeleženi tudi policijske enote in neoboroženi vojaški opazovalci, bi na tem mestu rad poudaril, da se v nalogi posvečam le oboroženim vojaškim enotam. Te so praviloma namenjene obrambi lastne države pred zunanjo nevarnostjo in izpolnjevanju drugih vojaških ter vojaško-policijskih nalog v okviru mednarodnih operacij. Pripadniki vojaških enot – vojaške osebe – so uniformirani, imajo oznake, odkrito nosijo orožje, so podvrženi neki organizacijski hierarhiji (liniji vojaškega vodenja in poveljevanja) in morajo spoštovati pravila mednarodnega prava oboroženih spopadov. Kadar so vojaške enote udeležene v oboroženih spopadih, jim v skladu s pravom oboroženih spopadov pripada status bojnika ter status vojnega ujetnika.²

Samoobramba

Pravica do samoobrambe je temeljnega pomena za delovanje vojaških sil. Vsak posameznik ali skupina ima legitimno pravico braniti se pred napadom. Poglejmo si vojaško definicijo samoobrambe z avstrijskega tečaja za mirovne operacije. Samoobramba je »o/bramba svojega življenja in zdravja ter obramba življenja in zdravja drugih pripadnikov ZN ter vseh oseb, ki so nam zaupane v varstvo. Všteva tudi obrambo našega položaja, konvoja, vozila, orožja in drugega imetja ZN« (15.OC-PSO, 1999).

Da bi razumeli, zakaj je pravica do samoobrambe temeljna pravica pripadnikov vojaških enot, moramo sprejeti dejstvo, da je človeško življenje samo po sebi temeljna pravica

posameznika. Pravica do življenja je zapisana v *Univerzalni deklaraciji o človekovih pravicah* iz leta 1948, ki pravi v svojem 3. členu: »Vsakdo ima pravico do življenja, svobode in varnosti osebe« (Universal Declaration of Human Rights, 2005). Iz tega lahko sklepamo, da je ogrožanje ali odvzem vsakega življenja (tudi življenja vojaške osebe) kršitev te pravice.³ *Ustanovna listina Združenih narodov* v preambuli potrjuje vero v temeljne človekove pravice, v dostojanstvo in vrednost človekove osebnosti.

Kazensko pravo obravnava vprašanje ogrožanja življenja in predvideva pravico do njegove obrambe. *Rimski statut Mednarodnega kazenskega sodišča* iz leta 1998 (v veljavi od 1. 7. 2002) med drugim navaja razloge za izključitev kazenske odgovornosti oseb v določenih primerih. V 31. členu, v 1. točki pravi, da oseba ni kazensko odgovorna za svoje ravnanje, če:

(c) Oseba ravna razumno, da bi obranila sebe ali drugo osebo ali v primeru vojnih hudodelstev, da bi obranila lastnino, potrebno za lastno preživetje ali preživetje druge osebe ali lastnino, ki je nujna za izpolnitev vojaške naloge, proti neposredni in nezakoniti uporabi sile, na način, ki je sorazmeren stopnji nevarnosti, ki grozi tej osebi, drugi osebi ali branjeni lastnini. Dejstvo, da je oseba sodelovala v obrambni operaciji, ki so jo vodile oborožene sile, samo po sebi ni razlog za izključitev kazenske odgovornosti po tem pododstavku;

(d) Je ravnanje, ki bi lahko bilo kaznivo dejanje v pristojnosti Sodišča, bilo povzročeno pod prisilo, da bi se oseba izognila neposredni grožnji s smrtjo ali trajajoči ali neposredni grožnji s hudo telesno poškodbo tej osebi ali drugi osebi in če oseba ravna zaradi nujnosti ter razumno in pod pogojem, da oseba ni nameravala povzročiti večje škode od tiste, ki se ji je skušala izogniti. Taka grožnja je lahko:

(i) Grožnja drugih oseb ali

(ii) Povzročena zaradi drugih okoliščin, zunaj vpliva te osebe

(Rome Statute of the International Criminal Court, 2005).

Ustanovna listina ZN (1992: 27) določa tudi pravico držav, da se branijo. Tako pravi v 51. členu VII. poglavja: »Nobena določba te Ustanovne listine ne krati naravne pravice do individualne ali kolektivne samoobrambe v primeru oboroženega napada na člana Združenih narodov, dokler Varnostni svet ne ukrene, kar je potrebno za ohranitev mednarodnega miru in varnosti«.

Samoobramba je torej nekakšna oblika samopomoči v primerih ogrožanja. Pravica do samoobrambe sega od ravni posameznika in skupine do ravni držav in drugih

² O tem govori III. Ženevska konvencija iz leta 1949 v 4. členu (Convention III relative to the Treatment of Prisoners of War, 2005) in I. Dodatni protokol k Ženevskim konvencijam iz leta 1977 v 43. in 44. členu (Protocol Additional to the Geneva Conventions, 2005).

³ Seveda pa povzročitev smrti nekega bojvnika med oboroženim bojem z drugim bojvnikom ni protipravno dejanje. Vendar večina tipov mirovnih operacij ne predvideva klasičnih oboroženih spopadov, v katerih veljajo pravila bojevanja (poimenovana tudi Haaško pravo).

mednarodnopravnih subjektov. Pri tem pa velja načelo sorazmernosti, ki omejuje odgovor napadene strani le na najnujnejše ukrepe.

1.2. Združeni narodi in mirovne operacije

Med II. svetovno vojno so se nekateri najpomembnejši svetovni politiki zedinili v mnenju, da je treba ustanoviti organizacijo, ki bo na globalni ravni skrbela za mir in varnost in bo predstavljala stičišče mnenj različnih narodov, ki bodo v duhu miroljubnega sodelovanja reševali mednarodne spore. Tako so leta 1945 v San Franciscu (ZDA) ustanovili organizacijo z imenom »Združeni narodi« (ZN).

Njen temeljni dokument je Ustanovna listina ZN. Listina obsega 19 poglavij, vendar niti eno poglavje z besedo ne omenja mirovnih operacij. V V. poglavju listina določa sestavo, naloge in pravice ter način delovanja Varnostnega sveta, ki je poglavitno odgovorno politično telo za vprašanja mednarodnega miru in varnosti (Ustanovna listina ZN, 1992: 14).

Šesto poglavje listine (1992: 19) nosi naslov »Mirno reševanje sporov«. V njem piše, da naj bi se stranke v sporu trudile reševati vse probleme po mirni poti in našteva nekatere tehnike mirnega reševanja sporov (pogajanja, anketa, posredovanje, sprava, razsodništvo, sodna rešitev, pomoč regionalnih ustanov, regionalni dogovori in druga mirna sredstva). Varnostni svet ima pravico obravnavati vse nastale spore in izdajati priporočila državam v sporu. Gre torej za miroljubne načine reševanja sporov, ki pa niso obvezujoči.⁴ V besedah »in druga mirna sredstva« lahko najdemo pravno podlago za tradicionalne mirovne operacije.

Naslednje, VII. poglavje Ustanovne listine (1992: 22) se imenuje »Akcija v primeru ogrožanja miru, kršitve miru in agresivnih dejanj«. To poglavje predvideva v 41. členu nekatere nenasilne ukrepe, kot so delna ali popolna prekinitev ekonomskih odnosov, diplomatskih odnosov ter železniških, pomorskih, zračnih, poštnih, telegrafskih, radijskih in drugih komunikacijskih sredstev. Če ti ukrepi po mnenju Varnostnega sveta ne zadostujejo, pravi 42. člen, da

sme z zračnimi, pomorskimi ali kopenskimi silami izvesti tako akcijo, kakršna bi se mu zdela potrebna za ohranitev ali vzpostavitev mednarodnega miru in varnosti. Taka

⁴ Varnostni svet ima pravico ob vsakem sporu priporočiti primerne postopke, potrebno pa je soglasje sprtih strani (Ustanovna listina ZN, 1992: 20).

akcija lahko vključuje demonstracije, blokado in druge operacije, ki se izvedejo z zračnimi, pomorskimi ali kopenskimi silami članov Združenih narodov (Ustanovna listina ZN, 1992: 23).

Citat nikjer ne omenja mirovnih operacij, ampak omogoča vojaško posredovanje na kriznem žarišču. V besedah »in druge operacije« je izražena možnost, da ZN s klasično vojaško napadno operacijo posežejo v konflikt, da bi dosegli umiritev situacije.

Pa si podrobneje pogledjmo, kaj so to **mirovne operacije** (ang. Peace Operations), morda ustrežnejše poimenovane tudi kot operacije v podporo miru (ang. Peace Support Operations). Termin mirovne operacije je nekakšen dežnik, ki pokriva tri načine delovanja. Prvi način je skupina pretežno diplomatskih prizadevanj, druga dva načina pa vsebujeta pretežno vojaške aktivnosti (Peace Operations, 1994: 111).⁵ Klasifikacija tipov mirovnih operacij je sledeča:

- **preventivna diplomacija** (ang. Preventive Diplomacy),
- **preventivna razmestitev** (ang. Preventive Deployment),
- **vzpostavljanje miru** (ang. Peace-making),
- **ohranjanje miru** (ang. Peace-keeping),
- **vsiljevanje miru** (ang. Peace-enforcement),
- **krepitev miru** (ang. Peace-building) (15.OC-PSO, 1999).

Izmed naštetih oblik mirovnih operacij sta le preventivna diplomacija in vzpostavljanje miru tisti, ki ne predvidevata uporabe vojaških enot na kriznem žarišču.

Pri **preventivni diplomaciji** v ožjem smislu gre za diplomatska prizadevanja za rešitev spora pred izbruhom oboroženega konflikta (15.OC-PSO, 1999). Izvaja se ugotavljanje dejstev in zgodnje opozarjanje (Kotnik-Dvojmoč, 2002: 193). Nekdanji generalni sekretar ZN Boutros Boutros-Ghali je v svojem poročilu *Dnevni red za mir* (ang. Agenda for Peace) leta 1992 zapisal, da je preventivna diplomacija »akcija, s katero se preprečuje nastajanje sporov med udeleženi stranmi, s katero se preprečuje preraščanje obstoječih sporov v konflikte in s katero se omejuje razširitev konfliktov, kadar ti nastanejo« (Williams, 2000: 3). Ta definicija pomeni torej preventivno diplomacijo v širšem smislu.

Preventivna razmestitev pomeni fizično prisotnost vojaških (mirovnih) enot na nekem ozemlju z namenom odvrniti sprte strani od možnega nasilnega reševanja spora. Ta oblika

⁵ Ameriški priročnik za mirovne operacije pravi, da prvi način delovanja pretežno diplomatskih prizadevanj sestavljajo preventivna diplomacija, preventivna razmestitev, vzpostavljanje miru in krepitev miru. Druga dva, pretežno vojaška načina, pa sta ohranjanje miru in vsiljevanje miru.

se izvaja, preden pride do oboroženega konflikta. Mirovne vojaške sile pridejo na krizno območje na povabilo ene ali več sprtih strani. Razmestitev v meddržavni krizi je možna na ozemlju ene države tudi v primeru, ko se sosednja sprta država s tem ne strinja. V znotrajdržavni krizi pa mora obstajati povabilo zveznih oblasti ali soglasje vseh notranjih sprtih strani (Peace Operations, 1994: 3). Taka mirovna operacija je bila operacija UNPREDEP v Makedoniji.

Vzpostavljanje miru je diplomatska dejavnost (npr. posredovanje) v skladu s VI. poglavjem Ustanovne listine ZN. Njen namen je pripeljati sprte strani v sporu do pogajanj, da bi tako dosegle sporazum o prekinitvi ognja ter kasneje mirovni sporazum (United Nations Training Assistance Teams, 1996: 17). Vzpostavljanje miru se dogaja takrat, kadar je že prišlo do nasilnega konflikta in se diplomati v imenu ZN ali kake druge mednarodne organizacije trudijo doseči pri sprtih straneh podpis sporazuma o prekinitvi ognja. Zato mora obstajati soglasje sprtih strani. Primer je Daytonski sporazum za Bosno in Hercegovino.

Operacije **ohranjanja miru** so včasih poimenovane kot »tradicionalne mirovne operacije« (včasih tudi »klasične«). Te potrebujejo soglasje vseh sprtih strani, da se lahko na območje konflikta pošljejo mirovne vojaške sile ali vojaški opazovalci in lahko, poleg vojaških oseb, vključujejo tudi civilno osebje. Gre predvsem za dva klasična vzorca v takih operacijah:

- a) nadzor spoštovanja sporazumov, opazovanje, poročanje, preiskovanje, posredovanje, pogajanje – z oboroženimi ali neoboroženimi vojaškimi opazovalci,
- b) interpozicija mirovnih vojaških sil med sprte strani ob tvorbi tamponske cone ali cone razmejitev (Peace Operations, 1994: 4).

Osnovni namen mirovnih sil je izvajanje in nadzor izvajanja sporazuma o prekinitvi ognja, na podlagi katerega se doseže prekinitev oboroženega boja, razmejitev sprtih strani, njihova številčna omejitev, razoroževanje ipd. Drugi, prav tako pomemben namen mirovnih sil je omogočanje humanitarne pomoči lokalnemu prebivalstvu. Tovrstne mirovne operacije temeljijo na predpostavki, da sovražnik ne obstaja, ampak je sovražnik konflikt sam po sebi (Kotnik-Dvojmoč, 2002: 195). Ohranjanje miru temelji na poglavju VI Ustanovne listine ZN. Pogoji za razmestitev mirovnih sil pa je doseženi sporazum o prekinitvi ognja.

V zadnjih letih so nekatere operacije ohranjanja miru vse bolj posegale po VII. poglavju Ustanovne listine. Operacije so postajale kompleksnejše, bolj spremenljive in bolj nasilne. Okoliščine, v katerih so operacije potekale, so bile vse bolj zapletene (Kotnik-Dvojmoč, 2002: 198). Narava teh operacij se je prilagajala razmeram na terenu. Zato so se nekatere

operacije ohranjanja miru predvsem v prejšnjem desetletju spremenile v operacije vsiljevanja miru. To pomeni, da so se operacije, ki so temeljile na VI. poglavju Ustanovne listine, zaradi trenutnih razmer razvile v operacije, temelječe na VII. poglavju. To je bilo pravno pokrito z ustreznimi dokumenti Varnostnega sveta ZN. Žal se taka sprememba včasih ni ustrezno odrazila v spremembi vojaških sil na terenu. V nekaterih primerih je bila agresivnejša uporaba vojaških sil esencialnega pomena za uspeh, do tedaj »peace-keeping« operacij. V takih primerih nekateri govorijo o nastanku tako imenovanih »vsiljenih operacij ohranjanja miru« (Wurmser in Dyke, 1993: 12). Vendar pa tudi v teh primerih ostane imperativ vojaških sil ohranitev nepristranskosti. Sila se torej uporabi le v nujnih primerih.

Vsiljevanje miru se sklicuje na poglavje VII Ustanovne listine ZN in ne potrebuje soglasja sprtih strani. Če Varnostni svet ZN oceni, da spor ogroža mednarodni mir in varnost ter ne more doseči sodelovanja sprtih strani, lahko ustanovi operacijo vsiljevanja miru. Ta predvideva tudi uporabo oborožene sile vojaških enot ZN, da bi se dosegla poslušnost pri sprtih straneh.

Dva tipična primera operacij vsiljevanja miru sta bila posredovanje v Koreji leta 1950 in operacija *Peščeni vihar* (ang. Desert Storm) v Kuvajtu leta 1991 (Wurmser in Dyke, 1993: 12).

Krepitev miru se izvaja po umiritvi konflikta. Obsega identificiranje in izvajanje nekaterih ukrepov ter vzpostavljanje struktur, kar naj bi omogočilo normalizacijo življenja na ozemlju konflikta. Skuša se vzpostaviti delovanje državnih institucij in povrniti zaupanje vanje, zgraditi infrastrukturo ter dati zagon gospodarstvu (15.OC-PSO, 1999).

V svoji nalogi proučujem uporabo sile vojaških enot v mirovnih operacijah. Na podlagi navedenega je razvidno, da se moje proučevanje nanaša na tipe operacij, kot so preventivna razmestitev, ohranjanje miru, vsiljevanje miru in krepitev miru. V teh tipih mirovnih operacij so na terenu prisotne tudi vojaške sile. Še posebej me bodo zanimale operacije ohranjanja miru (ang. peace-keeping) in vsiljevanja miru (ang. peace-enforcement).

Organizacija ZN deluje na podlagi spoštovanja mednarodnega prava. Zato so rezultati aktivnosti ZN javni in zapisani v ustreznih dokumentih. Poglavje V Ustanovne listine določa Varnostni svet kot politično telo, ki ima pravico do obravnave kateregakoli primera, ki ogroža mednarodni mir in varnost, ter ima moč odločanja, da v takih primerih ukrepa. Svoja priporočila in odločitve Varnostni svet zapisuje v obliki resolucij. Ustanovna listina v členu 25 (1992: 16) pravi, da »člani Združenih narodov soglašajo v tem, da sprejmejo in izvršijo odločitve Varnostnega sveta v skladu s to Ustanovno listino«.

Resolucija Varnostnega sveta ZN je pravni akt, ki objavi sklepe Varnostnega sveta, sprejete na nekem zasedanju. V teh sklepih je lahko tudi odločitev, da se na nekem ozemlju (v eni državi ali v več državah) ustanovi mirovna operacija ohranjanja ali vsiljevanja miru. Kadar obstaja soglasje sprtih strani, da se uvede operacija ohranjanja miru, sledi naslednji postopek. Varnostni svet v prvi resoluciji zahteva od generalnega sekretarja, da izdela načrt za operacijo, skupaj s predvidenim proračunom. Če mu čas dopušča, generalni sekretar organizira izvidniško misijo na krizno območje in po njenem poročanju izdela poročilo za Varnostni svet. Varnostni svet nato obravnava poročilo generalnega sekretarja in če ga odobrava, sprejme drugo resolucijo, v kateri razglasi ustanovitev mirovne operacije ohranjanja miru ter njeno trajanje z začetnim mandatom (Nordic UN Stand-by Forces, 1993: 22). Resolucija opredeli tip mirovne operacije s poimenovanjem in sklicevanjem na določeno poglavje Ustanovne listine.⁶

Mandat mirovne operacije je definiran v resoluciji Varnostnega sveta.⁷ Mandat se lahko dopolni še z nekaterimi drugimi dokumenti, recimo s poročili generalnega sekretarja ZN (Fleck, 2001: 491). Mandat vojaške mirovne operacije ponavadi določa vlogo mednarodnih sil v mirovni operaciji, poslanstvo, naloge, velikost in organizacijo sil v operaciji, poveljnika sil, posebne posrednike, odgovorni urad za nadzor operacije, temeljno finančno in logistično zagotovitev operacije, razdelitev odgovornosti ZN in nacionalnih odgovornosti, čas trajanja operacije, pogoje države gostiteljice, izjave o pravicah in imunitetah sil (Peace Operations, 1994: 66). Mandat ne navaja posebej, kdaj lahko vojaške sile uporabijo svoje orožje, ampak opredeljuje tip mirovne operacije in iz njega izhajajo ustrezna pravila.

Za izvedbo operacije ohranjanja ali vsiljevanja miru potrebujejo ZN vojaške sile, ki bodo s podeljenim mandatom izvajale naloge. Ustanovna listina predpisuje v 45. členu (1992: 24) naj države članice »vzdržujejo lastne oddelke zračnih sil, ki bi se mogle takoj uporabiti za izvršitev združene meddržavne prisilne akcije«. Do realizacije teh enot ni prišlo. Sicer pa 43. člen predvideva serijo dvostranskih dogovorov med Varnostnim svetom in državami članicami ali skupinami držav članic o prispevanju vojaških sil za kolektivno akcijo. V praksi se torej pred vsako vojaško mirovno operacijo zvrsti niz pogajanj med Varnostnim svetom ZN in državami članicami, ki so pripravljene prispevati svoje državljane (vojaške in

⁶ Žal ni zmeraj tako. Včasih so resolucije Varnostnega sveta preveč ohlapno napisane, kar povzroča težave tistim, ki morajo resolucije izvajati v praksi.

⁷ Mandat izhaja iz resolucije Varnostnega sveta. Izraža politične cilje in mednarodno podporo mirovni operaciji. Vsebuje zaželeno končno stanje (Peace Operations, 1994: 15).

civilne osebe) v izvedbo take operacije. ZN lahko tudi pooblastijo določene države za pripravo operacije.

Razmerje med ZN in neko državo, v kateri poteka operacija ohranjanja miru, je s pravnega vidika lahko urejena z naslednjimi pravnimi akti:

- mandat mirovne operacije,
- soglasje države gostiteljice,
- sporazum o statusu vojaških sil (SOFA) in
- dodatni sporazumi med ZN in državo gostiteljico (Fleck, 2001: 491).

ZN praviloma sklenejo poseben sporazum z državo gostiteljico.⁸ To je sporazum, ki določa status vojaških sil (ang. Status of Forces Agreement – SOFA).⁹ V tem sporazumu piše, da morajo države in mednarodne organizacije, ki pošiljajo svoje sile v neko drugo državo, spoštovati pravni red te države. SOFA opredeljuje pravni položaj gostujočih vojaških enot. Tako določa vojakom mirovnih sil osnovne pravice, pravno imuniteto pred preganjanjem s strani države gostiteljice ob nekaterih kršitvah, določene privilegije ipd.

Sporazum SOFA je zelo zaželen, vendar ni zmeraj mogoč, saj včasih ni ustrezne oblasti, ki bi sporazum podpisala ali pa preprosto ni dovolj časa za pripravo sporazuma (Fleck, 2001: 493). Posamezne države, ki prispevajo svoje enote v operacijo ohranjanja miru, lahko z državo gostiteljico sklenejo še dodatne sporazume (ang. Memorandum of Understanding).

1.3. Združeni narodi in regionalne varnostne organizacije

ZN lahko organizirajo mirovne operacije neposredno pod vodstvom Varnostnega sveta. Ustanovna listina pa omogoča v VIII. poglavju, da se tudi regionalne varnostne organizacije (na primer OVSE, NATO, EU, Arabska liga, Skupnost neodvisnih držav ipd.) ukvarjajo z reševanjem problemov, ki ogrožajo mir in varnost. Tako pravi 52. člen:

Nobena določba te Ustanovne listine ne izključuje obstoja regionalnih dogovorov ali ustanov, namenjenih reševanju takih zadev, ki se nanašajo na ohranitev mednarodnega miru in varnosti, a ki so primerni za regionalno akcijo, pod pogojem, da so takšni dogovori ali ustanove in njihova dejavnost združljivi s cilji in načeli Združenih narodov (Ustanovna listina ZN, 1992: 28).

V 53. členu piše, da Varnostni svet

uporablja, kjer je to primerno, take regionalne dogovore ali ustanove, da bi izvedel prisilno akcijo pod svojim vodstvom. Toda brez pooblastila Varnostnega sveta se ne sme izvesti nobena prisilna akcija na temelju regionalnih dogovorov ali z

⁸ Država gostiteljica je tista država, na čigar ozemlju poteka mirovna operacija.

⁹ Včasih poimenovan tudi SOMA (ang. Status of Mission Agreement) (Peace Operations, 1994: 66).

regionalnimi ustanovami, razen ukrepov zoper katerokoli sovražno državo, kakor je opredeljena v 2. odstavku tega člena (Ustanovna listina ZN, 1992: 29).¹⁰

Dva primera kršitev 53. člena listine sta zračni napadi zveze NATO na Zvezno republiko Jugoslavijo leta 1999 in agresija ZDA z njeno koalicijo na Irak leta 2003.

ZN spodbujajo in podpirajo nastanek regionalnih dogovorov in organizacij, vendar morajo te delovati v duhu ZN. V praksi to pomeni, da ZN dodelijo nekatere mirovne operacije v izvedbo regionalnim organizacijam z resolucijami Varnostnega sveta. Pomemben je 54. člen, ki pravi: »Varnostni svet mora biti vsak čas popolnoma obveščen o dejavnostih, ki so se za ohranitev mednarodnega miru in varnosti začele ali pa se pripravljajo na temelju regionalnih dogovorov ali z regionalnimi ustanovami« (Ustanovna listina ZN, 1992: 29). Delovanje regionalnih organizacij lahko pomembno dopolnjuje delo ZN, saj se ti pogosto srečujejo s problemom premajhnih finančnih sredstev in premajhnega števila vojakov iz držav članic. To se je v večji meri izkazalo v letih po koncu hladne vojne (po letu 1990). Potencial, ki ga imajo regionalne organizacije, je poudaril tudi generalni sekretar ZN v svojem poročilu *Dnevni red za mir* leta 1992 (Gray, 2000: 200).

1.4. Pravila o uporabi sile vojaških enot Združenih narodov

V tem podpoglavju bom opisal, kako pride do odločitev glede uporabe sile na poti od najvišjih političnih ravni, pa vse do enot, ki izvajajo mirovno operacijo ohranjanja ali vsiljevanja miru. Najprej bom obravnaval nekaj dokumentov, ki opredeljujejo možno uporabo sile v operacijah pod okriljem Varnostnega sveta ZN.

Temeljni dejavnik, ki vpliva na možno uporabo sile, je posameznikova pravica do samoobrambe in sem jo že opisal v podpoglavju 1.1. Ščiti jo **Ustanovna listina ZN**. O pravici do samoobrambe ljudi, ki delajo pod zastavo ZN, govori **Konvencija o varnosti ZN in pripadajočega osebja** (ang. Convention on the Safety of United Nations and Associated Personnel) iz leta 1994. V 21. členu navaja: »Nič v tej konvenciji se ne tolmači kot škodljivo do pravice ukrepanja v samoobrambi« (Roberts in Guelff, 2002: 634). Konvencija razglasa, da mora biti osebje, ki služi v imenu ZN v vseh mirovnihih operacijah,

¹⁰ Izjemni ukrepi zoper kako sovražno državo se v drugem odstavku 53. člena sklicujejo na 107. člen Ustanovne listine, ki dovoljuje državam, podpisnicam te listine, da se uprejo agresivni politiki kake države, ki je bila med II. svetovno vojno sovražnica katerekoli od držav, ki so podpisale to Ustanovno listino. Skratka, izjema se nanaša na razmere v letu 1945 in je zastarela.

razen v operacijah vsiljevanja miru, zaščiteno pred napadi.¹¹ V operacijah vsiljevanja miru, ko se lahko enote ZN znajdejo v bojnih situacijah, pa pride v poštev mednarodno pravo oboroženih spopadov (Roberts in Guelff, 2002: 629).

Uradna objava generalnega sekretarja glede sil ZN in mednarodnega humanitarnega prava (ang. Secretary General's Bulletin: Observance by United Nations Forces of International Humanitarian Law) iz leta 1999 pravi v prvem delu, da je v operacijah ohranjanja miru dovoljena uporaba sile v samoobrambi. Trdi tudi, da so načela mednarodnega humanitarnega prava veljavna za operacije ohranjanja in vsiljevanja miru. Objava ne vpliva na status zaščite pripadnikov mirovnih operacij v skladu s Konvencijo o varnosti ZN in pripadajočega osebja (Annan v Roberts in Guelff, 2002: 725). Glede možne uporabe sile Uradna objava generalnega sekretarja, v šestem delu navaja sredstva in metode vojskovanja v skladu z mednarodnim humanitarnim pravom.¹²

Varnostni svet ZN se lahko odloči ustanoviti vojaško mirovno operacijo na nekem kriznem žarišču. Svoj sklep objavi v obliki **resolucije Varnostnega sveta**.

V skladu s 47. členom Ustanovne listine (1992: 25), naj bi Varnostnemu svetu pomagal Odbor vojaškega štaba.¹³ Odbor vojaškega štaba se ukvarja z vojaškimi potrebami Varnostnega sveta, z uporabo vojaških sil in s poveljevanjem tem silam. Odbor formalno obstaja in se sestaja, vendar ne izpolnjuje svojega poslanstva (Bailey in Daws, 1998: 274).

Kadar resolucija Varnostnega sveta govori o operaciji ohranjanja miru, se ponavadi sklicuje na VI. poglavje Ustanovne listine. To pomeni, da lahko vojaške enote v operaciji uporabijo silo le v samoobrambi. V primeru operacije vsiljevanja miru, se resolucija nanaša na VII. poglavje in je uporaba sile mogoča tudi v nekaterih drugih primerih. Pravica do samoobrambe pripada vojaškim enotam v vseh mirovnih operacijah. V nekaterih resolucijah sicer obstajajo posamezni poudarki o možni uporabi sile, vendar to ni pravilo.

Kot pravita Wurmser in Dyke (1993: 23), Varnostni svet z resolucijo mirovni operaciji podeli poslanstvo in **mandat** ter jo s tem teoretično opredeli, medtem ko generalni sekretar interpretira resolucijo za praktično izvedbo, kar vključuje izdajo pravil o uporabi sile. Mandat ni samostojen dokument, ampak pomeni izvlečke iz resolucij.

¹¹ Konvencija v svojem 7. členu prepoveduje napade na osebje ZN, opremo, stavbe in prepoveduje kakršnokoli preprečevanje izpolnjevanja mandata operacije ZN. Države so dolžne ščititi osebje ZN in z njim sodelovati. V 9. členu so naštetih primeri kaznivih dejanj proti osebju ZN.

¹² Šesti del pravi, da metode in sredstva za bojevanje enot ZN niso neomejeni. Med drugim navaja prepovedana orožja. Prepoveduje metode bojevanja, ki bi povzročale nepotrebno trpljenje. Prepoveduje pokončanje vseh »nasprotnikov«, oziroma ne dovoljuje izdaje ukaza, zaradi katerega naj ne bi bilo preživelih (Annan v Roberts in Guelff, 2002: 727).

Generalni sekretar je del Sekretariata in je najvišji upravni uslužbenec organizacije ZN. Igra pomembno vlogo pri oblikovanju neke mirovne operacije. Prisoten je na zasedanjih Varnostnega sveta in ima pravico Varnostni svet opozoriti na probleme.¹⁴ Imenuje podsekretarja za operacije ohranjanja miru in svoje posebne odposlance. Kadar Varnostni svet odloči, da se ustanovi mirovna operacija z razmestitvijo vojaških sil, generalni sekretar na podlagi dogovarjanja imenuje vojaškega poveljnika sil (ang. Force Commander) s činom generala, ki ga odobri Varnostni svet. Poveljnik sil je odgovoren za operativne vojaške zadeve konkretne mirovne operacije (15.OC-PSO, 1999).

V okviru Sekretariata ZN deluje **Oddelek za operacije ohranjanja miru** (ang. Department of Peacekeeping Operations – DPKO). Ta načrtuje, pripravlja, vodi in usmerja mirovne operacije ZN, da bi te lahko izpolnile svoj mandat v skladu z voljo Varnostnega sveta in pod vodstvom generalnega sekretarja. Na čelu oddelka DPKO je podsekretar (ang. Under-Secretary-General). V oddelku so v glavnem civilni uslužbenci, obstajajo pa tudi vojaški načrtovalci (United Nations Department of Peacekeeping Operations, 2005). V njegovi sestavi je vojaški svetovalec generalnega sekretarja (United Nations Training Assistance Teams, 1996: 29).

Oddelek za operacije ohranjanja miru (DPKO) ima v svoji sestavi Vojaški odsek (ang. Military Division). Znotraj tega je Služba za vojaško planiranje (ang. Military Planning Service – MPS) in ta napiše **operativni načrt** (ang. Operation Plan – OPLAN). Podlaga za OPLAN je resolucija in njen mandat (Military Planning Service Tasks, 2005).¹⁵ Ta načrt predstavlja vojaško interpretacijo mandata operacije in ga podpiše poveljujoči vojaški častnik (poveljnik sil) v operaciji (Fleck, 2001: 494). OPLAN mora med drugim opredeliti tudi možnosti za uporabo sile. Je neposredna vez med resolucijo Varnostnega sveta in operativnimi povelji podrejenih enot. Ker ne obstaja enotna vojaška doktrina ZN za operacije ohranjanja miru, se je pojavila potreba po standardizaciji postopkov vojaških enot v praksi. Zato poveljstvo kontingenta neke operacije ohranjanja ali vsiljevanja miru napiše **ustaljene operativne postopke** (ang. Standing Operating Procedures – SOP). Ti postopki

¹³ Člen 46 Ustanovne listine veleva Varnostnemu svetu, da s pomočjo Odbora vojaškega štaba, izdela načrte za uporabo oborožene sile. V Odboru vojaškega štaba so načelniki štabov držav - stalnih članic Varnostnega sveta ali njihovi predstavniki. Na povabilo se odboru lahko pridružijo tudi drugi vojaški častniki.

¹⁴ Generalni sekretar sme, kot pravi 99. člen, »opozoriti Varnostni svet na katerokoli zadevo, ki bi po njegovem mnenju utegnila ogroziti ohranitev mednarodnega miru in varnosti« (Ustanovna listina ZN, 1992: 50).

¹⁵ Operativni načrt (ang. Operation Plan – OPLAN): »Operativni načrt za izvedbo združenih operacij, ki se lahko uporabi kot osnova za izdelavo operativnega povelja. Operativni načrt opredeli sile in potrebno oskrbo za izvršitev strateškega načrta bojnega vojaškega poveljnika ter časovni razpored premika elementov na prizorišče operacij. Načrt je izdelan z ustreznimi dodatki in prilogami« (Operational Terms and Graphics, 1997: 1-116).

delujejo kot direktive, so v skladu z načrtom OPLAN in so mu dodani kot priloga. SOP v enem od svojih poglavij vsebujejo **pravila o uporabi sile**.¹⁶ Vse podrejene vojaške enote izdelajo svoja **operativna povelja** (ang. Operation Order – OPORD), ki so v skladu z nadrejenimi povelji.¹⁷ Tudi operativna povelja vsebujejo izvlečke pravil o uporabi sile.

Pravila o uporabi sile obsegajo splošna načela in tudi bolj konkretna navodila za ukrepanje v določenih situacijah. Včasih so lahko navedeni možni konkretni scenariji na terenu in kako naj bi se enote ZN v teh primerih obnašale. Vsaka mirovna operacija ima svoja pravila o uporabi sile, ki se nanašajo na konkretne lokalne razmere, vendar vsa temeljijo na istih izhodiščih.

Organizacija ZN je oblikovala vrsto načel o uporabi sile, ki so splošno uporabna za večino tipov mirovnih operacij. Izjema so le operacije vsiljevanja miru, v katerih se sila lahko uporabi tudi v nekaterih primerih, ko ne gre za samoobrambo. Sicer pa se morajo vse vojaške sile pod vodstvom ZN držati teh načel!

- a) **Načelo minimalne uporabe sile:** Uporabljena sme biti le tolikšna sila, kot je absolutno potrebno za doseg trenutnega cilja.
- b) **Načelo preventive:** Cilj in namen uporabe pogajanja, prepričevanja in/ali prikaza moči je preprečiti naraščanje nevarnosti situacije do točke, ko bi bila potrebna uporaba neoborožene ali oborožene sile.
- c) **Načelo upravičenosti:** Uporaba oborožene sile je upravičena le v primeru samoobrambe in kadar vse druge tehnike, kot so pogajanje, prepričevanje, prikaz moči in/ali uporaba neoborožene sile, odpovejo.
- d) **Načelo opozorila:** Kadarkoli je to mogoče, mora osebje ZN ustrezno opozoriti drugo stran, preden odpre ogenj z namenom ubijati. Opozorila so lahko v obliki verbalnih (ali drugih zvočnih) opozoril, nazornega rokovanja z orožjem, opozorilnih strelav, streljanja v neposredno bližino cilja.
- e) **Učinkovit ogenj:** V primeru samoobrambe ali če so enote ZN že utrpele žrtve, lahko te enote odprejo učinkovit ogenj proti nasprotni strani. Pri tem gre za uporabo oborožene sile z namenom ubijati.

¹⁶ Pravila o uporabi sile (ang. Rules of Engagement – ROE):

- »Direktive, izdane s strani kompetentnih vojaških oblasti, ki določijo okoliščine in omejitve, v okviru katerih naše vojaške sile začnejo in/ali nadaljujejo bojno angažiranost proti drugim silam« (Operational Terms and Graphics, 1997: 1-135).

- »Pravila o uporabi sile določijo pravila, na podlagi katerih se lahko uporabi orožje« (Fleck, 2001: 495).

¹⁷ Operativno povelje (ang. Operation Order – OPORD): »Direktiva, ki jo poveljnik izda podrejenim poveljnikom z namenom koordiniranega delovanja v neki operaciji« (Operational Terms and Graphics, 1997: 1-115).

f) **Načelo brzdanja ognja:** V primeru učinkovitega ognja, streljanje ne sme biti nenadzorovano in prekomerno. Takoj, ko mine vzrok za uporabo sile, mora streljanje prenehati (15.OC-PSO, 1999).

Zelo pomemben je pravi trenutek, ko pripadnik enot ZN oceni, da lahko uporabi silo. Ključni argument za uporabo sile je neko dejanje nasprotne strani, ki ogroža zdravje ali celo življenje pripadnika ZN, njegovih tovarišev ali oseb, ki so mu zaupane. To dejanje je lahko sovražna namera ali sovražno dejanje.

V primeru **sovražne namere** je jasno izražena namera napadalca, da bo izvršil neko agresivno dejanje.¹⁸ Gre za neposredno pripravo na tako dejanje. Primeri iz prakse so lahko naslednji:

- namerjanje strelnega orožja v pripadnike ZN,
- telesna gesta (npr. izvlek varovalke na ročni bombi, zamah) napadalca, ki namerava odvreči eksplozivno telo,
- poskus napadalca, da osebo ZN odvzame orožje ali strelivo ipd.

Povedati moram, da sem bil leta 2000, kot poveljnik voda v mirovni operaciji UNFICYP na Cipru, priča takemu dogodku. Medtem ko smo izvajali pripravljeno streljanje na strelišču znotraj tamponske cone, ki razmejuje sprte strani, me je poklical naš vojak, ki je bil takrat na zavarovanju strelišča. Ko sem prišel k njemu, mi je povedal, da je pripadnik ene od sprtih strani, vojak-stražar (pogojno rečeno »nasprotnik«), onkraj meje tamponske cone vanj nameril puško. Na razdalji kakih 100 metrov od našega vojaka mu je najprej gestikuliral, če ima cigarete, nato repetiral puško in s cevjo nameril vanj. Naš vojak je zavzel zaklon za službenim vozilom in ga opazoval, nakar je nasprotni vojak odnehal. Očitno je šlo za provokacijo. Naš vojak je ravnal pravilno, ker ni preobčutljivo reagiral.

Sovražno dejanje pomeni izvedbo agresivnega dejanja proti mirovnim silam.¹⁹ V praksi je to lahko:

- streljanje proti pripadnikom ZN,
- napad na pripadnike ZN s hladnim orožjem ali kakim drugim nevarnim predmetom,
- odvrženo ali sproženo eksplozivno telo,
- prizadevanje materialne škode na lastnini ZN ali zaščiteni lastnini,
- poskus oseb v vozilu, da nasilno prebijejo cestno blokado ZN ipd.

¹⁸ Sovražna namera: »Je aktivnost, ki je videti kot priprava na sovražno dejanje« (15.OC-PSO, 1999).

¹⁹ Sovražno dejanje: »Je agresivna dejavnost, ki vključuje napad, lahko tudi grožnjo z oboroženim napadom, na osebo mirovne operacije, na zaščitene osebe ali na zaščiteno lastnino« (15.OC-PSO, 1999).

Vsi omenjeni primeri veljajo tudi takrat, kadar so ogrožene osebe pod zaščito ZN (na primer civilisti, konvoj vozil) ali lastnina ZN. Če razmere omogočajo čas za razmislek, potem je vojaška oseba z najvišjim činom, ki se nahaja na mestu incidenta, tista, ki odloča o uporabi oborožene sile.

Naj sedaj navedem pravilno zaporedje postopkov ukrepanja pripadnikov ZN v primeru uporabe oborožene sile:

1. ustno opozarjanje,
2. polnjenje orožja z nabojem v cev,
3. opozorilno streljanje,
4. učinkovito streljanje,
5. upoštevanje načela minimalne uporabe sile,
6. nudenje prve pomoči,
7. poročanje nadrejenim (15.OC-PSO, 1999).

Vojaki imajo pred odhodom na mirovno operacijo raznovrstne priprave in v okviru teh tudi usposabljanje iz pravil o uporabi sile. Usposabljanje je teoretično in praktično. Vojaki na prizorišče mirovne operacije prinesejo kratka navodila o tem, kako naj ravnajo na terenu. Ta navodila so povzetek pravil o uporabi sile. So v obliki kartončka ali knjižice, žepnega formata (ang. **Soldier's Card**) in vojaki jih morajo med opravljanjem službe imeti pri sebi. Navodila so napisana v preprostem, vojaku domačem jeziku, vsebujejo pa tudi kratka ustna opozorila v angleščini ter lokalnem jeziku (ali v več lokalnih jezikih). Ta opozorila – ukaze – vojak lahko uporabi, ko je v stiku z osebami, ki niso pripadniki ZN. Za ilustracijo navajam nekaj primerov ukazov v operaciji UNFICYP:

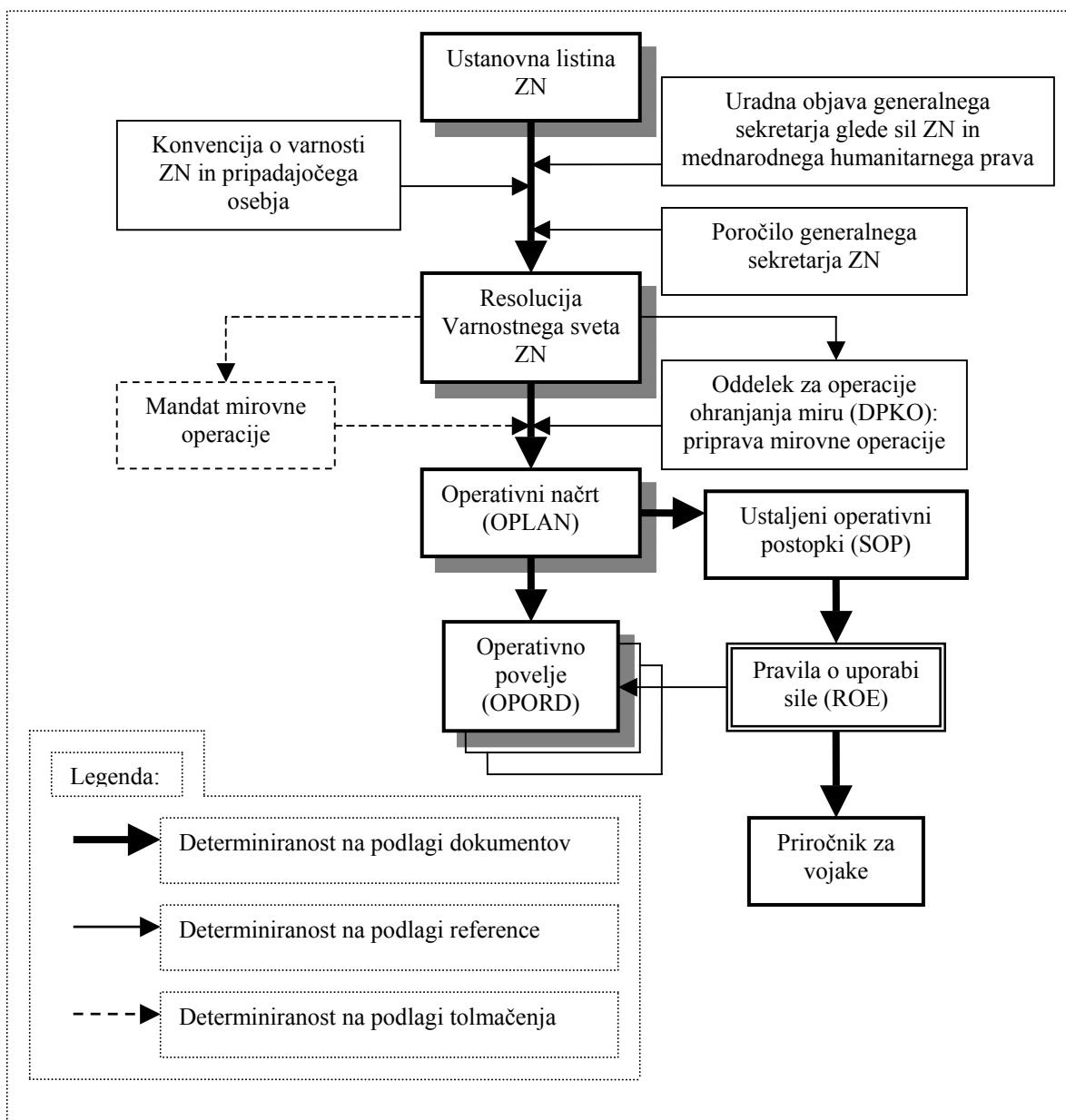
- »STOP! OR I'LL SHOOT!« (v angleščini),
- »STAMAT! IDEMI PYOROVOLO!« (v grščini),
- »DUR! YOKSA ATESH ACHARIM!« (v turščini) (Priročnik za slovenske vojake v operaciji UNFICYP, 1997).

Vsi vojaki ZN dobijo v tradicionalnih mirovnih operacijah tudi naslednja dva kartončka:

- a) **Mi smo mirovniki ZN** (ang. We are United Nations Peacekeepers) – pravila o tem, kaj pripadniki ZN smejo in česa ne smejo početi ter da se zavedajo posledic svojih dejanj.
- b) **Kodeks desetih pravil obnašanja modrih čelad** (ang. Ten Rules Code of Personal Conduct for Blue Helmets) – vsebuje 10 oštevilčenih pravil, ki med drugim pozivajo k discipliniranemu ravnanju in spoštovanju človekovih pravic.

Ta pisna pravila so zadnja stopnica na lestvici dokumentacije, ki urejuje področje uporabe sile vojaških enot. Tako sem prikazal, kako se politična odločitev na sedežu ZN v New Yorku preko različnih dokumentov prenese do posameznega vojaka na terenu. Navedeno lahko ponazorim s shemo na sliki 1.1.

Slika 1.1: Prikaz hierarhičnega odnosa dokumentov, ki opredeljujejo pravila o uporabi sile (ROE) v primeru mirovne operacije pod neposrednim vodstvom ZN

Sicer pa so do sedaj ZN imeli v glavnem odklonilen odnos do uporabe sile v svojih operacijah ohranjanja in vsiljevanja miru. To je razumljivo zaradi tradicionalnega koncepta ohranjanja miru, ki je zahteval soglasje sprtih strani, nepristranskost mirovnih sil in minimalno uporabo sile v primeru samoobrambe. V nekaterih operacijah pa so tudi ZN posegli po poglavju VII Ustanovne listine in nastopili v agresivnejši vlogi. Taki primeri so:

operacija ONUC v Kongu (1960–1963), operacije UNOSOM, UNITAF in UNOSOM II v Somaliji (1992-1995), operacija UNPROFOR na Hrvaškem ter v Bosni in Hercegovini (1992–1995) in še nekateri drugi primeri. Izkušnje v teh mirovnihi operacijah so bile za ZN travmatične in od tod tudi velika previdnost pri reševanju problemov s silo (Chesterman, 2004: 2). V zgoraj naštetih primerih so operacije na podlagi novih resolucij Varnostnega sveta prešle iz ohranjanja miru na vsiljevanje miru. Taka sprememba pomeni velik preskok za enote na terenu. Prehod na operacijo vsiljevanja miru zahteva dovolj veliko in ustrezno opremljeno vojaško silo. Praksa je pokazala, da včasih ni bilo tako.

1.5. Pravila o uporabi sile v mirovnihi operacijah, ki jih izvaja zveza NATO

Delovanje zveze NATO mora biti v skladu z **Ustanovno listino ZN**. Tako morajo v mirovnihi operacijah, ki jih izvaja NATO z vojaškimi enotami, veljati enaka osnovna načela pri uporabi sile kot pri operacijah ZN. Dokument, ki izvedbo neke mirovne operacije podeli zvezi NATO, je **resolucija Varnostnega sveta ZN** in iz te izhaja **mandat** mirovne operacije.

Zveza NATO sprejema politične odločitve v najvišjem organu, to je v Severnoatlantskem svetu (ang. North Atlantic Council – NAC). Določene zadeve se obravnavajo v Odboru za obrambno načrtovanje (ang. Defense Planning Committee – DPC) ali v Skupini za jedrsko načrtovanje (Nuclear Planning Group – NPG). Vsi naštetih organi so politični. Severnoatlantski svet izda sklepe v obliki izvršilnih direktiv. Odbor za obrambno načrtovanje daje usmeritve vojaškim organom v zvezi in ima na svojem (obrambnem) področju takšne pristojnosti kot Severnoatlantski svet. »Decembra 1992 so zunanji ministri držav članic NATA izjavili, da je zavezništvo pripravljeno podpreti tudi mirovne operacije v okviru Varnostnega sveta ZN, katerega primarna naloga je zagotavljati mednarodni mir in stabilnost« (NATO priročnik, 2001: 107). Vojaški odbor (ang. Military Committee – MC) je hierarhično podrejen glavnim političnim organom.²⁰

NATO ima svoj sistem izdelave dokumentacije. Najvišji in najsplošnejši notranji dokument, na katerega se NATO sklicuje pri določanju pravil o uporabi sile, je dokument z

²⁰ To je najvišji vojaški organ zveze NATO, saj so v njem načelniki štabov držav članic oziroma vojaški predstavniki vsake države. Podrejen je političnim organom zveze NATO in v času kriz daje tem organom (Severnoatlantskemu svetu in Odboru za obrambno načrtovanje) priporočila glede uporabe vojaške sile ter priporočila o razvoju ustreznih pravil delovanja vojaških sil (NATO priročnik, 2001: 237).

oznako **MC 362/1 NATO Rules of Engagement**.²¹ V dokumentu MC 362/1 so splošna politika in postopki glede pravil o uporabi sile vojaških enot zveze NATO. Dokument nosi oznako zaupnosti.

Dokument MC 362/1 vsebuje pravila o uporabi sile. V teh so direktive vojaškim enotam (tudi posameznikom) in obsegajo okoliščine, pogoje, stopnjo ter način uporabe sile. V pravilih o uporabi sile ne najdemo konkretnih nalog ali taktičnih napotkov. Pač pa pravila dajejo enotam zveze NATO in enotam pod pokroviteljstvom zveze NATO dovoljenje, da izvajajo silo tudi v nekaterih primerih, ko ne gre le za samoobrambo. Vsaka enota zveze NATO ali enota pod njenim pokroviteljstvom mora svoje pripadnike usposobiti iz pravil o uporabi sile (NATO Rules of Engagement, 2004: 1). V MC 362/1 najdemo:

- katalog pravil o uporabi sile za kopenske, zračne in pomorske operacije,
- spekter možnih operacij (od mirovnih operacij do oboroženih spopadov),
- sistem oštevilčenja posameznih primerov uporabe sile.

V MC 362/1 so vključene pretekle praktične izkušnje zavezništva, zato bo dokument, v skladu s spremembami situacije v svetu, tudi v bodoče posodabljan (NATO Rules of Engagement, 2004: 2).

Pri pravilih o uporabi sile za kopensko vojsko ločimo tri ravni:

1. strateške smernice (splošne) – omejitve mandata, operativne meje, velikost vojaških enot, struktura enot, sestava in zmožnosti enot,
2. operativne smernice (namenjene poveljnikom) – izbira primernih oborožitvenih sistemov, profil enot,
3. taktične smernice (specifična navodila vojakom) – izbira orožja, izbira tipa streliva, stopnja pripravljenosti oborožitvenih sistemov, povelja za odpiranje ognja (NATO Rules of Engagement, 2004: 3).

Na pravila o uporabi sile vpliva tudi **Priročnik za operacije** (ang. JCC Operations Manual). Konkretnije se na tematiko uporabe sile nanaša prva knjiga (ang. Volume 1), ki se navaja kot referenčni dokument.

Vojaški kontingent zveze NATO mora imeti nek načrt, v skladu s katerim bo deloval. Tak je **operativni načrt** (ang. Operation Plan – OPLAN). Načrt OPLAN ima mnogo prilog in ena od prilog so **pravila o uporabi sile** (ang. Rules of Engagement – ROE). OPLAN je dokument, ki obvezuje vse vojaške enote v kontingentu. Izdelajo se lahko tudi **ustaljeni operativni postopki** (ang. Standing Operating Procedures – SOP). Kontingent ima

²¹ Trenutno je v veljavi dokument MC 362 iz leta 1999 in njegova dopolnjena verzija MC 362/1 iz leta 2003. Oba sta bila izdelana v Vojaškem odboru (MC) in predložena v odobritev Severnoatlantskemu svetu (NAC).

običajno podenote, to je brigade, bataljone, čete, vode. Vsaka podenota izdela svoje **operativno povelje** (ang. Operation Order – OPORD), ki ga podpiše njen poveljnik. Seveda mora biti vsako podrejeno povelje v skladu z nadrejenimi povelji in političnimi dokumenti. Tako se tudi pravila o uporabi sile prenašajo skozi povelja navzdol do vojaka – posameznika, ki dobi v roke kratek izvleček pravil o uporabi sile (ang. **Soldier's Card**).

Tudi NATO ima v pravilih o uporabi sile za mirovne operacije naštetih določena načela, ki se prekrivajo z načeli pri operacijah ZN.

1. **Načelo vojaške nuje:** Uporaba sile je dovoljena v primerih, ko ne obstaja kak drug možen vojaški ukrep, s katerim bi lahko izpolnili nalogo. Kadarkoli taktična situacija to dopušča, je treba uporabiti vse napore, da bi se potencialna sovražna konfrontacija razrešila brez uporabe sile (na primer s pogajanjem).²²
2. **Dolžnost opozarjanja nasprotne strani:** V primerih potencialne sovražne konfrontacije je treba nasprotno stran zmeraj opozoriti, da je njeno dejanje nedovoljeno in da bo lahko z naše strani uporabljena sila, če ne bo prišlo do izpolnitve naših zahtev. Opozarjanje poteka v več stopnjah.²³
 - Najmilejše opozorilo pomeni odločen ustni ukaz v angleščini ali v lokalnem jeziku. Primer: Vojak zakriči naziv kontingenta vojaških sil (npr. IFOR, SFOR, KFOR ipd.) ter doda »STOJ ALI STRELJAM!« Tako opozorilo se lahko večkrat ponovi.
 - Če ustno opozorilo ne zaleže, sledi prikaz (demonstracija) vojaške prisotnosti. To pomeni, da se vojaki odkrito pokažejo z orožjem v rokah in napolnijo orožje z naboji (repetirajo).
 - Opozorilni strelji v zrak. Streljati se prične na ukaz vojaške osebe z najvišjim činom, ki je neposredno na lokaciji.
 - Streljanje z namenom ubijati. Dovoljeno je ustreliti le posameznike, ki so storili sovražno dejanje ali pokazali sovražno namero. Pri tem je treba upoštevati načelo sorazmernosti.

Včasih situacija ne dopušča dovolj časa, da se izvršijo vse stopnje opozarjanja in je treba kako stopnjo preskočiti.

3. **Načelo sorazmernosti:** Sila mora biti uporabljena samo do take stopnje, s tako intenziteto in v takšnem trajanju, kot je to nujno potrebno za izvršitev naloge.²⁴ V

Veljata tako za prave operacije kot za vojaške vaje.

²² To načelo ustreza načeloma preventive in upravičenosti pri ZN.

²³ Med načeli pri operacijah ZN je ustrezno načelo opozorila.

²⁴ To načelo ustreza načelom učinkovitega ognja, minimalne uporabe sile in brzdanja ognja pri ZN.

praksi to pomeni praviloma posamično, namerjeno streljanje in prekinitev streljanja takoj, ko je sovražno dejanje ali sovražna namera prenehala. Treba se je strogo izogibati postranski škodi, to je nepredvidenim učinkom sile.

4. Načelo identificiranja cilja in opazovanja ognja:

Preden se na nek cilj strelja, je treba cilj nedvoumno identificirati.

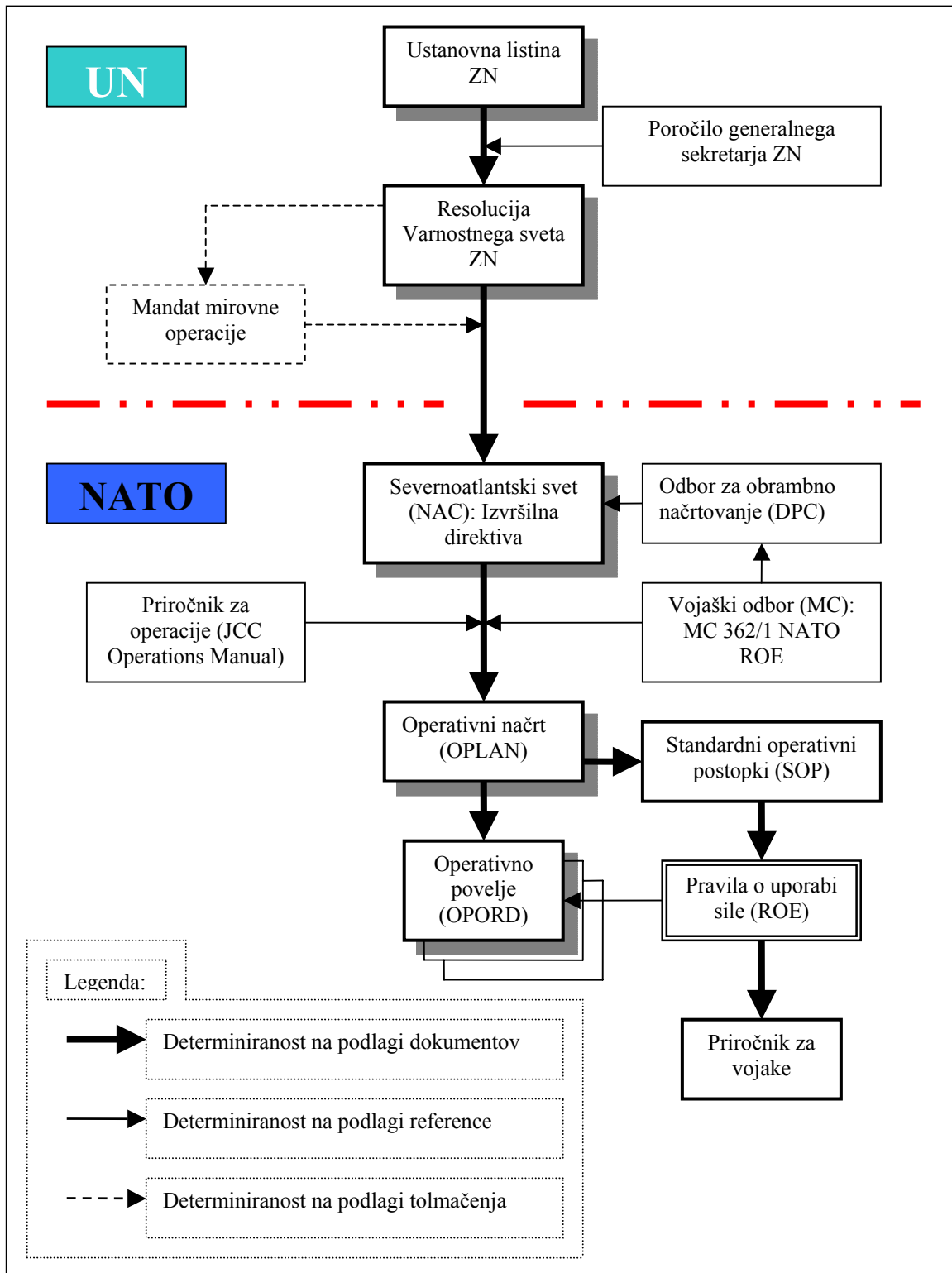
19. Prepoved izvajanja represalij:

Strogo je prepovedana uporaba sile z namenom kaznovanja.

Pravila o uporabi sile so napisana kot dodatek povelja in v standardnih operativnih postopkih (SOP). V prilogi k dodatku povelja je prikazana **matrika avtoritete odločanja** (ang. Release Authority Matrix). To je posebna tabela, v kateri so oštevilčeni in nanizani posamezni možni ukrepi vojaških enot, pri katerih se uporablja sila za doseganje naloge. Ukrepi so združeni v skupine. Poglejmo si nekaj primerov skupin ukrepov: pozicioniranje vojaških sil, preprečevanje zajetja ali pridržanja ali prisvojitve civilne lastnine, opozorila, preusmerjanje sumljivih vozil, vstop na tujo lastnino in izvajanje pregledov, pregledi in razoroževanje ter pridržanje sumljivih elementov, infrardeče in vizualno osvetljevanje, identifikacija sumljivih ciljev, lasersko označevanje ciljev, uporaba sredstev za obvladovanje množic, uporaba neposredne sile, prepovedi ali omejitve uporabe določenih orožij v nekaterih situacijah ipd. V matriki je pri vsakem možnem ukrepu tudi oznaka, ki pove na kateri ravni (poveljstvo kontingenta, brigada, bataljon, četa) se lahko odobri izvedba takega ukrepa. Nekatere ukrepe lahko izvajajo posamezniki brez odobritve nadrejenih.

Proces, ki vodi od političnih odločitev ZN, preko odločitve o pooblastitvi zveze NATO, da ta izvede mirovno operacijo, pa do izdelave pravil o uporabi sile je razviden s sheme na sliki 1.2.

Slika 1.2: Prikaz hierarhičnega odnosa dokumentov, ki opredeljujejo pravila o uporabi sile (ROE) v primeru izvajanja mirovne operacije zveze NATO z mandatom Varnostnega sveta ZN

2. UPORABA SILE VOJAŠKIH ENOT V PRAKSI

V tem poglavju bom namesto predstavitve predpisov o uporabi sile opravil študijo praktičnega primera, ki se je zgodil v pretekli mirovni operaciji. Na ta način bo bralcu omogočen bolj plastičen prikaz možnih razmer v mirovni operaciji, sam pa bom lahko preveril svoje hipoteze.

2.1. Pokol v Srebrenici

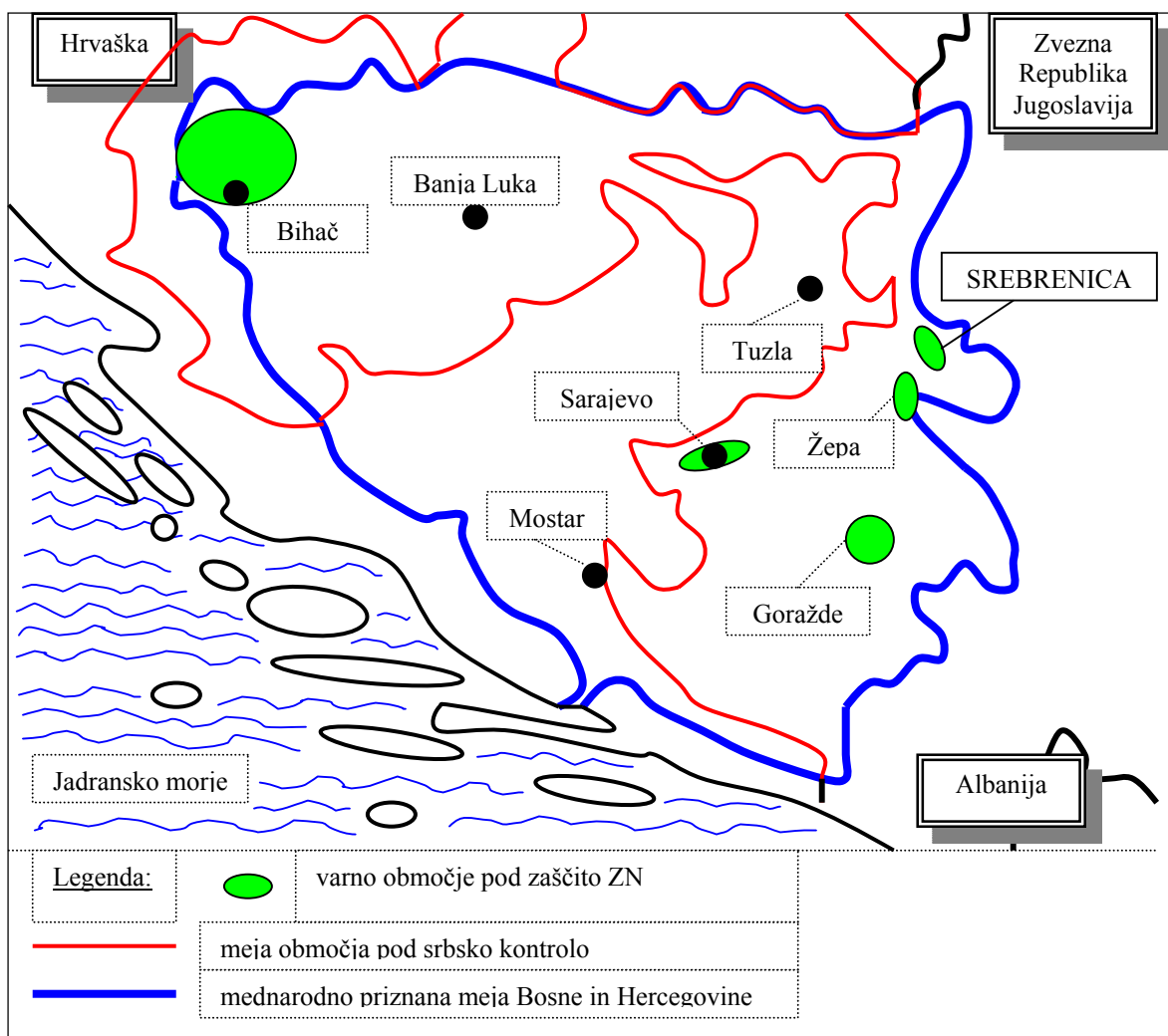
Največji pokol zunaj oboroženih spopadov po koncu II. svetovne vojne se je na tleh Evrope zgodil med 11. in 15. julijem leta 1995 v Srebrenici v Bosni in Hercegovini (BiH). Pobitih naj bi bilo okrog 7.500 muslimanskih moških. Mnogi so bili pripadniki Vojske Republike Bosne in Hercegovine, med njimi pa je bilo tudi veliko mobiliziranih borcev in civilnih oseb.²⁵ V javnosti je bil dogodek zelo odmeven. V istem času je tam potekala mirovna operacija UNPROFOR z mandatom ZN, ustanovljena na podlagi resolucije Varnostnega sveta št. 743. Z vrsto naknadnih resolucij se je mirovna operacija skozi čas spreminjala. Mirovne sile (modre čelade) so bile ob dogodku prisotne, vendar niso uspele preprečiti pokola. Ker je očitno šlo nekaj narobe, sem se odločil osvetliti dogodek z zornega kota vojakov ZN in njihove pravice uporabiti silo.

2.1.1. Geografsko – zgodovinski pregled

Srebrenica je kraj na vzhodu države Bosne in Hercegovine, po cesti oddaljena slabih 15 kilometrov od reke Drine in s tem od države Srbije in Črne gore (nekdanje Zvezne republike Jugoslavije – ZRJ). Kraj leži v kotlini med hribi in vanj peljejo ovinkaste ceste. Področje je poraščeno z gozdom. Lokacija Srebrenice je prikazana na sliki 2.1. Ime Srebrenica izvira iz dejstva, da so tam izkopavali srebro že v času Rimskega imperija. Občina Srebrenica je na podlagi popisa prebivalstva iz leta 1990 imela 36.666 prebivalcev. Od tega je bilo 75.2 % Muslimanov ter 22.7 % Srbov (Honig in Both, 1997: xviii). Občina je bila pred vojno torej pretežno muslimanska.

²⁵ Natančno število ni znano, ker je še zmeraj veliko pogrešanih. To pomeni, da se določeni posamezniki niti niso javili kot živi, niti niso bili najdeni in identificirani njihovi posmrtni ostanki.

Slika 2.1: Lokacije razglašanih varnih območij pod zaščito ZN in razdelitev Bosne in Hercegovine na dan 1. marca 1995 (slika ni v merilu)

(Vir: Honig in Both, 1997: xii)

Med vojno od leta 1992 do 1995 je, razen nekaj aprilskih dni leta 1992, Srebrenica ostala pod kontrolo muslimanskih (bošnjaških) oboroženih sil.²⁶ Zaradi bližine meje in vojaške premoči bosansko-srbske strani, je Srebrenica kmalu postala nekakšen etnični otok sredi srbskega ozemlja.²⁷ Srbi iz Srebrenice so se večinoma zatekli v bližnji kraj Bratunac, muslimansko prebivalstvo iz okoliških vasi pa je pribežalo v Srebrenico. Muslimanski borci so nato izvajali vpade v kraje vzhodno in južno od Srebrenice in tako plenili orožje ter strelivo od Srbov. Med majem 1992 in januarjem 1993 se je zvrstilo kar nekaj napadov na

²⁶ V vojni v Bosni in Hercegovini so potekali spopadi med tremi etničnimi skupinami – Hrvati, Muslimani in Srbi. V spopadu za Srebrenico sta si stali nasproti dve regularni vojaški formaciji: Vojska Republike Bosne in Hercegovine (VRBiH) in Vojska Republike Srpske (VRS). Poleg teh dveh je v BiH bilo še več drugih (neregularnih) paravojaških formacij in plačancev.

²⁷ V podobni situaciji sta se znašla tudi Žepa in Gorazde, kraja, ki sta locirana nekoliko južneje od Srebrenice.

srbske vasi v okolici Srebrenice (Brežani, Zalazje, Ratkovići, Fakovići, Glogova) (Honig in Both, 1997: 79). V teh napadih je bilo več vasi požganih. Po srbskih virih naj bi bilo pobitih okrog 1.300 Srbov, pogosto mučenih in masakriranih (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35, 1999: 13). Srbi so zaradi teh napadov in muslimanskih vojnih hudodelstev še dodatno zasovražili Muslimane.

Ker je postalo jasno, da je Srebrenica, kot muslimanska enklava sredi srbskega ozemlja, postala realnost in ker je tudi politična oblast Republike Bosne in Hercegovine podpirala obstoj takih enklav, se je pojavil problem humanitarne oskrbe prebivalstva v enklavi. Humanitarni konvoji s pomočjo za ljudi so bili velikokrat blokirani. Zato so prebivalci in begunci v srebreniški enklavi trpeli hudo pomanjkanje vseh osnovnih življenjskih potrebščin. Poleg tega je nenehno obstajala nevarnost, da bodo bosansko-srbske sile zavzele Srebrenico in se znesle nad prebivalstvom.

K internacionalizaciji problema Srebrenice je pripomogla tudi »ugrabitev« francoskega generala Morillona leta 1993.²⁸ Mednarodna skupnost, na čelu z ZN, je bila vse bolj zaskrbljena zaradi nevzdržnih razmer v Srebrenici. Kot možna rešitev se je ponujala evakuacija prebivalstva iz enklave na ozemlje pod kontrolo bošnjaških oblasti.²⁹ Slaba stran te možnosti je bil očitek, da bi s tem podprli etnično čiščenje vzhodne Bosne. Po drugi strani pa bi vztrajanje pri obstoju enklave zahtevalo velike logistične napore za ustrezno oskrbo in velik izziv glede fizičnega varovanja ljudi. Grozeče napredovanje bosansko-srbskih sil proti Srebrenici je prisililo Varnostni svet ZN, da je reagiral. Tako je bila Srebrenica dne 16. aprila 1993 z resolucijo št. 819 razglašena za **varno območje**.³⁰

Resolucija poudarja, da je prišlo do kriznih humanitarnih razmer v Srebrenici, zaradi brutalnosti srbskih paravojaških enot. Na podlagi predhodne resolucije št. 815, na podlagi mandata mirovne operacije UNPROFOR in v skladu s poglavjem VII Ustanovne listine ZN, se Srebrenica razglaša za varno območje. To pomeni, da to območje ne sme biti napadeno ali biti predmet kake druge sovražne namere. Strogo se obsojajo kakršnikoli poskusi etničnega čiščenja. Srbske sile se morajo nemudoma umakniti iz območja. Znotraj

²⁸ General Philippe Morillon je bil takrat poveljnik vojaških enot operacije UNPROFOR za Bosno in Hercegovino. Odločil se je, da bo s konvojem osebno šel v Srebrenico, da bi se pogodil s sptima stranema in tako zagotovil nemoteno humanitarno oskrbo prebivalstva. Njegova prisotnost v enklavi je povzročila zatišje srbskega obstreljevanja. Zato se je muslimanska stran odločila Morillona zadržati v Srebrenici kot nekakšnega talca. Mirne demonstracije žensk in otrok so dne 12. marca 1993 prisilile francoskega generala, da je ostal v Srebrenici (Honig in Both, 1997: 86).

²⁹ Poimenovanje »Bošnjaki« ustreza ljudem, ki so lojalni Republiki Bosni in Hercegovini. Po etnični pripadnosti so to v glavnem Muslimani. Naziv Bošnjaki se je uveljavil po letu 1993 (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35, 1999: 9).

območja naj bi se povečala prisotnost enot operacije UNPROFOR (UN Security Council Resolution 819, 1993: 2). Resolucija tudi poudarja, da pomeni vsak poskus oviranja zagotavljanja humanitarne pomoči ter oviranje svobode gibanja osebja operacije UNPROFOR, kršitev mednarodnega humanitarnega prava.

Kasnejša resolucija št. 836 izpostavlja problem obstreljevanja varnih območij s strani srbskih sil. V 5. odstavku resolucija razširja mandat operacije UNPROFOR tako, da morajo njeni pripadniki **odvrčati napade** na varovana območja, da nadzirajo prekinitev ognja, da pospešujejo umik vojaških in paravojaških sil, ki ne pripadajo vladnim silam Bosne in Hercegovine. UNPROFOR naj zasede določene ključne točke na zemljišču in sodeluje pri razdeljevanju humanitarne pomoči. Zato se:

UNPROFOR avtorizira, v dodatek k mandatu, definiranem v resolucijah 770 (1992) z dne 13. avgusta 1992 in 776 (1992), za izvajanje mandata, definiranega v 5. odstavku te resolucije, delujoč v samoobrambi, da izvede potrebne ukrepe, **kar vključuje tudi uporabo sile** v odgovor obstreljevanju varnih območij s katerekoli strani ali v primeru oboroženih vdorov v ta območja ali v primeru namernega oviranja svobode gibanja osebja operacije UNPROFOR ter zaščitene humanitarnih konvojev v teh območjih in okoli njih« (UN Security Council Resolution 836, 1993: 3).

Ta resolucija torej izrecno poudarja pravico mirovnih sil, da v samoobrambi uporabijo silo z namenom izpolniti mandat! V resoluciji je v 10. točki tudi opredeljeno, da lahko države, iz katerih prihajajo mirovne vojaške sile ali preko regionalnih varnostnih organizacij, izvajajo vse potrebne ukrepe z **uporabo zračnih sil** v varnih območjih in okoli njih, **z dovoljenjem Varnostnega sveta in v tesni koordinaciji z generalnim sekretarjem ZN in osebjem operacije UNPROFOR** zato, da bi podprle UNPROFOR pri izpolnjevanju mandata. Slednje določilo je pooblaščalo zvezo NATO, da je lahko zagotavljala vojaško silo iz zraka. Ti podatki so ključnega pomena za nadaljnjo analizo postopkov mirovnih sil v času tragičnih dogodkov v Srebrenici.

Kljub temu so navodila vodilnega osebja iz Zagreba in New Yorka narekovala enotam operacije UNPROFOR naj bodo ekstremno previdne pri uporabi sile. Šlo je za koncept »odvrčanja s prisotnostjo«, namesto odvrčanja s silo. Oborožena sila naj bi se uporabila le v samoobrambi oziroma v skrajnem primeru potem, ko bi vse druge možnosti odpovedale (Srebrenica, a Safe Area, 2002).

³⁰ V političnih razpravah pred uveljavitvijo varnih območij so se pojavljala različna poimenovanja ozemelj, ki naj bi bila pod zaščito ZN. Poleg varnega območja (ang. safe area) je bilo govora tudi o varnem zatočišču (ang. safe haven) in o varni coni (ang. safe zone) (Srebrenica, a Safe Area, 2002).

Ne smemo pozabiti, da je mirovna operacija UNPROFOR sicer začela delovati kot tradicionalna operacija ohranjanja miru na Hrvaškem, vendar je v teku vojne v Bosni in Hercegovini postala operacija vsiljevanja miru. Prvih 16 resolucij Varnostnega sveta se ni sklicevalo na poglavje VII Ustanovne listine. Resolucija št. 770 je že temeljila na VII. poglavju zaradi bolj učinkovite dostave humanitarne pomoči. Prva večja razširitev mandata pa je bila v resoluciji št. 776, ki je posebej poudarila pravico enot do uporabe sile pri izvajanju humanitarne pomoči (Gray, 2000: 166). Vse kasnejše resolucije so temeljile na poglavju VII – tako tudi resolucije o varovanju varnih območij.

UNPROFOR se je naslonil tudi na pomoč regionalnih varnostnih organizacij. Tako je s pomočjo letalskih sil zveze NATO nadziral zračni prostor nad Bosno in Hercegovino in še posebej nad varnimi območji (Sarajevo, Srebrenica, Žepa, Goražde, Tuzla, Bihač). Prepovedani so bili vsi poleti vojaških letal in helikopterjev, ki niso pripadali ZN ali zvezi NATO (ang. »no-fly« zone) (United Nations Protection Force, 2005).

Omenjena mešanica elementov ohranjanja in vsiljevanja miru je povzročala nemalo težav. Vojaške enote, ki skušajo delovati v smislu ohranjanja miru, bodo težko obdržale nepristranskost v primeru, kadar posežejo po vsiljevanju miru. V operaciji UNPROFOR se je ta problem jasno pokazal.

Novembra leta 1993 je Nizozemska dobila v odgovornost zagotavljanje varnosti v varnih območjih Srebrenice in Žepe.³¹ Tako je nizozemska vlada konec januarja 1994 v Bosno in Hercegovino poslala motorizirani vojaški bataljon. V svoji sestavi je imel gosenična vozila – oklepne transporterje YPR.³² Vozila so imela na vrhu pritrjene mitraljeze Browning, kalibra 12,7 mm (ang. .50 calibre) in ti so predstavljali glavno skupinsko orožje za neposredno bojno podporo. Posredno bojno podporo naj bi zagotavljala enota šestih minometov kalibra 81 mm. Protioklepni zaščiti je bilo namenjenih 6 protioklepnih raketnih sistemov dolgega dosega – TOW ter 18 raketnih sistemov srednjega dosega – Dragon (njihova predstavitev je v prilogah). Podpora helikopterjev ni bila zagotovljena zaradi nasprotovanja srbske strani (Honig in Both, 1997: 125). Bataljon je bil torej lahko oklepljen in nekateri vojaški poveljniki so bili v skrbeh, da je bil bataljon preveč lahko oborožen za izvajanje predvidenih nalog.

Tretjega marca 1994 je v Srebrenico prispelo okoli 570 nizozemskih vojakov, ki so nosili modre čelade ZN in zamenjalo kanadsko enoto, ki je bila tam že skoraj 1 leto. V Lukavcu v

³¹ Dne 1. decembra 1993 je poveljstvo enot operacije UNPROFOR v Zagrebu sporočilo odločitev nizozemskemu generalmajorju Reitsmi (Srebrenica, a Safe Area, 2002).

³² Nizozemski bataljon naj bi imel 52 oklepnih goseničnih vozil, od tega po 10 na vsako motorizirano četo (Srebrenica, a Safe Area, 2002).

osrednji Bosni je bilo nastanjenih dodatnih 350 pripadnikov poveljstva za oskrbo. Celoten nizozemski bataljon naj bi štel 1.170 mož (Honig in Both, 1997: 127). Čas menjave kontingentov so bosansko-srbske sile izkoristile kot trenutek nepozornosti in uspele osvojiti nadzor nad cesto Srebrenica – Žepa. Na ta način je srebreniška enklava postala popolnoma izolirana (Srebrenica, a Safe Area, 2002).

Tretja 6-mesečna izmena nizozemskega bataljona je v Srebrenico prispela 18. januarja 1995. V enklavi je bilo tako okoli 600 Nizozemcev. Kontingent je obsegal poveljstvo bataljona, 2 motorizirani četi (Bravo in Charlie), 1 izvidniški vod s komandosi, 2 zaščitna voda, 1 inženirski vod, skupino za eksplozive (ang. Explosive Ordnance Disposal – EOD) in 2 skupini opazovalcev zračnega prostora za usmerjanje zračnih napadov (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35, 1999: 53).

Že od samega začetka so imele nizozemske enote velike logistične probleme. Srbska stran je nenehno ovirala konvoje z logistično oskrbo.³³ Predvsem je bil problem s strelivom in gorivom. Julija leta 1995 je nizozemska enota v Srebrenici imela le 16 % predvidenega streliva za operativno sposobnost. Večina manjkajočega streliva je ostala v skladiščih poveljstva v Lukavcu. Tudi gorivo je prihajalo v omejenih količinah. Posledica so bili varčevalni ukrepi. Patrole so se mnogokrat namesto z vozili izvajale peš, izklapljali so električne agregate, hladilniki s hrano niso delovali, večkrat ni bilo moč gledati televizije, ni bilo tople vode ipd. Srbi so namerno povzročali pomanjkanje v enotah UNPROFOR, ker so vedeli, da bo to negativno vplivalo na moralo in bojno sposobnost teh enot (Honig in Both, 1997: 128).³⁴

V srebreniški enklavi je bilo poleg nizozemskih vojakov in civilnega muslimanskega prebivalstva tudi večje število bošnjaških borcev. Kot del uradne Vojske Republike Bosne in Hercegovine (VRBiH) je bila tam 28. divizija. V njeni sestavi so bile štiri brigade, vendar so te enote šteje le okoli 1.500 aktivnih borcev. Oboroženi so bili z raznovrstnim lahkim pehotnim orožjem, z nekaj mitraljezi, protioklepnimi orožji in lahкими minometi. K temu je treba dodati možnost mobilizacije iz lokalnih naselij, v skladu s konceptom teritorialne obrambe. Po ocenah pristojnih iz ZN je v tistem času bilo v Srebrenici in okolici okoli 3.000 do 4.000 za boj sposobnih mož (Honig in Both, 1997: 130).

³³ Od aprila 1995 naprej ni bilo več konvoja, ki bi uspešno prispel v enklavo in oskrbel nizozemske vojake ter zaščiteno prebivalstvo (Srebrenica, a Safe Area, 2002).

³⁴ Izolacija kontingenta je povzročila, da protioklepni sistemi TOW niso mogli biti več redno servisirani. Zato je obstajala možnost, da bodo delovali nepravilno ali da bodo celo nevarni za njihove posadke (Srebrenica, a Safe Area, 2002).

Navedena dejstva dokazujejo, da se tako imenovano varno območje Srebrenica ni demilitariziralo.³⁵ V skladu z novim sporazumom o demilitarizaciji območja (z dne 8. maja 1993) med bošnjaškim generalom Halilovićem in srbskim generalom Mladićem naj bi bila prepovedana vsaka vojaška aktivnost. Pripadniki ZN so to interpretirali kot možnost izdelave izključno obrambnih položajev sprtih strani in še to le zunaj 1,5 kilometrskega pasu ob razmejitveni črti enklave (Honig in Both, 1997: 131). V skladu s 60. členom Dodatnega protokola k ženevskim konvencijam z dne 12. avgusta 1949 in v skladu s I. protokolom o zaščiti žrtev mednarodnih oboroženih spopadov, naj bi varno območje Srebrenica imelo status demilitariziranega območja (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35, 1999: 20). Razmejitvena črta ni bila jasno zarisana in se je večkrat premikala. Zaradi vseh nejasnosti in pomanjkljivega nadzora je bila enklava leta 1995 preprejena z obrambnimi rovi, polna obubožanega in podhranjenega civilnega prebivalstva, polna slabo organizirane bošnjaške vojske. Meje niso bile hermetično zaprte, ampak je preko njih potekal ilegalen pretok ljudi, blaga, orožja in streliva, občasno so se dogajali bošnjaški vpadi v okolico enklave z namenom ropanja.

Junija 1995 so se v okviru operacije UNPROFOR ustanovile sile za hitro reagiranje (ang. Rapid Reaction Force – RRF). To so bile dobro oborožene mobilne sile za posredovanje na kriznih žariščih, namenjene delovanju v operaciji vsiljevanja miru (Gray, 2000: 167). Sile za hitro reagiranje so dobile svojo pravno osnovo v resoluciji Varnostnega sveta št. 998 z dne 16. junija 1995, torej slab mesec pred padcem Srebrenice.

Skrajno pomanjkljiva logistična oskrba je tudi nizozemski bataljon pripeljala na rob obupa. Vojaki so leta 1995 jedli večinoma vojaške suhe obroke in bili prikrajšani za nekatere sodobne civilizacijske dobrine. Tako je med njimi naraščalo nezadovoljstvo. Izvajanje njihovih operativnih nalog je bilo zaradi pomanjkanja goriva in streliva zelo okrnjeno in lahko rečemo, da bataljon ni obvladoval situacije.³⁶ Zato so si nizozemske politične oblasti vztrajno prizadevale, da bi se njihov kontingent vrnil v domovino in predal enklavo kontingentu iz kake druge države.

V takih razmerah se je zgodil tragični julij 1995, ki je usodno zaznamoval zgodovino sprtih strani v Bosni in Hercegovini, nizozemskega naroda, ZN in človeštva nasploh.

³⁵ V skladu s sporazumom med poveljnikom enot UNPROFOR, med poveljnikom bosansko-srbskih sil, generalom Ratkom Mladićem in poveljnikom bošnjaških sil, generalom Seferjem Halilovićem z dne 17. aprila 1993 bi se Srebrenica morala demilitarizirati (United Nations Protection Force, 2005).

³⁶ Dne 6. julija 1995 je nizozemski bataljon imel le približno 450 litrov dizelskega goriva, medtem ko je osebje organizacije *Zdravniki brez meja* (fr. *Medicins Sans Frontieres*) imelo okoli 200 litrov (Srebrenica, a Safe Area, 2002).

2.1.2. Srbski napad na Srebrenico

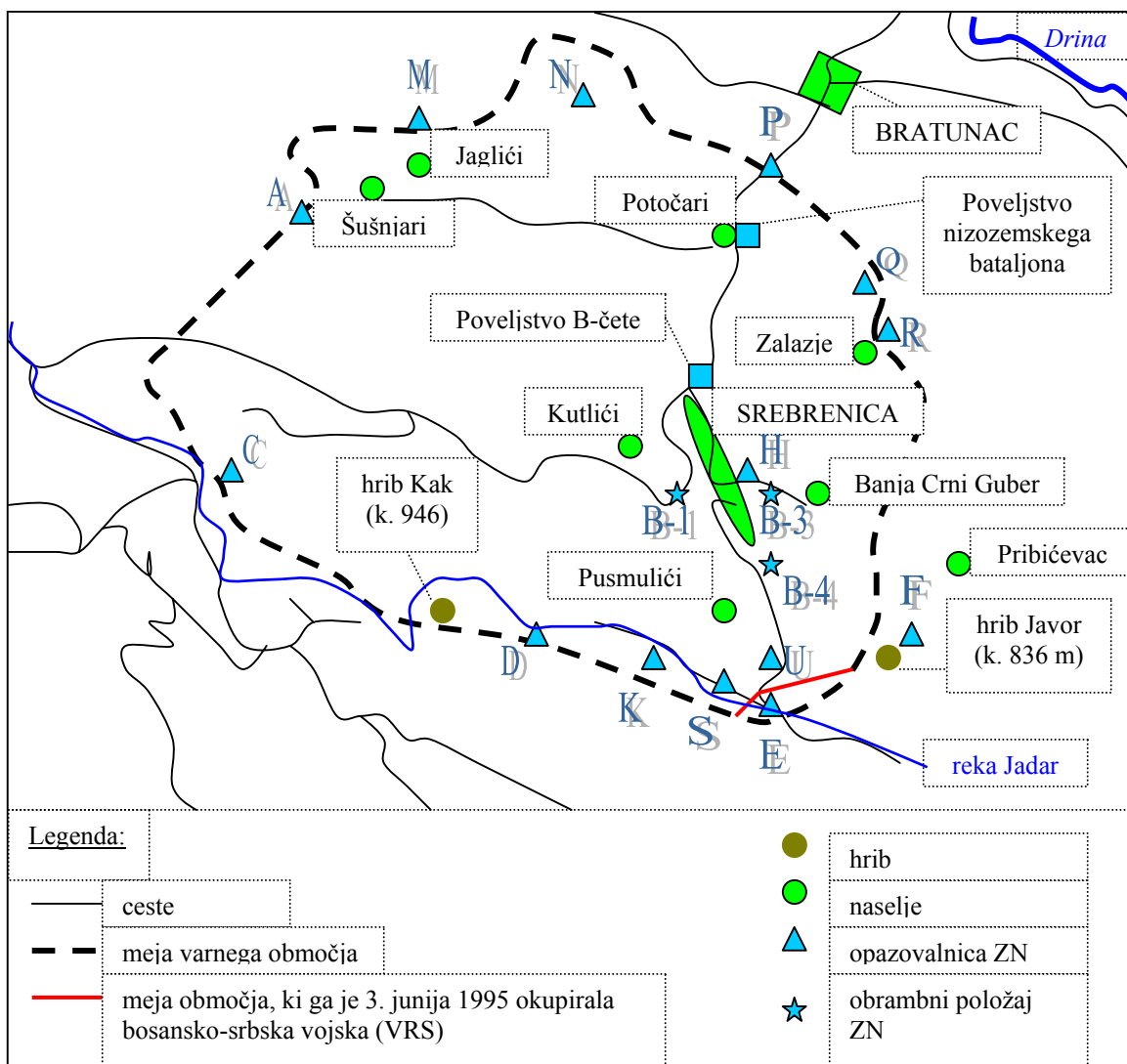
Napad se je pričel v četrtek, 6. julija 1995, ob 03.15 h ponoči. S severne strani enklave je bilo izstreljenih 6 raket iz večcevne metalca raket, ki so padle na kraj Srebrenico.³⁷ Približno 45 minut zatem so poročale opazovalnice ZN (ang. Observation Post – OP) na jugovzhodu enklave, da se je okoli njih pričelo intenzivno streljanje iz lahkega pehotnega orožja, mitraljezov, minometov, topništva in tankov (Honig in Both, 1997: 6).

Opazovalnice so bile postavljene na vrhovih vzpetin zaradi boljše preglednosti nad okoliškimi zemljišči. Za jasno razpoznavnost so bile pobarvane v belo in imele drogove z razobešeno modro zastavo ZN.³⁸ Položaji na opazovalnicah so bili utrjeni z vrečami s peskom. Te so služile kot zaklon pred lahkimi pehotnimi izstrelki in drobci topovskih granat. Na položajih so bili postavljeni mitraljezi Browning kalibra 12,7 mm. Posadke so imele pri sebi nekaj protioklepnih raketometov TOW ali Dragon, ponekod tudi minomete kalibra 81 mm. Lokacije opazovalnic so prikazane na sliki 2.2.

³⁷ Poročilo generalnega sekretarja govori o 5 raketah, ki so padle znotraj kroga 300 m od poveljstva nizozemskega bataljona v Potočarih (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35, 1999: 58).

³⁸ Enote ZN se v operacijah ohranjanja miru ne maskirajo, ampak skušajo biti vsem sprtim stranem čim bolj vidne. Operacija UNPROFOR je postala operacija vsiljevanja miru (VII. poglavje Ustanovne listine), vendar je na terenu v glavnem ohranila podobo operacije ohranjanja miru.

Slika 2.2: Varno območje Srebrenica (slika ni v merilu)

(Vir: Honig in Both, 1997: xiv)

2.1.2.1. Dogodki v četrtek, 6. julija 1995

Ogrožene so bile opazovalnice D (Delta), K (Kilo), S (Sierra) in F (Foxtrot).³⁹ Srbsko topovsko obstreljevanje je bilo prvi dan napada osredotočeno na okolico hriba Javor, kjer je bila nastanjena opazovalnica Foxtrot. Hrib Javor nudi dober razgled nad cesto, ki vodi v Srebrenico in omogoča nadzor nad nekakšnimi vrati v takratno enklavo.

Sovražno dejanje: Kmalu po 05.00 h so tankovski izstrelki začeli zadevati položaje bošnjaške vojske in tudi v neposredno bližino opazovalnice Foxtrot. Topniški ogenj je

³⁹ Da bi se izognili nesporazumom, se pri mednarodnem vojaškem komuniciranju pri črkovanju namesto ene črke izgovori cela beseda, ki se začne s to črko.

okrog 13 h spet začel zadevati blizu iste opazovalnice. Dve granati sta eksplodirali blizu opazovalnice, poleg tega pa je srbski tank nameril svojo topovsko cev neposredno v opazovalnico, kar se šteje kot sovražna namera.⁴⁰ En tankovski izstrelak je zadel zaščitni zid opazovalnice in ga poškodoval. Ob 13.20 h je srbski tank ustrelil v razgledni stolp opazovalnice, kjer je bil nameščen protioklepni raketomet TOW. Ob 14.10 h sta dve tankovski granati za las zgrešili opazovalnico Foxtrot. Ob 14.32 h sta bili cevi dveh težkih orožij iz smeri opazovalnice Papa usmerjeni na poveljstvo v Potočarih. Ob 14.42 h so trije tankovski izstrelki eksplodirali kakih 50 m stran od opazovalnice Foxtrot (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35, 1999: 57-58).

Odgovor sil UNPROFOR: Na opazovalnici Foxtrot je bilo v času napada 7 nizozemskih vojakov. Ti so seveda nemudoma poročali o obstreljevanju svojim nadrejenim poveljnikom. Informacija je prišla do poveljnika nizozemskega bataljona v Srebrenici, podpolkovnika Tona Karremansa. Ker posadka opazovalnice ni samostojno odprla ognja v samoobrambi, bi ji poveljnik lahko ukazal, naj to stori iz razpoložljivega orožja, vendar tega ni storil. Izbral je zmernejšo pot in od srbske strani zahteval pojasnilo (Honig in Both, 1997: 8). Srbi so v odgovor zahtevali, da jim ZN dostavijo pisno zahtevo po pojasnilu. Vojaki na opazovalnici so zavzeli zaklon in zgroženo opazovali, kaj se dogaja.

Podpolkovnik Karremans je telefoniral brigadnemu generalu Ceesu Nicolaiu, ki je bil takrat načelnik štaba sil UNPROFOR v Sarajevu, o možnosti zračne podpore.⁴¹ Nicolaiev odgovor je bil, da UNPROFOR okleva. Zaradi pogovorov med evropskim pogajalcem Karlom Bildtom in srbskim predsednikom Slobodanom Miloševićem v Beogradu, naj bi bilo v interesu operacije UNPROFOR, da se razmere na terenu ne zaostrejejo, saj naj bi verjetno v kratkem prišlo do srbskega priznanja države Bosne in Hercegovine. Vojaška konfrontacija s srbsko stranjo bi lahko pokvarila pogovore in preprečila morebitno priznanje (Honig in Both, 1997: 8). Nicolai naj bi Karremansu tudi razložil načelo poveljnika sil UNPROFOR – generala Bernarda Janvierja, v skladu s katerim naj bi se zračna podpora modrim čeladam na tleh uporabila le proti delujočim nasprotnikovim ciljem, ki bi prav v tistem trenutku odpirali ogenj po enotah modrih čelad. Uporabljali naj

⁴⁰ Honig in Both (1997:7) navajata, da sta opazovalnici grozila 2 tanka.

⁴¹ V skladu s poročilom generalnega sekretarja, naj bi Karremans 6. julija med 13 h in 14 h prvič ustno zahteval bližnjo zračno podporo od svojega nadrejenega poveljnika sektorja severo-vzhod, polkovnika Brantza v Tuzli, kot odgovor na neposredne napade na opazovalnico Foxtrot. Ta je zahtevo odobril in jo ustno posredoval na poveljstvo v Sarajevo (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35, 1999: 58). Tudi nizozemsko poročilo navaja, da je Karremans zahteval bližnjo zračno podporo ob 13.50 h (Srebrenica, a Safe Area, 2002).

bi načelo uničevanja »kadečih se cevi«. ⁴² Dokler je obstajala možnost umika pripadnikov enot UNPROFOR, naj bi se ti vzdržali zračne podpore. Iz Sarajeva pa je bila posredovana zahteva v NATO, da se pošljejo letala na opozorilne prelete območja Srebrenice (Srebrenica, a Safe Area, 2002).

Pomembno je dejstvo, da je v tistem času še zmeraj veljala direktiva operacije UNPROFOR št. 2/95 z dne 29. maja 1995, ki je določala, da je uresničevanje mandata mirovne operacije sekundarnega pomena v primerjavi z ohranjanjem varnosti osebja ZN in da naj bo sila uporabljena le kot skrajni možni ukrep (Honig in Both, 1997: 8). Direktiva je pomenila tudi odziv na ugrabitev vojakov ZN s strani bosansko-srbskih sil, ki se je zgodila tistega leta. ⁴³

Analiza: Prva reakcija nizozemskih vojakov je bila instinktivna in pravilna, to je, da so zavzeli kritje pred obstreljevanjem. Mrtev vojak ni več koristen vojak. Neposredno opozarjanje nasprotne strani je bilo zelo oteženo, ker je šlo za preveč oddaljenega nasprotnika (srbski topniški položaji in tanki) ter zelo nevarno zaradi eksplozij granat. Opozorila so potekala preko sredstev zvez, v obliki protestov in zahtev po pojasnilu, kar je bilo zamudno in v danem trenutku neučinkovito. Poveljnik opazovalnice Foxtrot, vodnik Frans van Rossum, je pravilno ravnal, ko je nemudoma obvestil nadrejene poveljnike in zahteval navodila. Napako pa je po mojem storil v tem, da ni izstrelil nekaj opozorilnih rafalov z mitraljezom 12,7 mm v smeri dveh tankov. S tem sicer ne bi dosegel kakega učinka na tankih, bi pa neposredno opozoril nasprotno stran na svojo pravico do samoobrambe. Napaka poveljstev v Sarajevu in Zagrebu je bila po mojem mnenju v tem, da nista zahtevali zračnih napadov letal zveze NATO na določene srbske cilje. Opozorilni preleti so bili preblag ukrep.

⁴² Pri zagotavljanju zračne podpore sta se pri različnih poveljujočih pojavljali vsaj dve interpretaciji možne uporabe sile iz zraka. Med njima obstaja razlika:

1. **Bližnja zračna podpora** (ang. Close Air Support – CAS): »Zračna akcija, ki jo letala ali helikopterji izvedejo proti nasprotnikovim kopenskim ciljem, ki se nahajajo blizu naših sil na tleh. Takšna akcija zahteva natančno integracijo aktivnosti v zraku z ognjenim delovanjem in premikanjem naših kopenskih sil« (Operational Terms and Graphics, 1997: 1-28).

2. **Zračni napad** (ang. Air Strike): »Napad na določene cilje, ki ga izvede lovec, bombnik ali drugo napadno letalo v napadni akciji. Lahko sestoji iz več letalskih organizacij pod enotnim poveljevanjem v zraku« (Operational Terms and Graphics, 1997: 1-7).

⁴³ Zaradi srbskega obstreljevanja Sarajeva je UNPROFOR dne 25. in 26. maja 1995 zahteval zračne napade letal zveze NATO na določene srbske položaje. Kot odgovor na zračne napade, so Srbi zajeli preko 400 pripadnikov ZN in jih zadržali kot talce. Nekatere so fizično privezali na možne cilje zračnih napadov in posnetke predvajali po televiziji. Zračni napadi so prenehali. Šele po pogajanjih so bili talci izpuščeni med 2. in 18. junijem 1995 (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35, 1999: 46).

2.1.2.2. Dogodki v petek, 7. julija 1995

Megla je v veliki meri preprečevala bojne aktivnosti.

Sovražno dejanje: Zjutraj je bilo zabeleženih 27 eksplozij topniških granat. Zvečer je 16 granat zadelo Srebrenico, od katerih so nekatere eksplodirale blizu poveljstva nizozemske čete Bravo (Honig in Both, 1997: 8). Srbski tanki so izstrelili 10 granat v elektroobjekt, kakih 200 m stran od poveljstva bataljona v Potočarih. Kot rezultat obstreljevanja naj bi med civilisti bile 4 smrtne žrtve in 17 ranjenih.⁴⁴ Do tedaj je bilo skupno zabeleženih 287 detonacij s srbske strani in 21 z bošnjaške (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35, 1999: 58).

Odgovor sil UNPROFOR: Ni bilo odgovora z oboroženo silo. Podpolkovnik Karremans je menil, da gre za bosansko-srbsko ustrahovanje bošnjaških vojaških sil in Unproforjevih vojakov, ne pa za začetek organiziranega napada na enklavo.

Analiza: Glede na vremenske razmere in glede na dejstvo, da je šlo za občasna obstreljevanja, se mi zdi ravnanje nizozemskih vojaških enot na opazovalnicah tega dne pravilno. Realno gledano, niso imeli možnosti kakorkoli nuditi odpor. Težišče ukrepanja se je preneslo na komuniciranje z nasprotno stranjo na višjih ravneh. Negativno je to, da UNPROFOR v dogodkih ni prepoznal začetka večje taktične aktivnosti bosansko-srbske vojske (VRS).

2.1.2.3. Dogodki v soboto, 8. julija 1995

Sovražno dejanje: Čez noč je bilo slišati topniški in minometni ogenj v smeri enklave.⁴⁵ Jutro je bilo bolj mirno.⁴⁶ Ob 11.26 h pa je tankovski ogenj pričel zadevati 200 m stran od opazovalnice Foxtrot. Ob 13.25 h se je tam vnel hud boj med bošnjaškimi in bosansko-srbskimi silami. Ob 13.35 h se je zgodil neposreden tankovski zadetek v opazovalnico. Topovske granate so padale tudi na Srebrenico (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35, 1999: 59). Del zaščitnega zidu opazovalnice Foxtrot se je zrušil. Nekaj minut zatem sta opazovalnico zadela še dva tankovska izstrelka (Honig in Both, 1997: 9).

⁴⁴ Po nekem nizozemskem poročilu naj bi bili 4 mrtvi in 13 ranjenih (Srebrenica, a Safe Area, 2002).

⁴⁵ Zabeleženih je bilo 275 eksplozij različnih izstrelkov (Srebrenica, a Safe Area, 2002).

⁴⁶ Padlo naj bi le 31 izstrelkov na Potočare in 34 na Srebrenico (Srebrenica, a Safe Area, 2002).

Odgovor sil UNPROFOR: Poveljnik opazovalnice Foxtrot, vodnik Van Rossum, je po radijski zvezi spraševal za dovoljenje nadrejenih za evakuacijo posadke opazovalnice. Poveljnik bataljona Karremans je okoli 13.00 h drugič zaprosil za zračno podporo, vendar ga je načelnik štaba Nicolai v Sarajevu zavrnil (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35, 1999: 59).⁴⁷ Poveljnik čete Bravo, stotnik Groen, je odobril evakuacijo posadke opazovalnice, medtem ko je namestnik poveljnika bataljona, major Franken, tej možnosti nasprotoval (Srebrenica, a Safe Area, 2002).

Analiza: Posadka opazovalnice bi lahko proti tankom izstrelila opozorilne rafale iz mitraljeza. Zatem bi poveljnik posadke lahko ukazal izstreliti kako protioklepno raketo iz sistema Dragon ali AT-4 (prvi ima doseg le do 1000 m, drugi pa do 300 m). Protioklepni sistem TOW, z dosegom 3.750 m, je bil nameščen na stolpu in je bil poškodovan, tako da ni mogel biti uporabljen. Odsotnost napadov letal zveze NATO je Srbom omogočala nemoteno napredovanje.

Sovražno dejanje: Prišlo je do hudega medsebojnega obstreljevanja med srbskimi in bošnjaškimi silami. Ob 13.59 h je srbski tank prevozil izpraznjeni bošnjaški obrambni rov blizu opazovalnice Foxtrot. Bošnjaki so se umaknili približno 100 m za opazovalnico. Tank se je ustavil kakih 100 m pred opazovalnico in ustrelil v njeno bližino.⁴⁸ Ob 14.07 h je prišlo do intenzivne izmenjave ognja med obema sprtima stranema. Ob 14.26 h sta 2 bosansko-srbska vojaka vstopila v opazovalnico in v nekaj minutah se jima je pridružilo še več drugih.⁴⁹ Nizozemskega odpora ni bilo. Ob 14.45 h so Srbi dovolili Nizozemcem, da razoroženi, v svojem oklepem vozilu YPR, zapustijo opazovalnico. Obdržati so smeli zaščitne jopiče in čelade (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35, 1999: 59).

Odgovor sil UNPROFOR: V skladu z nizozemskim poročilom, naj bi major Franken ukazal poveljniku čete, stotniku Groenu, naj posadka z opazovalnice izstrelji raketo TOW in uniči tank, a se to ni zgodilo. Poveljnik opazovalnice Van Rossum je od poveljnika čete, z dovoljenjem poveljstva bataljona, dobil soglasje, da se z opazovalnice umakne. Posadka ni

⁴⁷ V skladu z nizozemskim poročilom naj bi načelnik štaba Nicolai v Sarajevu sklical sestanek, na katerem je ugotovil, da naj bi NATO med 05.00 h in 19.00 h imel letala na razpolago za zračno podporo. Nicolai je zaprosil le za 20-minutne prelete letal nad kriznim območjem (Srebrenica, a Safe Area, 2002).

⁴⁸ Honig in Both (1997: 9) opisujeta dogodek takole. V trenutku, ko je posadka opazovalnice Foxtrot hotela zapustiti lokacijo s svojim oklepem vozilom YPR, se je proti njej pripeljal srbski tank T-55 na razdaljo okrog 100 m in cev nameril proti vozilu. Posadka vozila je to gesto razumela kot zahtevo, da naj se preda.

⁴⁹ Nizozemsko poročilo navaja, da sta 2 srbska tanka z izstrelki naredila luknjo v zaščitnem zidu opazovalnice, tako da bi lahko njihovi vojaki vdrli. Hkrati je 100 m vstran tank s cevjo meril v opazovalnico in nadzoroval pot izmika. Srbski vojaki so z belimi zastavami skušali vzpostaviti stik s poveljnikom opazovalnice. Potem, ko ni bilo odgovora, sta 2 srbska vojaka vstopila v opazovalnico Foxtrot (Srebrenica, a Safe Area, 2002).

hotela nuditi oboroženega odpora. Medtem jih je zajela bosansko-srbska vojska. Po razorožitvi so se nizozemski vojaki vkrcali v vozilo in se odpeljali po cesti v smeri proti Srebrenici (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35, 1999: 59).

Analiza: Menim, da je bilo ravnanje nizozemske posadke s človeškega vidika razumljivo. Znašli so se pred vojaško močnejšim nasprotnikom, grozila jim je trenutna smrt zaradi tankovskih zadetkov. V skladu z načelom prioritete ohranjanja človeških življenj se je posadka raje predala kot borila. Zagotovo so med vojaki zavladali strah, utrujenost zaradi daljšega obstreljevanja in stres, kar je povsem razumljivo.

Po drugi strani pa, z vidika vojaške časti in v skladu z mandatom operacije UNPROFOR, bi reakcija posadke lahko bila drugačna (ne pozabimo na resolucijo Varnostnega sveta št. 836). Posadka bi lahko skušala iz zaklona izstreliti raketo AT-4 v tank. Vprašanje je, če bi bili pri tem dovolj hitri in uspešni. Verjetno ne bi in najbrž bi s tem povzročili lastno smrt. Njihova smrt bi s taktičnega vidika bila nepomembna, imela pa bi velik odmev v svetovni javnosti in pomenila bi častno dejanje vojaških mirovnih sil pri izpolnjevanju nalog.

Sovražno dejanje: Na poti proti Srebrenici, v podnožju hriba Javor je nizozemsko oklepno vozilo YPR z opazovalnice Foxtrot naletelo na muslimanskega vojaka in civiliste, ki so postavljali cestno blokado. Blokada je predstavljala omejitev svobode gibanja pripadnikov ZN (Honig in Both, 1997: 9). Vozilo je na blokado naletelo ob 14.50 h (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35, 1999: 59).

Odgovor sil UNPROFOR: Vodnik Van Rossum je po radijski zvezi poklical poveljnika čete za navodila. Ta ga je vprašal, če iz vozila vidijo kaka protioklepna sredstva. Ker teh ni bilo videti, je poveljnik čete ukazal naj vozilo prebije blokado. Van Rossum je ukazal posadki naj zapre lopute vozila, da bi izvedli preboj. Ko se je vozilo premaknilo, je odjeknil pok in eden od vojakov (Raviv van Renssen) je bil zadet v glavo.⁵⁰ Vozilo je prebilo blokado in zdrvelo proti Srebrenici. Vojaka so skušali prepeljati v Potočare na medicinsko oskrbo, vendar je že med transportom umrl (Honig in Both, 1997: 10).

Analiza: Cestna blokada je pomenila nedovoljeno omejitev gibanja za UNPROFOR. V takem primeru se lahko izvede nasilen preboj. Po posvetovanju s poveljnikom čete se je poveljnik vozila pravilno, vendar tvegano, odločil za preboj. Orožja niso imeli pri sebi. Verjetno je prišlo do zamude pri zapiranju loput, oziroma bi voznik moral prej počakati, da bi bilo vozilo zaprto in šele nato speljati. Naglica je najbrž botrovala tragični ustrelitvi

⁵⁰ Nizozemsko poročilo navaja, da je Van Renssen dobil drobce v glavo morda zaradi strela iz lovske puške, morda pa zaradi eksplozije ročne bombe (Srebrenica, a Safe Area, 2002).

vojaka. Kljub temu pa je bilo samo dejanje tvegano, saj je bilo vozilo razoroženo, posadka pa ni vedela, koliko oboroženih mož meri nanje. Novica o smrtni žrtvi med nizozemskimi vojaki je na Nizozemskem glasno odjeknila.

Sovražno dejanje: Istega dne so bosansko-srbske sile napredovale proti opazovalnici Uniform. Med 16.00 h in 17.00 h so s srbske strani občasno obstreljevali južno področje enklave. Nad opazovalnico Uniform je več kot tri ure trajala izmenjava ognja med bosansko-srbskimi in bošnjaškimi silami. Minometne mine so padale v bližino opazovalnice. Ob približno 18.30 h je srbska pehota zasedla greben nad opazovalnico (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35, 1999: 60). Nizozemski vojaki na opazovalnici so se znašli v obkrožitvi. Za njimi, v smeri Srebrenice, so bili bošnjaški borci s protiklepnim orožjem. Pred njimi in na levem boku so prodirali Srbi. Grozil jim je napad na opazovalnico (Honig in Both, 1997: 10).

Odgovor sil UNPROFOR: Ker so nizozemski vojaki na opazovalnici slišali kaj se je zgodilo s posadko opazovalnice Foxtrot, niso upali zapustiti opazovalnice in se pognati v beg proti Srebrenici. Zato so počakali Srbe na svoji lokaciji. Odpora niso nudili. Ob 18.30 h so bili Nizozemci obkoljeni in kmalu zatem je 20 do 30 srbskih vojakov okupiralo opazovalnico Uniform. Sledila je razorožitev in ropanje. Srbi so nizozemskim vojakom omogočili izbiro med umikom v Srebrenico ali med pridržanjem.⁵¹ Poveljnik opazovalnice, vodnik Alwin van Eck, se je odločil, da bo varneje, če ostanejo pridržani (Honig in Both, 1997: 10).⁵²

Analiza: Nizozemski vojaki na opazovalnici Uniform so imeli vso legitimno pravico najprej opozoriti napadajočo stran in nato, z uporabo sile, upreti se zavzetju opazovalnice. Pri sebi so imeli orožje in strelivo. Njihova odločitev o predaji je bila rezultat občutka nemoči in strahu za lastna življenja. Njihov morebiten odpor bi po vsej verjetnosti bil vojaško zlomljen. Napada verjetno ne bi preživeli, ampak bi častno umrli. Z njihove človeške perspektive se mi zdi njihovo ravnanje razumljivo, vendar žal nečastno. Zelo se je poznala odsotnost letalske podpore, ki bi lahko odločilno zaustavila bosansko-srbsko vojsko.

Situacija 8. julija je povzročila izgubo dveh opazovalnic na jugu varnega območja. Opazovalnica Sierra je ostala nedotaknjena. Njena posadka se je kljub nevarnosti, odločila

⁵¹ Namestnik poveljnika Vojske Republike Srpske, general Tolimir, je v enem od svojih telefonskih pogovorov s poveljnikom sil UNPROFOR, generalom Janvierjem trdil, da pridržani nizozemski vojaki niso vojni ujetniki. Po njegovem zatrjevanju, so nizozemski vojaki le vprašali srbske sile za pomoč in so imeli pravico oditi (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35, 1999: 62).

⁵² Posadka opazovalnice je bila kasneje odpeljana v Bratunac, kjer so z njo ravnali korektno (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35, 1999: 60).

ostati tam, kjer je bila, ker je bilo to za njihova življenja najmanj tvegano. Poveljnik nizozemskega bataljona, podpolkovnik Karremans, še zmeraj ni dojel, da gre za načrten napad na enklavo, ampak si je dogajanje razlagal kot poskus srbske strani osvojiti nadzor nad dolino reke Jadar. Na severu enklave namreč ni bilo bojnih aktivnosti. Tudi topovske granate, ki so padale na Srebrenico, je jemal le kot poskus ustrahovanja in odvrčanja pozornosti.

Karremans je 6. julija zavrnil prošnjo bošnjaških sil v enklavi, naj jim vrnejo zaseženo orožje, ki so ga Nizozemci skladiščili v Srebrenici. Dne 8. julija pa je Karremans sam ponudil poveljniku Ramizu Bećiroviću vrnitev orožja, a ga je ta zavrnil, ker je bilo premalo streliva in bi to morda še bolj spodbudilo Srbe k napadu. Namesto tega je Bećirović od Karremansa terjal zaščito z zračnimi napadi (Honig in Both, 1997: 11).

Poveljnik nizozemske čete Bravo, stotnik Jelte Groen, je ukazal razmestiti četne sile za hitro reagiranje (ang. Quick Reaction Forces – QRF) v okolici kraja Srebrenica. Te sile so imele v svoji sestavi 4 oklepna vozila YPR s posadkami. Zasedle naj bi dve ločeni lokaciji nekaj kilometrov južno od Srebrenice (Honig in Both, 1997: 11).

Sovražno dejanje: Na poti iz Srebrenice proti jugu so vozila YPR naletela na Bošnjake, ki so od njih zahtevali naj ustavijo umik nizozemskih posadk z opazovalnic. Zahtevali so, naj nizozemsko vozilo povleče neko avtomobilsko razbitino na cesto, da bi jo tako blokirali. Ker se Nizozemci niso odzvali, so Bošnjaki v njihovo smer odvrkli ročno bombo (Honig in Both, 1997: 11).

Odgovor sil UNPROFOR: Vozilo YPR ni utrpelo škode, zato se je obrnilo in odpeljalo nazaj ter našlo alternativno lokacijo zahodno od Srebrenice.

Analiza: Zgodila se je omejitev svobode gibanja osebja ZN in sovražno dejanje z ročno bombo. Zaradi obeh dogodkov bi Nizozemci lahko prebili blokado in streljali na Bošnjake, vendar so se odločili za umik. Očitno se niso hoteli spopasti z njimi, saj so bili Bošnjaki povsod okoli njih. Morda je bil umik v tistem trenutku najpametnejša poteza.

Nizozemci so se znašli med dvema nevarnostma. Na eni strani so imeli napadajoče Srbe – agresorje. Na drugi strani so imeli muslimanske civiliste – zaščitene osebe in oborožene bošnjaške borce, ki so v strahu pred Srbi terjali od enot UNPROFOR, da jih zaščitijo. Bošnjaki so skušali Nizozemce potisniti med sebe in Srbe ter jih tako prisiliti, da v samoobrambi uporabijo oboroženo silo. Dogodki so pri Nizozemcih povzročili neprijetno vzdušje, v katerem so bili ti bolj naklonjeni vdaji Srbom kot pa umiku proti Srebrenici in tveganju spopada z Bošnjaki. Srbi so to spretno izkoriščali in širili propagando o tem, kako lepo ravnaajo z pridržanimi Unproforjevimi vojaki.

2.1.2.4. Dogodki v nedeljo, 9. julija 1995

Sovražno dejanje: Tega dne so v srbske roke padle še druge opazovalnice na jugu enklave. Opazovalnica Sierra je bila brez boja predana ob 09.00 h, opazovalnica Kilo ob 18.15 h.⁵³ Poveljnik opazovalnice Delta, vodnik Ruud Zuurman, se je odločil, da bo svojo posadko raje evakuiral kot predal Srbom. Posadko so ustavili Bošnjaki v vasi Kutuzero in jo čez noč zadržali (Honig in Both, 1997: 12). Ob 12.00 h je bila zažgana vasica Pasmulići. Ob 18.30 h, ko so boji zamrli, so bile enote Vojske Republike Srpske (VRS) oddaljene od Srebrenice približno 2 kilometra (Honig in Both, 1997: 13). V tem času je bilo pri Srbih pridržanih že okoli 30 nizozemskih vojakov (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35, 1999: 62).

Odgovor sil UNPROFOR: Oboroženega odpora ni bilo. Podpolkovnik Karremans je razmišljal o možnosti letalske podpore in pri tem imel velike pomisleke. V svojem poročilu dne 9. julija je zapisal:

Uporabiti bližnjo zračno podporo (ang. Close Air Support – CAS) je po mojem mnenju v vseh pogledih še neizvedljivo. To bi pri bosansko-srbski vojski povzročilo reakcijo, v kateri bi streljali po Srebrenici, po opazovalnicah in poveljstvih z vsemi sredstvi. Še posebej večcevni raketometi M-63 severno od opazovalnice Papa, večcevni raketometi M-77 v Bratuncu in vse srbsko topništvo ter minometi bi streljali po vnaprej pripravljenih ciljeh. Razen v primeru, če bi te oborožitvene sisteme naenkrat uničili, kar pa je malo verjetno (Honig in Both, 1997: 12).

Tudi v Haagu je nizozemski obrambni minister Joris Voorhoeve izražal globoko zaskrbljenost. Po eni strani ga je skrbela situacija na terenu, po drugi strani pa možnost zračnih napadov, ki bi lahko vodili k številnim civilnim žrtvam. Istega dne je pobuda ZDA v Bruslju za zračno podporo zveze NATO naletela na nasprotovanje nizozemskega veleposlanika, ki je tako podporo označil kot nevarno in kontraproduktivno (Honig in Both, 1997: 13).

Poveljnik sil UNPROFOR, francoski general Bernard Janvier, je 9. julija zvečer izdal povelje podrejenim enotam v Srebrenici, naj zavzamejo obrambne položaje v okolici Srebrenice, z namenom blokirati srbski vstop v naselje. Položaji naj bi se čim bolj utrdili,

⁵³ Ker na jugu enklave ni bilo več opazovalnic ZN, je poveljnik čete Bravo, stotnik Groen, poslal eno oklepno vozilo iz četnih sil za hitro reagiranje, naj v smeri juga opazuje, do kod so prodrle bosansko-srbske sile. Srbi so posadko vozila zajeli v trenutku premora, ko je voznik uriniral skozi odprto loputo vozila (Srebrenica, a Safe Area, 2002). Posadka je poročala o zajetju ob 13.48 h (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35, 1999: 62).

tako inženirsko kot z oborožitvijo.⁵⁴ Okoli 22.00 h je povelje prispelo do nizozemskega bataljona (Honig in Both, 1997: 14). To je v praksi pomenilo razmestitev oklepnih vozil YPR na vidna mesta v obrambo kraja Srebrenica. S teh mest naj bi v primeru srbskega nadaljevanja napada odprli ogenj in branili naselje.

General Janvier in posebni odposlanec ZN za nekdanjo Jugoslavijo, Yasushi Akashi, sta iz Zagreba poslala ultimatum srbski strani. V njem sta zahtevala, da Srbi ustavijo napad in se vrnejo na meje srebreniške enklave. Izpustiti bi morali vse nizozemske vojake, skupaj z njihovo opremo (Honig in Both, 1997: 15).

Analiza: Pravica do samoobrambe nizozemskih vojakov sploh ni bila izkoriščena. V širšem kontekstu lahko to razumem kot umik pred močnejšo silo, vendar se mi zdi to vseeno sramotno dejanje tako za nizozemsko vojsko kot za ZN in s tem za mednarodno skupnost. Srbska stran je grobo kršila resolucije Varnostnega sveta ZN, ki so razglašale enklavo kot »varno območje«. Neposredni napadi na pripadnike enot UNPROFOR bi morali izzvati ustrezne reakcije pri nizozemskih vojaki, vendar jih niso.

Vprašanje zračne podpore je upravičeno sprožalo pomisleke glede usode ljudi, ki so bili takrat v enklavi. Seveda bi zračni napadi še bolj razbesneli bosansko-srbske vojaške sile, toda ne smemo pozabiti, kaj je območje Srebrenice pomenilo v mednarodnem pravu. Upoštevati je treba, da je bilo celotno območje namenjeno preživetju civilnega muslimanskega prebivalstva. Ni šlo torej le za pravico do samoobrambe pripadnikov sil UNPROFOR, šlo je tudi za zaščito oseb, zaupanih v varstvo pripadnikom ZN!

2.1.2.5. Dogodki v ponedeljek, 10. julija 1995

Rezultat povelja generala Janvierja je bila razmestitev razpoložljivih nizozemskih sil na obrambne položaje okoli Srebrenice. Nizozemci so bili sicer zelo zaskrbljeni zaradi pomanjkljive oborožitve in slabe usposobljenosti za boj, vendar so povelje po svojih močeh skušali izpolniti.

Iz čete Bravo so okoli 50 mož vkrcali v 6 vozil YPR. Vsako vozilo je imelo nameščen mitraljez kalibra 12,7 mm. Imeli so 2 protioklepna sistema srednjega dosega Dragon in nekaj ročnih protioklepnih raketometov AT-4. V Srebrenici je bil na položaj nameščen

⁵⁴ Poveljnik sil je ukazal naj nizozemski vojaki (v samoobrambi) streljajo z obrambnih položajev, če jih bodo bosansko-srbske sile napadle. Prav tako je predvidel uporabo bližnje zračne podpore letal zveze NATO. Iz poveljstva enot UNPROFOR v Sarajevu je do poveljnika sil v Zagrebu prišla uradna zahteva po zračni podpori z listo predvidenih ciljev. Namera o odločni obrambi enklave je bila s telefonskim pogovorom in pisno po telefaksu sporočena srbskemu generalu Tolimirju, ki je bil namestnik generala Mladića (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35, 1999: 62).

minomet kalibra 81 mm. Ob 03.30 h so vojaki prejeli povelja. Ob 05.00 h sta bila zasedena obrambna položaja Bravo-1 in Bravo-4 (slika 2.2).⁵⁵ Položaj Bravo-1 je blokiral vstop v Srebrenico z zahoda, Bravo-4 pa z juga. Na vsakem položaju sta bili po dve vozili YPR. Eno vozilo se je odpravljalo na položaj Bravo-2 dlje proti jugu, eno pa na položaj Bravo-3 na vzhodu (Honig in Both, 1997: 14).

Poveljnik nizozemske čete Bravo, stotnik Groen, se je zavedal, da je namen vojaških mirovnih sil ZN predvsem zaščita varovanih oseb in boj v primeru samoobrambe. Bal se je odkrite konfrontacije s Srbi, ki so bili vojaško močnejši. Zato je svojim posadkam vozil ukazal, naj ne merijo neposredno v Srbe, ampak naj odprejo ogenj le, če bodo napadeni.⁵⁶

Sovražno dejanje: Zjutraj ob 07.40 h so Srbi začeli s topniškim ognjem obstreljevati Srebrenico. Na kraj naj bi padlo preko 100 granat (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35, 1999: 64).⁵⁷ Namestnik poveljnika čete Bravo, stotnik Peter Hageman, je bil določen kot vodja obrambnih položajev okoli Srebrenice. S svojim vozilom YPR naj bi zasedel obrambni položaj Bravo-2 ob cesti iz Srebrenice proti jugu. Vozilo je imelo težave pri vožnji proti predvideni lokaciji, zato se je Hageman odločil uporabiti alternativno lokacijo. V nekem trenutku je srbski tank streljal proti vozilu in ga skoraj zadel. Vozilo YPR je vrglo s ceste, a je kljub temu ostalo nepoškodovano (Honig in Both, 1997: 16). Posadka vozila YPR ni mogla vozila spet spraviti na cesto, zato se je premaknila peš na obrambni položaj Bravo-4, bliže k Srebrenici. Dogodek se je zgodil kmalu po 07.00 h in namestnik je ob 07.13 h poslal radijsko poročilo.⁵⁸ Ob 11.00 h so iz poveljstva bataljona poslali posebno vozilo za izvleko, da bi potegnili vozilo YPR. Ko je to prišlo do lokacije vozila YPR, je srbski tank spet neposredno streljal proti vozilu (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35, 1999: 64). Vozilo za izvleko se je vrnilo v Srebrenico (Srebrenica, a Safe Area, 2002).⁵⁹

⁵⁵ Na položaj Bravo-1 so prispeli tudi zračni opazovalci za usmerjanje bližnje zračne podpore (Srebrenica, a Safe Area, 2002).

⁵⁶ Najprej naj bi streljali opozorilne strele okoli ciljev in šele, če bi srbske sile še naprej napadale, naj bi streljali neposredno vanje (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35, 1999: 63).

⁵⁷ UNHCR je poročal, da je kot rezultat obstreljevanja do 13.00 h bilo 6 mrtvih in 23 ranjenih civilistov (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35, 1999: 63).

⁵⁸ Stotnik Hageman je v poročilu navedel, da je eksplozijo povzročila najbrž ročna bomba, ki so jo odvrgli bošnjaški borci. Kot se je kasneje izkazalo, je bila njegova ocena napačna (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35, 1999: 64).

⁵⁹ Nizozemsko poročilo trdi, da je navedeni dogodek potekal v bližini položaja Bravo-1. Blizu naj bi bil bošnjaški topniški položaj, ki naj bi bil resnična tarča obstreljevanja (Srebrenica, a Safe Area, 2002).

Odgovor sil UNPROFOR: Iz vozila YPR niso streljali proti tanku. Ob 09.00 h je poveljstvo nizozemskega bataljona zahtevalo zračno podporo. Zahteva je bila zavrnjena, ker bi morali prej obnoviti svojo listo ciljev, ki je bila že zastarela. Lista ciljev je bila zadnjič spremenjena pred 20 urami. Natova letala, ki so v pripravljenosti letela, so se ob 14.00 h vrnila na letališče v Italiji zaradi poslabšanja vremena. V skladu z ameriškimi viri naj bi nizozemski obrambni minister Voorhoeve izjavil Američanom v Haagu, da verjame, da se situacija stabilizira in da podpira zračne napade samo v primeru, če bi Srbi nadaljevali z napadom (Honig in Both, 1997: 16).

Analiza: Na srbsko obstreljevanje Srebrenice bi lahko nemudoma odgovorili z zračnimi napadi, pa se to ni zgodilo. Seveda bi morali v bataljonu sproti skrbeti za obnovljene liste ciljev na tleh, kar kaže na malomarnost pri tem opravilu. Posadka vozila YPR, ki ga je napadel tank, bi morda lahko vanj izstrelila kako protioklepno raketo (če tank ni bil predaleč), pa je ni. Namesto tega je sledil le umik. Dne 10. julija bi moralo biti že vsem jasno, da Srbi nezadržno prodirajo v enklavo in nizozemske sile bi se jim morale odkrito zoperstaviti. V to jih je obvezovala dolžnost varovati zaščitene osebe in pravica do samoobrambe, poleg tega pa še bojno povelje, izdano prejšnji večer.

Najhujši boji tega dne so potekali v okolici vasi Pusmulíci, le 2 km južno od Srebrenice. Srbi niso neposredno napadali nizozemskih obrambnih položajev in se tako izogibali morebitnim zračnim napadom. Okoli 18.00 h se je okrog 80 bošnjaških vojakov umikalo mimo položaja Bravo-4. Bošnjaška obrambna linija južno od Srebrenice je padla.

Sovražno dejanje: Okrog 18.00 h so se srbski vojaki pojavili na ostrem ovinku na cesti nad Srebrenico v smeri proti položaju Bravo-1. Svojo navzočnost so jasno pokazali in povzročili paničen beg civilistov proti centru kraja. Ob 18.30 h so Srbi začeli s premikom proti Srebrenici.⁶⁰ Ob 20.00 h so se zelo približali Srebrenici in se ustavili. Nato so se umaknili proti zahodu. Očitno so hoteli valu beguncev omogočiti umik proti Potočarom (Honig in Both, 1997: 17).

Odgovor sil UNPROFOR: Poveljnik čete je ob 18.30 h ukazal položaju Bravo-1 naj odpre ogenj. Vojaki na položaju so izstrelili opozorilne strele nad glavami srbskih vojakov, minomet 81 mm pa je izstrelil nekaj signalnih (osvetljevalnih) min. Nizozemski vojaki na položaju so bili prestrašeni. Tudi s položaja Bravo-4 so streljali v smeri napredujočih Srbov, vendar se ti niso pustili motiti. Zaradi srbskega napredovanja so se vozila YPR umaknila na položaje bližje proti Srebrenici (Honig in Both, 1997: 17). Podpolkovnik

Karremans je spet sporočil zahtevo po zračni podpori na poveljstvo v Tuzli.⁶¹ Poveljstvo je zahtevo preneslo v Sarajevo, kjer je prišlo do odobritve. Tako je zahteva prispela do Zagreba (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35, 1999: 65).

Analiza: Modre čelade bi morale po opozorilnih streljih streljati tudi neposredno po napredujočih Srbih. Četudi nizozemski obrambni položaji niso bili neposredno ogroženi in se torej ne bi mogli sklicevati na pravico do samoobrambe, pa so bile ogrožene zaščitene osebe, to je civilno muslimansko prebivalstvo. Kršena je bila resolucija Varnostnega sveta ZN št. 819, ki je razglasila Srebrenico za varno območje, ki v nobenem primeru ne bi smelo biti napadeno. Kršena je bila resolucija št. 836, ki je silam UNPROFOR posebej ukazovala, da morajo varovati varna območja in v primeru agresije uporabiti silo. Zračne podpore ni bilo. Skratka, poraz modrih čelad na celi črti. Kot pravi nizozemsko poročilo, je očitno šlo tudi za različno osebno interpretacijo ukazov o vzpostavitvi obrambnih položajev, ki so prihajali z višjih ravni. Poveljnik bataljona, podpolkovnik Karremans in njegov namestnik, major Franken, sta imela vsak svoje mnenje o tem, koliko naj vojaki tvegajo. Svoj pogled je imel tudi poveljnik čete, stotnik Groen (Srebrenica, a Safe Area, 2002).

Medtem so muslimanski civilisti zmeraj bolj pritiskali na Nizozemce in iskali zaščito. Nizozemci so organizirali nekaj transportov iz Srebrenice v Potočare, kjer je bilo poveljstvo njihovega bataljona. To ni bilo vseč pripadnikom bošnjaške vojske, ki so modre čelade hoteli potegniti v boj. Zato so begunce ustavili in jih prisilili k vrnitvi v Srebrenico.

Nizozemska zahteva po zračnih napadih: Poveljnik bataljona, podpolkovnik Karremans, se ni dobro počutil, zato je namesto njega poveljevanje prevzel njegov namestnik, major Rob Franken. Franken je ob 19.00 h zaprosil za zračno podporo letal zveze NATO, saj je pred tem predložil novo listo ciljev. Vseh ciljev je bilo okoli 40, glavne skupine ciljev pa so bile:

- lokacije napredujočih srbskih sil na jugu enklave,
- srbski topniški položaji severno od enklave,
- srbski topniški položaji na planoti jugovzhodno od enklave pri kraju Pribićevec (Honig in Both, 1997: 18).

⁶⁰ Nizozemski vojaki so z opazovalnice Hotel nad Srebrenico videli napredujoče srbske vojake. Po njihovih besedah je šlo za enoto, moči pehotne čete (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35, 1999: 65).

⁶¹ Glede zahtev po zračni podpori velja v dokumentaciji določena zmeda. Ni povsem jasno kolikokrat so bile zahteve podane, kam naj bi bile naslovljene in kdo jih je podal. Namestnik poveljnika bataljona, major Franken, naj bi 10. julija že ob 08.55 h zahteval zračno podporo. Tega podatka ni bilo mogoče dokazati v nobeni evidenčni knjigi pogovorov niti v Sarajevu, niti v Vicenzi, niti v Neaplju, tako da je verjetno napačen (Srebrenica, a Safe Area, 2002).

Postopek klicanja zračne podpore je povprečno trajal 2 uri. Unproforjev dokument OPO 14/94 je zahteval, da nizozemski bataljon najprej vpraša za dovoljenje poveljstvo sektorja severo-vzhod v Tuzli. Tam je bil poveljnik nizozemski polkovnik Charlef Brantz, ki je prošnjo takoj prenesel na poveljstvo sil UNPROFOR za BiH v Sarajevo. Tam bi moral prošnjo odobriti britanski poveljnik, generalpodpolkovnik Rupert Smith, a je bil v tistem času odsoten. Odgovornost sta zato prevzela njegov namestnik, francoski generalmajor Herve Gobilliard in načelnik štaba, nizozemski general Nicolai. Ta dva sta prošnjo posredovala na poveljstvo sil UNPROFOR za bivšo Jugoslavijo v Zagrebu. V Zagrebu je prošnjo obravnaval poveljujoči general Janvier s svojimi pomočniki (Honig in Both, 1997: 18).⁶²

Vsi so se strinjali z izvedbo zračnih napadov, le general Janvier je okleval. Naročil je preveriti pripravljenost Natovih letal, posvetoval se je s svojim načelnikom štaba, nizozemskim generalmajorjem Kolsterenom. Ta je klical nizozemskega obrambnega ministra Voorhoeveja in pri njem iskal podporo (ter jo tudi dobil).

Zatem bi se moral general Janvier posvetovati še s posebnim odposlancem generalnega sekretarja ZN, Yasushijem Akashijem. Šele z njegovim soglasjem je zahteva po zračnih napadih lahko prišla v zvezo NATO. General Janvier se je, po vseh pomislekih in posvetovanjih, okrog 22.00 h odločil, da zračnih napadov zvečer ne bo.⁶³ Namesto tega naj bo NATO pripravljen naslednjega dne (11. julija) ob 06.00 h, da izvede letalske napade in še to le, če bodo Srbi poleg pehote uporabili tudi topniško bojno podporo (Honig in Both, 1997: 20).

NATO je letala zagotavljal z letališča v Vicenzi v Italiji. Tam je bil lociran koordinacijski center za zračne operacije (ang. Air Operations Coordination Centre – AOCC), ki je skrbel, da je bilo zmeraj na voljo nekaj letal v zraku iz 5. zavezniške taktične zračne sile (ang. 5th Allied Tactical Air Force). Že od 9. julija naprej sta bili v dnevnem času stalno v pripravljenosti dve letali F-16. Zaradi varnosti letal so bila letala v pripravljenosti na tleh ali pa so krožila nad Jadranskim morjem. Poleg letal za bližnjo zračno podporo (F-16) so se na naloge odpravljala tudi letala, ki so nevtralizirala nasprotnikove rakete zračne obrambe (ang. Suppress Enemy Air Defense – SEAD) in letala

⁶² Šef za operativne zadeve na poveljstvu v Zagrebu je okrog 19.00 h poročal poveljniku sil, generalu Janvierju, da so letala zveze NATO za bližnjo zračno podporo v pripravljenosti, da so opremljena tudi za nočno letenje in da v primeru klica lahko poletijo v roku ene ure (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35, 1999: 65).

⁶³ General Janvier je kot glavna argumenta za odložitev zračne podpore na naslednji dan navajal nevarnost bombardiranja lastnih enot zaradi noči in dejstvo, da se je v večernih urah srbsko napredovanje ustavilo (Srebrenica, a Safe Area, 2002).

za uničevanje nasprotnikovih radarjev z raketami HARM. Vse to je postavljalo velike zahteve po zagotavljanju goriva, še večji problem pa so bili nočni napadi ali napadi v slabem vremenu. Za take razmere so imele primerna letala le ZDA (Honig in Both, 1997: 19).

Sovražna namera: Dne 10. julija zvečer okrog 21.00 h je poveljstvo nizozemskega bataljona prejelo radijsko sporočilo od enega od svojih poveljnikov posadk opazovalnic, ki je bila tedaj pridržana v Bratuncu.⁶⁴ Sporočilo je vsebovalo srbski ultimat, v katerem Srbi dajejo Nizozemcem 48 ur časa, da se umaknejo iz »varnega območja«. Ultimat naj bi začel veljati 11. julija ob 06.00 h. Srbi so zagotavljali varen odhod Nizozemcem in muslimanskemu prebivalstvu (Honig in Both, 1997: 21). Pri tem naj bi Nizozemci pustili za sabo orožje in opremo (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35, 1999: 66).

Odgovor sil UNPROFOR: UNPROFOR je 10. julija pred polnočjo izdal Srbom ultimat, po katerem naj bi Srbi 11. julija ob 06.00 h začeli s popolnim umikom iz »varnega območja«. V nasprotnem primeru naj bi prišlo do zračnih napadov na srbske napadajoče enote. Informacija o ultimatu je v popačeni obliki prišla do nizozemskih enot. Tako v sektorju severo-vzhod (Tuzla) kot v nizozemskem bataljonu (Potočari) so verjeli, da bo naslednjega dne prišlo do množičnih zračnih napadov na srbske sile v enklavi in njeni okolici. Očitno je prišlo do velikega nesporazuma.

Nizozemski poveljnik bataljona, podpolkovnik Karremans, je kmalu po polnoči organiziral sestanek s predstavniki bošnjaške vojske in predstavniki civilnih oblasti v Srebrenici.⁶⁵ Povedal jim je, da bodo naslednjega dne zjutraj izvedeni množični zračni napadi na vnaprej predvidene srbske cilje, še posebej pa na srbske enote ob cesti, ki vodi v Srebrenico. Od Bošnjakov je terjal pomoč. Nizozemski vojaki naj bi ponovno zasedli obrambne položaje pred Srebrenico, Bošnjaki pa naj bi jim krili boke. Bošnjaki so bili do teh informacij zelo nezaupljivi. Sestanek se je končal ob 02.00 h zjutraj (Honig in Both, 1997: 21).

⁶⁴ Nizozemsko poročilo govori o dveh sporočilih. Na radijski zvezi je bil najprej nizozemski vodnik Bos. Po njegovem javljanju je bosansko-srbski častnik za povezavo, major Nikolić, dodal, da je namen srbskega napada demilitarizacija enklave, ker se ta v preteklosti ni zgodila, kot bi se bila morala v skladu s sporazumom. V drugem sporočilu je bilo rečeno, da naj bi se vsi borci Vojske Republike BiH od 06.00 h dne 11. julija do 06.00 h dne 13. julija javili pri Rumenu Mostu na severu enklave in tam odložili orožje. Nato bi jim bilo dovoljeno oditi (Srebrenica, a Safe Area, 2002).

⁶⁵ Sestanek je bil v poštni stavbi. Med drugimi so bili prisotni: vojni predsednik občine - Osman Suljić, poveljnik 28. divizije Vojske Republike BiH - Ramiz Bećirović, župan Srebrenice - Fahrudin Salihović, šef policije - Hakija Meholjić. Podpolkovnik Karremans je terjal od Bošnjakov, naj se naslednjega dne izogibajo predvidenim ciljem zračnih napadov. Odsvetoval jim je tudi njihov predvideni protinapad (Srebrenica, a Safe Area, 2002).

Podpolkovnik Karremans je ob 04.00 h govoril s poveljstvom sektorja severo-vzhod, od koder so mu potrdili, da ima NATO seznam 40 ciljev, ter da naj bi Natova letala bila nad cilji ob 06.50 h (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35, 1999: 67).

Analiza: Na srbski ultimatum je prišel resen protiultimatum s strani sil UNPROFOR. Problem je bil v preblagi grožnji s silo, ki jo je obljubljal general Janvier, saj je ta predvidevala le uničevanje trenutnih, sovražno delujočih srbskih ciljev. Po drugi strani je prišlo do napačne interpretacije ultimata na nižjih taktičnih ravneh in to je botrovalo k napačnemu informiranju zaščitene osebe (Muslimanov) v enklavi. Ti so bili zaradi nedavnih dogodkov že tako skeptični, da se na zaščito nizozemskih sil niso več zanašali.

2.1.2.6. Dogodki v torek, 11. julija 1995

Okrog 06.00 h sta bila ponovno zasedena nizozemska obrambna položaja Bravo-1 in Bravo-3. Opazovalci zračnega prostora so bili na svojih položajih zato, da bi lahko usmerjali letala na predvidene cilje na tleh. Med takimi opazovalci so bili tudi pripadniki nizozemskih komandosov in britanski opazovalci (ang. Joint Commission Observers – JCO). Vreme je bilo jasno, torej ugodno za zračne napade (Srebrenica, a Safe Area, 2002).

Prva letala zveze NATO so poletela ob 06.00 h. V zrak se je dvignilo okrog 60 letal, med njimi letala za nadzor (AWACS), lovci za uničevanje protizračne obrambe, letala za elektronsko motenje protizračne obrambe, letala z gorivom (tankerji). Za sam napad na kopenske cilje je bilo predvidenih manj kot 12 letal. Napad je dobil ime »Modri meč« (ang. Blue sword).

UNPROFOR je čakal Nizozemce, da ti poročajo o nadaljevanju srbskega napada, Nizozemci pa so pričakovali samodejni prihod letal in začetek zračnih napadov.⁶⁶ Ker se ni nič zgodilo, je ob 09.30 h poveljnik enega od nizozemskih položajev šel na izvidovanje. Na ovinku, zahodno od Srebrenice, je zagledal srbski tank in nekaj tovornjakov ob pretvorniškem stolpu ob cesti. Ob 10.00 h je nizozemski bataljon ponovno zahteval zračne napade (Honig in Both, 1997: 23).

⁶⁶ Iz poveljstva nizozemskega bataljona naj bi prva zahteva po zračnih napadih tega dne bila poslana ob 07.45 h v Sarajevo. Kasnejši intervjuji z ustreznimi osebami tega podatka niso potrdili (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35, 1999: 67). Nizozemsko poročilo pa pravi, da je po birokratskih zamudah v Tuzli zahteva bila ustavljena v Sarajevu, ker ni bil izpolnjen pogoj za ukrepanje, po katerem bi sovražno delujoče srbske sile morale prav takrat napadati enote ZN. Kot navaja bosanski prevajalec Omer Šubašić, je nizozemske pripadnike zajel val razočaranja. Posebej vojaki niso mogli skriti občutka obupa, saj so verjeli, da jih je UNPROFOR pustil na cedilu (Srebrenica, a Safe Area, 2002).

Sovražno dejanje: Ob 11.00 h so Srbi nadaljevali z napadom. Tokrat so se hitro premikali proti Srebrenici. Srbski tank je streljal na položaj Bravo-1. Pri tem je bil ranjen en nizozemski komandos. Sledilo je še nekaj tankovskih granat v neposredno bližino nizozemskega položaja (Honig in Both, 1997: 23). Ob 11.30 h so granate padale na poveljstvo čete Bravo v Srebrenici. Topniškega obstreljevanja sta bili deležni tudi nizozemski opazovalnici Mike in November na severu enklave. Ob 12.30 h se je pod srbskim ognjem znašla opazovalnica Hotel na vzpetini tik nad Srebrenico (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35, 1999: 68).

Odgovor sil UNPROFOR: Posadka nizozemskega vozila YPR in vozilo zračnih opazovalcev Mercedes jeep sta se s položaja Bravo-1 umaknila na rezervne položaje. Streljanja proti srbskim enotam ni bilo (Honig in Both, 1997: 23). Posadka opazovalnice November se je umaknila (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35, 1999: 68).

Analiza: Po mojem mnenju bi Nizozemci lahko streljali nazaj, vendar kakega efekta verjetno ne bi bilo, tako da je bila odločitev o umiku najbrž pravilna. Pripadniki sil UNPROFOR so bili življenjsko ogroženi. Letalskih napadov pa še zmeraj ni bilo. Vojaška iniciativa je bila definitivno na srbski strani.

Poveljnik čete Bravo, stotnik Groen, je ukazal svojim vozilom, naj zapustijo obrambne položaje in se umaknejo v Srebrenico okoli tržnice. Tudi bošnjaški vojaki so zapuščali svoje položaje in se umikali proti Srebrenici. Iz poveljstva nizozemskega bataljona je prišel ukaz, naj vse enote zapustijo svoje položaje in se umaknejo na lokacijo četnega poveljstva v Srebrenici. V Srebrenico so panično bežale množice muslimanskih civilistov. Pri četnem poveljstvu naj bi se jih zbralo 4.000 do 5.000. Obupano so iskali zaščito modrih čelad.

Sovražno dejanje: V nekem trenutku je srbska minometna mina treščila blizu vhoda v poveljstvo v Srebrenici. Povzročila je pokol med civilisti in uničila eno nizozemsko vozilo brez posadke.⁶⁷ Granate so še naprej padale v neposredno bližino (Honig in Both, 1997: 24).

Odgovor sil UNPROFOR: Nizozemski vojaki so skušali ranjenim nuditi prvo pomoč in jih evakuirati. Nekaj ljudi (prioritetno ranjence) so skušali spraviti na tovornjake in jih prepeljati v Potočare. Civilisti so se obnašali panično in množično skakali na tovornjake (Honig in Both, 1997: 24).

⁶⁷ Pokol civilistov zaradi obstreljevanja se je zgodil ob 13.30 h (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35, 1999: 68).

Analiza: Menim, da Nizozemcem v dani situaciji ni preostalo kaj drugega, kot nuditi pomoč civilistom in čakati na spopad s Srbi ter hkrati upati na zračne napade Natovih letal.

Zračni napadi zveze NATO: Skupina letal, ki je bila v zraku zaradi morebitnih napadov ob 06.00 h zjutraj, se je zaradi porabe goriva morala vrniti v svojo bazo. Srbi so s svojimi radarji pazljivo spremljali, kdaj so letala krožila v zraku in kdaj so odletela. Zato so z napadom nadaljevali šele po 11.00 h.

Končno je prišlo do odobritve zračnih napadov. Francoski general Janvier je iz Zagreba podpisal povelje, v katerem je pisalo: »Priporočam, da se izda dovoljenje ZN za *Modri meč* za izvedbo napadov na vse sile, ki napadajo obrambne položaje enot UNPROFOR južno od Srebrenice in na identificirana težka orožja, ki streljajo na položaje ZN v kraju Srebrenica« (Honig in Both, 1997: 24).⁶⁸

Nova skupina 18-ih letal se je dvignila s tal.⁶⁹ Predvideni čas prihoda nad cilje je bil okoli 13.45 h. Ob 14.30 h sta dva nizozemska lovca F-16 preletela območje ciljev. Eden od komandosov na tleh je navajal žensko pilotko na cilj blizu pretvotniškega stolpa zahodno od Srebrenice. Potem ko je pilotka identificirala srbske enote, je spustila nevodeno bombo Mk-82.⁷⁰ Uničila je en srbski tank in enega poškodovala. Opazovalci zračnega prostora ji tega niso mogli sporočiti, ker so jih Srbi obstreljevali.

Čez kakih 15 min je priletel drugi par lovcev F-16. Ta je bil ameriški. Napadel naj bi srbske topniške položaje severovzhodno od enklave. Teren okoli položajev je bil poraščen z gozdom, tako da je bilo cilje z očesom težko videti. Opazovalci zračnega prostora so zato prižgali zelene signalne rakete, da bi pilotoma pokazali kje je cilj. Ameriška pilota nista videla zelenega dima in sta se vrnila v bazo.

Naslednji prelet nad enklavo naj bi opravilo počasnejše letalo A-10. To naj bi napadlo topniške položaje severno od enklave, s katerih so streljali na Potočare. Pred izvedbo te naloge pa se je zgodil telefonski klic enega od zajetih nizozemskih poveljnikov v Bratuncu na opazovalnico Papa. To je bil srbski ultimat, v katerem so Srbi zahtevali takojšnjo prekinitve letalskih napadov, sicer bodo pobili zajete nizozemske vojake in neusmiljeno obstreljevali begunce skupaj s pripadniki nizozemskega bataljona (Honig in Both, 1997: 25).

⁶⁸ General Janvier je odobril zahtevo po zračni podpori s svojim podpisom ob 12.00 h, posebni odposlanec generalnega sekretarja ZN, Yasushi Akashi, pa ob 12.17 h (Srebrenica, a Safe Area, 2002).

⁶⁹ Večina letal je vzletela z Jadranskega morja in sicer z ladje USS Roosevelt. Dva nizozemska lovca F-16 sta vzletela iz Villafrance v Italiji. Za neposredne napade na cilje sta bila predvidena dva para lovcev F-16 in en par letal A-10. Med letali za podporo so bili modeli EF-111, EA-6B, F-18C (Srebrenica, a Safe Area, 2002).

⁷⁰ Nizozemsko poročilo pravi, da je ob 14.40 h eno od letal F-16 odvrгло najprej eno bombo, nato zakrožilo nad ciljem in spustilo še eno. Drugo letalo je v prvem naletu spustilo dve bombi. Skupno so bile torej odvržene štiri nevodene bombe (Srebrenica, a Safe Area, 2002).

Novica je nemudoma potovala na poveljstvo v Tuzlo, na poveljstvo v Sarajevo, v Zagreb in v Haag. Takoj so bili obveščeni nizozemski predsednik vlade Wim Kok, zunanji minister Hans van Mierlo in obrambni minister Voorhoeve. Ti so se v hipu odločili, da morajo zračne napade ustaviti. Minister Voorhoeve se je, mimo ustaljenih postopkov v ZN in postopkov zveze NATO, telefonsko neposredno povezal z letalskim koordinacijskim centrom v Vicenzi in zahteval ustavitve napadov. Do enakega sklepa sta prišla tudi posebni odposlanec Akashi in poveljstvo sil UNPROFOR za BiH v Sarajevu. Zračni napadi so prenehali.

Medtem so Srbi nezadržno napredovali proti Srebrenici. Z obstreljevanjem so prisilili civiliste v beg. Ker niso imeli prevoza, so se begunci peš podali na pot proti Potočarom. Poveljnik nizozemske čete Bravo, stotnik Groen, je svojim enotam ukazal umik v Srebrenico. Tam so v vozila vkrcali še preostale opazovalce zračnega prostora (komandose) in kraj zapustili. Srebrenica je padla v srbske roke 11. julija okrog 16.00 h (Honig in Both, 1997: 26). Po pričevanju nekega posameznika, naj bi srbska zastava zaplapolala na vrhu pekarnice v Srebrenici že ob 14.07 h (Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35, 1999: 68).

Sledila je tragedija za več tisoč bošnjaških borcev in civilistov. Ogromna množica ljudi se je zgrnila k opuščeni tovarni v Potočarih, kjer je bil sedež nizozemskega bataljona. V tovarno so Nizozemci spustili 3.000 do 4.000 ljudi, dokler ta ni bila nabito polna. Zunaj se je gnetlo še okrog 20.000 ljudi. V Potočarih je bilo takrat približno 350 nizozemskih vojakov, ki so bili podobno prestrašeni kot Bošnjaki in niso bili sposobni nuditi zaščite ujetim ljudem.

Od 11. julija naprej so Srbi ločevali zajete moške od žensk in otrok. Ženske in otroke so deportirali v smeri zahoda, na ozemlje pod nadzorom oblasti Republike Bosne in Hercegovine. Moške pa so, pod pretvezo preverjanja in iskanja morebitnih vojnih hudodelcev, prepeljali v okolico Bratunca. Tam so jih na več lokacijah postrelili in zakopali v množična grobišča. Grobišča so Srbi poskušali prikriti, a so jih satelitski posnetki zabeležili in pomagali odkriti pred svetovno javnostjo. Poboji so pomenili genocidno dejanje nad Muslimani.

Posnetki nemočnih pripadnikov ZN, kako ti opazujejo srbske osvajalce, kako podpolkovnik Karremans nazdravlja z generalom Ratkom Mladićem in številke zunaj boja pobitih muslimanskih moških se bodo za večno vtisnili v zgodovinski spomin kot grozljiv dokaz takratne nemoči mednarodne skupnosti, da bi dosegla pravičen razplet krize v Srebrenici.

2.1.3. Analiza ravnanja nizozemskega bataljona med srbskim napadom na Srebrenico

Nizozemski bataljon je v Bosni in Hercegovini naletel na najbolj neugodne razmere. Politične odločitve ZN in nizozemske vlade niso bile realno podprte z ustrezno vojaško silo, ki bi lahko izvedla predvidene naloge. Da bi napisal pošteno mnenje o ravnanju nizozemskih sil, moram najprej upoštevati vrsto oteževalnih okoliščin, v katerih so se znašli pripadniki nizozemskega bataljona.

a) Mandat operacije UNPROFOR je, zaradi objavljanja novih resolucij Varnostnega sveta ZN, prešel iz operacije ohranjanja miru (ang. peace-keeping) v operacijo vsiljevanja miru (ang. peace-enforcement), pri tem pa ni spremenil narave mednarodnih oboroženih sil. Modre čelade so namreč tradicionalno nepristranske in se praviloma izogibajo uporabi sile. Kot take pa imajo probleme, če morajo s silo poseči v konflikt, da bi vzpostavile mir.

b) Oprema in oborožitev nizozemskega bataljona sta omogočali izvajanje nalog v operaciji ohranjanja miru, ne pa v operaciji vsiljevanja miru. Lahko oboroženi vojaški bataljon se, z vidika konvencionalnega taktičnega bojevanja, ni mogel uspešno zoperstaviti tankom in topništvu.

c) Kljub dvema sporazumoma med sprtima stranema in silami UNPROFOR, se območje Srebrenice ni demilitariziralo. V njej je bilo vsaj 1.500 oboroženih pripadnikov Vojske Republike Bosne in Hercegovine (VRBiH).

d) Logistična oskrba bataljona je bila katastrofalna. Primanjkovalo je predvsem goriva in streliva. Prehranjevanje vojakov je že dlje časa temeljilo na suhih vojaških obrokih, kar je neizogibno vodilo k naveličanosti in nezadovoljstvu.

e) Postopki klicanja zračnih napadov letal zveze NATO so bili zamudni in zato pogosto neučinkoviti. V skladu z resolucijo Varnostnega sveta št. 836, je bilo potrebno soglasje generalnega sekretarja ZN (preko svojega posebnega odposlanca) in poveljnika sil UNPROFOR. K temu je treba dodati težave pri komuniciranju po liniji poveljevanja: bataljon – sektor severovzhod – poveljstvo v Sarajevu – poveljstvo v Zagrebu.

f) Pri zračnih napadih in še bolj pri bližnji zračni podpori zmeraj obstaja nevarnost tako imenovane postranske škode (ang. collateral damage), kar pomeni, da bi poleg predvidenih ciljev lahko bili zadeti tudi civilisti in nizozemski vojaki.

g) Zajete in pridržane nizozemske vojake so Srbi uporabili kot talce. Tako so bili Nizozemci in s tem ZN postavljeni v neenakopraven položaj v razmerju do bosansko-srbske strani.

Kljub navedenim okoliščinam pa je moj splošni vtis, da bi lahko Nizozemci drugače ravnali, kot so. Predvsem gre tukaj za vojaško čast. Zavedam se dejstva, da mi je v razmerah miru in izobilja lahko presojati ravnanja vojakov, ki so se znašli v kritični situaciji. Mnogo težje se je bilo ljudem odločati takrat, ko so bili v življenjski nevarnosti, v stresu, ko so trpeli pomanjkanje in se pravzaprav spraševali: ali je ta vojna, njihova vojna? Vendar menim, da bi nizozemski vojaki na opazovalnicah, v začetni fazi srbskega napada, lahko nudili nek odpor. Odločilna točka napada na Srebrenico je bila, po mojem mnenju, dne 8. julija na opazovalnici Foxtrot. Mislim predvsem na možno uporabo protiklepnega orožja, ki so ga Nizozemci v omejenih količinah imeli. Če bi Nizozemci uničili kak srbski tank, bi bilo srbsko napredovanje verjetno počasnejše. O tem govori tudi nizozemsko poročilo, ki na podlagi nekaterih srbskih virov ugotavlja, da so bili začetni srbski vojaški cilji omejeni. Zaradi odsotnosti nizozemskega odpora in ker ni bilo podpore iz zraka, so bosansko-srbske sile na koncu zavzele celotno enklavo, kar ni bil njihov prvotni cilj. Nizozemci so imeli vse razloge, da uporabijo oboroženo silo, vendar so jo uporabili šele takrat, ko je bilo že prepozno in z njo niso vplivali na potek dogodkov.

Menim, da je bila storjena velika napaka zaradi neizkoriščene možnosti letalskih napadov oziroma bližnje zračne podpore. Da bi bila ta uspešna, bi morali postopke izvajati hitreje, predvsem pa bi poveljnik sil, general Janvier in politični predstavniki morali biti odločnejši pri njeni uporabi. Mislim, da je nizozemski bataljon bil le deloma kriv za neuspešno letalsko podporo.

Obstajajo primeri iz zgodovine, ko so številčno in materialno šibkejša vojaška enota uspela zaustaviti močnejšega nasprotnika. Ključnega pomena v teh primerih je bila bojna morala. Ta je bila pri Nizozemcih iz prej navedenih razlogov na zelo nizki ravni. Prevladala sta strah za lastno življenje in malodušje.

Menim, da bi odločna vojaška reakcija nizozemskih kopenskih enot in uresničena možnost letalske podpore že v prvem dnevu napada na Srebrenico povzročila presenečenje pri Srbih in takojšnjo obravnavo v Varnostnem svetu ZN. V takih razmerah bi se tudi Srbi morali pogajati. Vsaka morebitna žrtev med vojaki modrih čelad bi glasno odmevala po svetu. Morda se sliši kruto, a poklicni vojak je ne nazadnje plačan tudi zato, da v določenih trenutkih tvega svoje življenje.

ZAKLJUČEK

Pričujoča diplomatska naloga proučuje uporabo sile vojaških enot v mirovnih operacijah. Pred začetkom proučevanja sem si zastavil eno teoretično in dve delovni hipotezi. Teoretična hipoteza je bila sledeča:

Uporaba sile vojaških enot je pogojena z mandatom mirovne operacije.

Hipotezo lahko potrdim. Potrditev je napisana v prvem poglavju. Tam sem opisal, kako se ZN lotevajo problematike mirovnih operacij. Določen problem glede mednarodnega miru in varnosti se obravnava na seji Varnostnega sveta ZN. Če se sprejme politična odločitev med članicami Varnostnega sveta, se ta zapiše v obliki resolucije. Resolucija najprej zahteva od generalnega sekretarja, da pripravi načrt mirovne operacije in predlaga mandat. Naknadna resolucija, ki razglša ustanovitev mirovne operacije, je dokument, ki vsebuje tudi njen mandat. Mandat ni samostojen dokument, ampak je interpretacija resolucije Varnostnega sveta ZN in pove vojaškim strukturam, kako bodo operacijo izvajale. Mandat daje poslanstvo vojaškim in drugim enotam v mirovni operaciji. V njem je odločitev o ustanovitvi kontingenta vojaških in drugih enot za delovanje v mirovni operaciji, cilji mirovne operacije, čas trajanja (ki se lahko večkrat podaljša), tip mirovne operacije, ozemlje delovanja mirovne operacije in druge pomembne informacije. Mandat le redkokdaj omenja posamezne ukrepe glede uporabe sile. Temelji na nekaterih poglavjih Ustanovne listine ZN in ta so v resoluciji ponavadi omenjena. Predvsem so pomembna VI., VII. in VIII. poglavje. S sklicevanjem na posamezno poglavje se opredeli odločitev, ali gre za mirno ali nasilno reševanje spora in za kakšen tip operacije gre (ohranjanje miru, vsiljevanje miru, krepitev miru). Iz tipa mirovne operacije pa izhajajo pooblastila glede uporabe sile.

Bistvo je v tem, da mandat mirovne operacije postavi okvir, znotraj katerega lahko vojaške enote v določenih primerih izvajajo organizirano nasilje, to je, uporabijo silo. V moji hipotezi predstavlja mandat neodvisno spremenljivko, uporaba sile pa odvisno spremenljivko. Med njima velja vzročna povezava, in sicer mandat je vzrok, uporaba sile pa posledica.

Moja prva delovna hipoteza pravi:

Pravila o uporabi sile predstavljajo normativno podlago za ravnanje vojaških enot na terenu, vendar ne zajemajo vseh možnih situacij.

Pravila o uporabi sile so zapisana kot del širših dokumentov, kot so: operativni načrt mirovne operacije (OPLAN), operativno povelje (OPORD) ali ustaljeni standardni postopki

(SOP). Ti dokumenti so za vojaške enote obvezujoči. NATO ima izdelane tabele s posameznimi oštevilčenimi ukrepi uporabe sile, ki določajo, kdaj se kateri ukrep lahko izvede in kdo ga lahko odobri. Celotna pravila o uporabi sile obsegajo temeljna načela in nekatere konkretne ukrepe, medtem ko vojak dobi v roke poseben priročnik, ki mu navaja najosnovnejše ukrepe uporabe sile. Pravila o uporabi sile navajajo določene možne konkretne primere, hkrati pa so dovolj splošna, da dovoljujejo izvedbo v različnih situacijah. Različnih situacij pa je lahko neskončno.

Protislovnost med konkretnostjo in splošnostjo je po eni strani dobra, ker omogoča univerzalnost pravil o uporabi sile, po drugi strani pa lahko v konkretnih primerih pride do napačnega tolmačenja in s tem do prekoračitve ali do neizvajanja predvidenih ukrepov.

Hipotezo lahko potrdim na podlagi študije primera iz Srebrenice. V tej študiji sem opisoval konkretne situacije na terenu in analiziral postopke pripadnikov mirovnih sil UNPROFOR. Pravila o uporabi sile, ki so veljala za UNPROFOR leta 1995, so, med drugim, vsebovala pravico do samoobrambe in dolžnost zaščite varovanih oseb. Kljub temu pa ta pravila niso opisovala vseh mogočih posameznih primerov v praksi in to pravzaprav niti ni namen pravil.

Situacija na terenu je pogosto kompleksna. V pravilih preprosto ni prostora za opis vseh možnih scenarijev. Zato pravila o uporabi sile določajo nekatere vzorčne postopke, ki pa jih morajo vojaki na terenu smiselno izvajati v kontekstu širšega dogajanja in to zna biti zanje včasih stresno. Zato se ne čudim, da večkrat prihaja do napak ali vsaj spornih odločitev.

Naslednja delovna hipoteza, ki sem jo v nalogi obdelal, je bila:

Na uporabo sile vojaških enot vplivajo tudi objektivne okoliščine (politične, taktične, varnostne, geografske, vremenske ipd.) ter subjektivni človeški dejavniki.

V tej hipotezi je uporaba sile odvisna spremenljivka, na katero vplivajo neodvisne spremenljivke – okoliščine in drugi dejavniki. Hipotezo sem skušal potrditi na primeru dogodkov v Srebrenici. Pa si pogledjmo, kako so okoliščine in dejavniki vplivali na postopke nizozemskih modrih čelad.

Politične okoliščine so na ravnanje nizozemskih vojakov vplivale tako, da jim je bilo z višjih poveljstev ukazano, naj na začetne srbske napade ne odgovarjajo odločno (z oboroženo silo), ker bodo tako zmotili politične pogovore (Bildt – Milošević), ki so v tistem času potekali v Beogradu. Nacionalno nizozemsko politično vodstvo je ob pojavu grožnje s srbske strani, da bodo pobili pridržane nizozemske vojake, takoj reagirala z zahtevo po ustavitvi zračne podpore zveze NATO.

Taktične okoliščine so bile Nizozemcem izrazito nenaklonjene. V primerjavi z napadajočo bosansko-srbsko vojsko so bili številčno šibkejši in slabše oboroženi. Njihove belo pobarvane opazovalnice in vozila so bili daleč vidni in zato lahka tarča topniškega obstreljevanja. Za njihovim hrbtom so bili bošnjaški borci in tako so se znašli tako rekoč med dvema ognjema. Imperativ jim je bil ohraniti nepristranskost, ne pa odkrita konfrontacija z eno od sprtih strani. Logistična oskrba je bila onemogočena, kar je zelo negativno vplivalo na njihovo bojno sposobnost (pomanjkanje streliva in goriva). Možnost Natove zračne podpore je bila skoraj nedosegljiva zaradi političnih in organizacijskih razlogov.

Z varnostnega vidika so bili nizozemski vojaki kot talci v enklavi. Občutka varnosti niso imeli niti zaradi lastnih bojnih sposobnosti niti zaradi morebitne zunanje podpore niti zaradi sodelovanja z bošnjaškimi silami. Zato so bili med napadom varnostno ogroženi.

Geografski položaj kraja Srebrenica je bil neugoden za vojaško obrambo. Srebrenica je stisnjena med okoliškimi vzpetinami, ki nudijo napadalcu taktično prednost. Hribovit teren je Nizozemcem oteževal transport in komunikacije, hkrati pa je kanaliziral napadalčeva vozila po dolinah, kar je za obrambo ugodno. Bližina meje s Srbijo je nudila napadalcem dobro zaledje. Poraščenost z gozdom je nudila dobre pogoje za prikrite pehotne premike.

Vremenske razmere so se med napadom spreminjale. Glede na to, da so dogodki potekali v začetku julija, je na vojake negativno vplivala poletna vročina (telesna dehidracija). Občasno slabo vreme je onemogočalo letalsko podporo.

Med subjektivnimi človeškimi dejavniki pri ravnanju nizozemskih vojakov moram navesti strah, negotovost, nizko raven motivacije, naveličanost zaradi enolične prehrane, onemogočene odhode na dopust, relativno slabe odnose z zaščitenim muslimanskim prebivalstvom v enklavi, nezadovoljstvo zaradi dolgotrajnega pomanjkanja civilizacijskih dobrin (topla voda, televizija, hladilniki) ipd. Pomembne so tudi značajske poteze posameznikov. Tako je znano, da je bil takratni nizozemski poveljnik bataljona, podpolkovnik Karremans, bolj diplomatski tip, njegov namestnik, major Franken, pa bolj odločen in vojaški. Karremans se je, ob pomanjkanju ustrezne podpore z višjih instanc, izkazal kot obotavljiv in je zato, predvsem v začetku srbskega napada, zamudil več priložnosti za odločen odgovor modrih čelad.

Skratka, tudi vojaki so samo ljudje in so zato dovzetni za vse negativne vplive, ki se dogajajo na mirovni operaciji. Iz opisa dogodkov v Srebrenici, ko nizozemski bataljon ni nudil vojaškega odpora proti napadajoči bosansko-srbski vojski, je razvidno, da niso bili izvajani ukrepi uporabe sile, čeravno bi po pravilih lahko bili. Moja zadnja delovna

hipoteza je potrdila dejstvo, da je praksa mnogokrat drugačna od teorije, ki je zapisana v dokumentih. Tudi to hipotezo lahko potrdim. V svoji študiji »primera Srebrenice« nikakor nočem opravičevati ravnanja nizozemskih pripadnikov modrih čelad. Hočem le pojasniti, kaj vse lahko vpliva na posameznega vojaka ali poveljnika, ko se odloča o tem, ali bo uporabil svoje orožje ali ne.

Glede Srebrenice naj povem še svoje osebno mnenje. Menim, da je bilo ravnanje nizozemskega bataljona nečastno za Nizozemsko, za organizacijo ZN in celotno mednarodno skupnost. S človeškega vidika lahko poskušam razumeti vse težave modrih čelad. Kljub prej naštetim objektivnim okoliščinam in subjektivnim človeškim dejavnikom, pa mislim, da bi morali najprej ravnati kot vojaki in z orožjem vsaj simbolično braniti enklavo. Tudi vojaško premočne bosansko-srbske enote bi se gotovo drugače obnašale, če bi naletele na odpor. K temu bi bilo treba dodati še mednarodno ogorčenje in pritisk, ki bi sledil morebitnim žrtvam med modrimi čeladami. Je pač tako, da se v mirovne operacije ohranjanja in vsiljevanja miru pošiljajo vojaške enote. Ne z namenom, da bi tam povzročale nove spopade, ampak zato, da bi v skrajnih primerih delovale vojaško – to je z orožjem. Mislim, da je obnašanje vojaških sil v mirovnih operacijah odvisno tudi od nacionalnega izvora vojakov in s tem vojaške tradicije ter civilizacijskih navad. Glede vprašanja letalske podpore sem pri proučevanju primera opazil različno interpretiranje mandata sil UNPROFOR pri različnih poveljnikih. Pravico do samoobrambe so si nekateri razlagali širše in drugi ožje. To pa je povzročalo nesporazume in razočaranja.

Na področju uporabe sile vojaških enot v mirovnih operacijah bi lahko analiziral še vrsto drugih problematičnih primerov iz prakse (npr. Kongo leta 1960, Libanon leta 1982, Kambodžo leta 1992, Somalijo leta 1993 in druge). Obseg te diplomske naloge mi tega ne dopušča.

Naj omenim še dejstvo, da vsi vojaški operativni dokumenti glede pravil o uporabi sile za konkretne mirovne operacije nosijo oznako zaupnosti. Mogoče se to zdi pretiravanje, ampak razlog je v tem, da bi splošna dostopnost pravil o uporabi sile lahko služila kot učbenik potencialnim nasprotnikom, ki bi se tako lahko naučili izigravati vojaške enote.

Pravila o uporabi sile omogočajo vojaku v mirovni operaciji, da v določenih primerih nekomu vzame življenje. Zato sta dosledno poznavanje pravil in usposobljenost velikega pomena za ustrezno delovanje na terenu. Praksa dokazuje, da je večkrat drugače. Pestrost mnenj in interesov v mednarodnih odnosih se preko dokumentov, političnih in vojaških institucij prenese na vojaka. In prav vojak včasih čuti kopja, ki se lomijo na njegovem hrbtu.

SEZNAM VIROV

Primarni viri:

1. *Convention (III) relative to the Treatment of Prisoners of War, Geneva, 12 August 1949* (1949).
<http://www.yale.edu/lawweb/avalon/lawofwar/geneva03.htm#art4>, 21. 10. 2005.
2. *Operational Terms and Graphics: Field Manual FM 101-5-1* (1997). Washington D.C.: Headquarters, Department of the Army, United States Marine Corps.
3. *Priročnik za slovenske vojake v operaciji UNFICYP* (1997). Interno gradivo za vojake.
4. *Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977* (1977).
<http://www.icrc.org/ihl.nsf/WebART/470-750053?OpenDocument>, 26. 10. 2005,
<http://www.icrc.org/ihl.nsf/WebART/470-750054?OpenDocument>, 26. 10. 2005.
5. *Report of the Secretary-General pursuant to General Assembly resolution 53/35: The fall of Srebrenica – A/54/549* (1999).
6. *Rome Statute of the International Criminal Court* (1998).
<http://www.un.org/law/icc/statute/romefra.htm>, 26. 10. 2005.
7. *Ten Rules Code of Personal Conduct for Blue Helmets*. New York: United Nations Department of Peacekeeping Operations, Training Unit.
8. *United Nations Security Council Resolution 743 – S/RES/743* (1992).
9. *United Nations Security Council Resolution 770 – S/RES/770* (1992).
10. *United Nations Security Council Resolution 776 – S/RES/776* (1992).
11. *United Nations Security Council Resolution 819 – S/RES/819* (1993).
12. *United Nations Security Council Resolution 836 – S/RES/836* (1993).
13. *United Nations Security Council Resolution 998 – S/RES/998* (1995).
14. *Universal Declaration of Human Rights* (1948).
<http://www.unhchr.ch/udhr/lang/eng.htm>, 26. 10. 2005.
15. *Ustanovna listina Združenih narodov in Statut Meddržavnega sodišča* (1992). Ljubljana: Društvo za združene narode za Republiko Slovenijo.
16. *We are United Nations Peacekeepers*. New York: United Nations Department of Peacekeeping Operations, Training Unit.

Sekundarni viri:

1. Bailey, Sydney; Daws, Sam (1998) *The Procedure of the UN Security Council: Third Edition*. Oxford: Clarendon Press, Oxford University Press.
2. Chesterman, Simon (2004) *The use of Force in UN Peace Operations: External Study*. New York: New York University School of Law.
3. Fleck, Dieter (2001) *The Handbook of the Law of Visiting Forces*. Oxford: Oxford University Press.
4. Gray, Christine (2000) *International Law and the Use of Force*. Oxford: Foundations of Public International Law, Oxford University Press.
5. Honig, Jan Willem; Both, Norbert (1997) *Srebrenica: Record of a War Crime*. New York: Penguin Books.
6. Kotnik-Dvojmoč, Igor (2002) *Preoblikovanje oboroženih sil sodobnih evropskih držav*. Ljubljana: Znanstvena knjižnica, Fakulteta za družbene vede.
7. *Military Planning Service Tasks* (2005).
http://www.un.org/Depts/dpko/milad/mps/mps_tasks.htm, 18. 12. 2005.
8. *NATO priročnik: Priročnik o zvezi NATO* (2001). Brussels: NATO Office of Information and Press.
9. *NATO Rules of Engagement* (2004). Oberammergau: lecture for Peace Support Officer's Course, NATO School.
10. *Nordic UN Stand-by Forces: Fourth Edition* (1993). Turku: NORDSAMFN.
11. *Peace Operations: Field Manual FM 100-23* (1994). Washington D.C.: Headquarters, Department of the Army.
12. Roberts, Adam; Guelff, Richard (2002) *Documents on the Laws of War*. Oxford: Oxford University Press.
13. *Srebrenica, a »Safe« Area: Reconstruction, background, circumstances and analysis of the fall of a safe area* (2002). Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie – NIOD.
http://www.srebrenica.nl/en/a_index.htm, 22. 08. 2005,
<http://213.222.3.5/srebrenica/>, 22. 08. 2005.
14. *United Nations Department of Peacekeeping Operations – UN DPKO* (2005).
<http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/info/page3.htm>, 12. 08. 2005.
15. *United Nations Protection Force – UNPROFOR* (2005).
http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/unprof_p.htm, 09. 07. 2005.
16. *United Nations Training Assistance Teams – UNTAT: Advisor's Guidebook* (1996). New York: Department of Peacekeeping Operations.

17. Williams, Abiodun (2000) *Preventing War: The United Nations and Macedonia*. Lanham, Boulder, New York, Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
18. Wurmser, David; Dyke Bearg, Nancy (1993) *The Professionalization of Peacekeeping: A Study Group Report*. Washington, D.C.: United States Institute of Peace.
19. *15. OC-PSO - 15th Officer's Course for Peace Support Operations* (1999). Vienna: Austrian Training centre (ATC), študijsko gradivo.

PRILOGA A: Primer pravil o uporabi sile za mirovno operacijo »Restore Hope« v Somaliji leta 1992 in 1993 (Vir: *Peace Operations: Field Manual FM 100-23* (1994). Washington D.C.: Headquarters, Department of the Army.)

APPENDIX D

SAMPLE RULES OF ENGAGEMENT

Meanwhile, I shall have to amplify the ROE so that all commanding officers can know what I am thinking, rather than apply their own interpretation, which might range from "ask them for lunch to 'Nuke' em for breakfast."

Admiral "Sandy" Woodward
Commander of the Task Force
(Falkland Islands, 1982)

This appendix provides actual unclassified ROE and instructions for use of force and weapons policy as samples. The purpose of this appendix is to familiarize commanders and their staffs with the types of rules and instructions and various formats and means of dissemination used by US Army forces in recent operations.

The selected operations include Operation Restore Hope – the UN-sanctioned humanitarian relief and enforcement operation conducted in Somalia in 1992 and 1993 – and Operation Provide Comfort – a UN-sanctioned humanitarian protection operation conducted in Northern Iraq in 1991.

RULES OF ENGAGEMENT FOR OPERATION RESTORE HOPE

1. (U) Situation. Basic OPLAN/OPORD.
2. (U) Mission. Basic OPLAN/OPORD.
3. (U) Execution.
 - a. (U) Concept of the Operation.
 - (1) (U) If you are operating as a unit, squad, or other formation, follow the orders of your leaders.
 - (2) (U) Nothing in these rules negates your inherent right to use reasonable force to defend yourself against dangerous personal attack.
 - (3) (U) These rules of self-protection and rules of engagement are not intended to infringe upon your right of self defense. These rules are intended to prevent indiscriminate use of force or other violations of law or regulation.
 - (4) (U) Commanders will instruct their personnel on their mission. This includes the importance of proper conduct and regard for the local population and the need to respect private property and public facilities. The *Posse Comitatus Act* does not apply in an overseas

- area. Expect that all missions will have the inherent task of force security and protection.
- (5) (U) ROE cards will be distributed to each deploying soldier (see Annex A to this Appendix).
- b. (U) Rules of Self-Protection for all Soldiers.
- (1) (U) US forces will protect themselves from threats of death or serious bodily harm. Deadly force may be used to defend your life, the life of another US soldier, or the life of persons in areas under US control. You are authorized to use deadly force in self-defense when -
- (a) (U) You are fired upon.
 - (b) (U) Armed elements, mobs, and/or rioters threaten human life.
 - (c) (U) There is a clear demonstration of hostile intent in your presence.
- (2) (U) Hostile intent of opposing forces can be determined by unit leaders or individual soldiers if their leaders are not present. Hostile intent is the threat of imminent use of force against US forces or other persons in those areas under the control of US forces. Factors you may consider include –
- (a) (U) Weapons: Are they present? What types?
 - (b) (U) Size of the opposing force.
 - (c) (U) If weapons are present, the manner in which they are displayed; that is, are they being aimed? Are the weapons part of a firing position?
 - (d) (U) How did the opposing force respond to the US forces?
 - (e) (U) How does the force act toward unarmed civilians?
 - (f) (U) Other aggressive actions.
- (3) (U) You may detain persons threatening or using force which would cause death, serious bodily harm, or interference with mission accomplishment. You may detain persons who commit criminal acts in areas under US control. Detainees should be given to military police as soon as possible for evacuation to central collection point (see paragraph d below).
- c. (U) Rules of engagement. The relief property, foodstuffs, medical supplies, building materials, and other end items belong to the relief agencies distributing the supplies until they are actually distributed to the populace. Your mission includes safe transit of these materials to the populace.
- (1) (U) Deadly force may be used only when -
- (a) (U) You are fired upon.
 - (b) (U) Clear evidence of hostile intent exists (see above for factors to consider to determine hostile intent).

- (c) (U) Armed elements, mobs, and/or rioters threaten human life, sensitive equipment and aircraft, and open and free passage of relief supplies.
- (2) (U) In situations when deadly force is not appropriate, use the minimum force necessary to accomplish the mission.
- (3) (U) Patrols are authorized to provide relief supplies, US forces, and other persons in those areas under the control of US forces. Patrols may use deadly force if fired upon or if they encounter opposing forces which evidence a hostile intent. Nondeadly force or a show of force should be used if the security of US forces is not compromised by doing so. A graduated show of force includes –
 - (a) (U) An order to disband or disperse.
 - (b) (U) Show of force/threat by US forces that is greater than the force threatened by the opposing force.
 - (c) (U) Warning shots aimed to prevent harm to either innocent civilians or the opposing force.
 - (d) (U) Other means of nondeadly force.If this show of force does not cause the opposing force to abandon its hostile intent, consider if deadly force is appropriate.
- (4) (U) Use of barbed wire fences is authorized.
- (5) (U) Unattended means of force (for example mines, booby traps, trip guns) are **not** authorized.
- (6) (U) If US forces are attacked or threatened by unarmed hostile elements, mobs and/or rioters, US forces will use the minimum amount of force reasonably necessary to overcome the threat. A graduated response to unarmed hostile elements may be used. Such a response can include -
 - (a) (U) Verbal warnings to demonstrators in their native language.
 - (b) (U) Shows of force, including the use of riot control formations (see Annex A for information on using RCAs).
 - (c) (U) Warning shots fired over the heads of the hostile elements.
 - (d) (U) Other reasonable uses of force, to include deadly force when the element demonstrates a hostile intent, which are necessary and proportional to the threat.
- (7) (U) All weapons systems may be employed throughout the area of operations unless otherwise prohibited. The use of weapons systems must be appropriate and proportional, considering the threat.
- (8) (U) US forces will not endanger or exploit the property of the local population without their explicit approval. Use of civilian property will usually be compensated by contract or other form of payment. Property that has been used for the purpose of hindering our mission will be confiscated. Weapons may be confiscated and demilitarized if they are used to interfere with the mission of US forces (see rule (10) below).

- (9) (U) Operations will not be conducted outside of the landmass, airspace, and territorial seas of Somalia. However, any USCENTCOM force conducting a search and rescue mission shall use force as necessary and intrude into the landmass, airspace, or territorial sea of any country necessary to recover friendly forces.
- (10) (U) Crew-served weapons are considered a threat to US forces and the relief effort whether or not the crew demonstrates hostile intent. Commanders are authorized to use all necessary force to confiscate and demilitarize crew-served weapons in their area of operations.
- (a) (U) If an armed individual or weapons crew demonstrates hostile intentions, they may be engaged with deadly force.
- (b) (U) If an armed individual or weapons crew commits criminal acts but does not demonstrate hostile intentions, US forces will use the minimum amount of necessary force to detain them.
- (c) (U) Crew-served weapons are any weapon system that requires more than one individual to operate. Crew-served weapons include, but are not limited to tanks, artillery pieces, antiaircraft guns, mortars, and machine guns.
- (11) (U) Within those areas under the control of US forces, armed individuals may be considered a threat to US forces and the relief effort, whether or not the individuals demonstrate hostile intent. Commanders are authorized to use all necessary force to disarm and demilitarize groups or individuals in those areas under the control of US forces. Absent a hostile or criminal act, individuals and associated vehicles will be released after any weapons are removed/demilitarized.
- d. (U) Use of riot control agents (RCAs). Use of RCAs requires the approval of CJTF. When authorized, RCAs may be used for purposes including, but not limited to –
- (1) (U) Riot control in the division area of operations, including the dispersal of civilians who obstruct roadways or otherwise impede distribution operations after lesser means have failed to result in dispersal.
- (2) (U) Riot control in detainee holding areas or camps in and around material distribution or storage areas.
- (3) (U) Protection of convoys from civil disturbances, terrorists, or paramilitary groups.
- e. (U) Detention of Personnel. Personnel who interfere with the accomplishment of the mission or who use or threaten deadly force against US forces, US or relief material distribution sites, or convoys may be detained. Persons who commit criminal acts in areas under the control of US forces may likewise be detained.
- (1) (U) Detained personnel will be treated with respect and dignity.
- (2) (U) Detained personnel will be evacuated to a designated location for turnover to military police.

FM 100-23

(3) (U) Troops should understand that any use of the feet in detaining, handling or searching Somali civilians is one of the most insulting forms of provocation.

4. (U) Service Support. Basic OPLAN/OPORD.

5. (U) Command and Signal. Basic OPLAN/OPORD.

Acknowledge

ARNOLD
MG

OFFICIAL
SMITH
Staff Judge Advocate
Annex A
ROE Card

PRILOGA B: Primer kratkih pravil o uporabi sile, namenjenih vojakom za operacijo UNFICIYP na Cipru iz leta 1999 (vir: *Priročnik za slovenske vojake v operaciji UNFICIYP* (1997). Interno gradivo za vojake.)

<p>A – SPLOŠNO</p> <p>A1 – UNFICIYP MANDAT IN NALOGA</p> <p>MANDAT</p> <p>V resoluciji 186, dne 04. 03. 1964 se je zaupal UNFICIYP naslednji mandat. V interesu, da se vzdržuje internacionalni mir in internacionalna varnost, se podajo sledeče naloge:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Da se prepreči nadaljnje bojevanje, - V kolikor je potrebno, skrbeti za vzdrževanje in ponovno vzpostavljanje reda in miru, - Skrbeti za vzpostavitev normalnih odnosov in razmer. <p>Ta mandat je bil podan zaradi konfrontacije oz. spopadov med GKCYP in TKCYP. Zaradi dogodkov v juliju in avgustu 1974 se je situacija zelo zaostrila.</p> <p>NALOGA</p> <p>UNFICIYP NALOGA</p> <p>Preprečiti se mora ponovni začetek spopadov, na način, da se vzdržuje mirna atmosfera, v kateri se bo našla dolgoročna in pravična rešitev problema na Cipru. Naloge sektorjev / enot za vzpostavljanje UNFICIYP naloge so zabeležene v FORCE EMPLOYMENT BOOK.</p> <p>SMERNICE ZA IZPOLNJEVANJE NALOG</p> <p>Pri izpolnjevanju UNFICIYP nalog se mora paziti na:</p> <p>A- verjetno obe strani sodelujeta z UNFICIYPOM, da bi dosegli cilj, ki je določen s strani Varnostnega sveta.</p> <p>B- UNFICIYP je oborožen z orožjem za obrambo. Uporaba orožja je dovoljena samo pri samoobrambi. Samoobramba pomeni tudi odbijanje poskusa, da bi se s pomočjo sile UNFICIYPU preprečilo izpolnjevanje mandata.</p> <p>C- UNFICIYP ima nalogo, da se ukvarja z različnimi dejavnostmi, za katere obe strani mislita, da so pomembne. Pripadniki enote se morajo obnašati tako, da preko nastopanja posredujejo sodelovanje in zaupanje.</p> <p>Pripadniki UNFICIYP morajo biti:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Fair 2. Firm 3. Friendly <p>D- UNFICIYP pripadniki se pogajajo z obema stranema na realističen način, vendar se ne spuščajo v razprave o nagibih.</p> <p>E- Poskusiti je treba rešiti probleme na najnižji možni ravni.</p> <p>F- Pri vseh dogodkih se mora narediti vse, da se prepreči eskalacija spopadov. V kolikor je to mogoče, je treba nuditi prizadeti strani možnost, da sama najde izhod iz situacije.</p> <p>G- UNFICIYP sestavljajo vojaki iz več držav, vendar delujejo pripadniki kot celota.</p> <p>A2 ZGODOVINA AUSCON / UNFICIYP</p> <p>Ni predvideno</p> <p>A3 – UPORABA OROŽJA ZA UNFICIYP</p> <p>Odpiranje ognja:</p> <p>1. <u>Odpiranje ognja je zadnji ukrep. Ogenj lahko odpremo samo:</u></p> <p>a – po ukazu poveljnika okraja in v primeru napada na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - svoje življenje - na UN osebje 	<ul style="list-style-type: none"> - osebje pod zaščito UN b – po ukazu FC <p>Ogenj se lahko odpre brez opozorila, kadar je napad iznenaden ter pri čemer bi opozorilo povzročilo poškodbo ali smrt UN osebja ali osebja pod zaščito UN.</p> <p>2. <u>reakcija:</u></p> <p>Pred vsako uporabo orožja je osnova opozorilo:</p> <ul style="list-style-type: none"> - STOP! OR I'LL SHOOT! - STAMAT! IDEMI PYOROVOLO! - DUR! YOKSA ATESH ACHARIM! <p>3. <u>ponavljanje opozorila:</u></p> <p>Ponavlja se tako dolgo, dokler opozorilo ni razumljeno.</p> <p>4. <u>okvir vstavi in repetiraj:</u></p> <p>Kot umetnost zastrašitve se magazin vstavi in demonstrativno repetira.</p> <p>5. <u>opozorilni strelji:</u></p> <p>Opozorilni strelji so usmerjeni v zrak, da ne bi koga poškodovali. Namerjeni strelji, paziti je treba na sledeče:</p> <p>A – posamezni strelji</p> <p>B – samo toliko strelcev, kot je potrebno</p> <p>C – z ognjem prenehamo takoj, ko sovražnik ne kaže več znakov odpora</p> <p>D – zaščititi nevpletene osebe</p> <p>6. <u>dejavnosti po odprtju ognja:</u></p> <p>V tem primeru je potrebno napraviti sledeče:</p> <p>A – takoj poslati CONTACT sporočilo</p> <p>B – zaščititi osebe, ki se nahajajo pod zaščito UN skupaj z osebjem UN</p> <p>C – oskrba poškodovanih</p> <p>D – objaviti sporočilo o streljanju</p> <p>7. <u>mere zaščite:</u></p> <p>A – sprejeti od vsakega poveljnika poročilo o oddanih streljih (kdo je streljal in kdo je poškodovan)</p> <p>B – osebi, ki je streljala, se ne podaljša dovoljenje za uporabo orožja</p> <p>C – takoj, ko je mogoče, poslati naknadno obvestilo</p> <p>8. <u>mere poveljnika okrožja:</u></p> <p>a – poslati CONTACT sporočilo na vsak HQ z vsemi važnimi podatki</p> <p>b – razdvojiti osebe, udeležene v spopadu</p> <p>c – poslati SITREP s sledečo vsebino:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. čas dogodka 2. kraj dogodka 3. število svarilnih strelcev 4. število namerjenih strelcev 5. število poškodovanih in mrtvih OPFOR 6. popis vsake OPFOR osebe: <ol style="list-style-type: none"> a. nacionalnost b. spol c. ime, če je poznano d. starost, če je poznana e. civilist / vojak f. obnašanje osebe pred streljanjem g. posebna znamenja 1. razpoložljiva vojaška in medicinska oskrba 2. oskrba poškodovanih 3. katere aktivnosti so bile povzete <p>d – takoj, ko je mogoče, poslati fotografsko dokumentacijo</p> <p>e – takoj, ko je mogoče, poslati naknadna obvestila</p> <p>f – sledeče stvari je potrebno pustiti nedotaknjene: v poročilu se sklicevati na drugo prisotno osebo, ne dotikati se ali premikati dokaze, izogibati se zamolčanju določenih dejstev</p>
---	--

PRILOGA C: Dva kartončka za vojake ZN s pravili o primernem obnašanju

(Viri: - *Ten Rules Code of Personal Conduct for Blue Helmets*. New York: United Nations Department of Peacekeeping Operations, Training Unit,
- *We are United Nations Peacekeepers*. New York: United Nations Department of Peacekeeping Operations, Training Unit.)

**TEN RULES
CODE FOR PERSONAL
CONDUCT
FOR BLUE HELMETS**

1 Dress, think, talk, act and behave in a manner befitting the dignity of a disciplined, caring, considerate, mature, respected and trusted soldier, displaying the highest integrity and impartiality. Have pride in your position as a peace-keeper and do not abuse or misuse your authority.

2 Respect the law of the land of the host country, their local culture, traditions, customs and practices.

3 Treat the inhabitants of the host country with respect, courtesy and consideration. You are there as a guest to help them and in so doing will be welcomed with admiration. Neither solicit or accept any material reward, honor or gift.

4 Do not indulge in immoral acts of sexual, physical or psychological abuse or exploitation of the local population or United Nations staff, especially women and children.

5 Respect and regard the human rights of all. Support and aid the infirm, sick and weak. Do not act in revenge or with malice, in particular when dealing with prisoners, detainees or people in your custody.

6 Properly care for and account for all United Nations money, vehicles, equipment and property assigned to you and do not trade or barter with them to seek personal benefits.

7 Show military courtesy and pay appropriate compliments to all members of the mission, including other United Nations contingents regardless of their creed, gender, rank or origin.

8 Show respect for and promote the environment, including flora and fauna, of the host country.

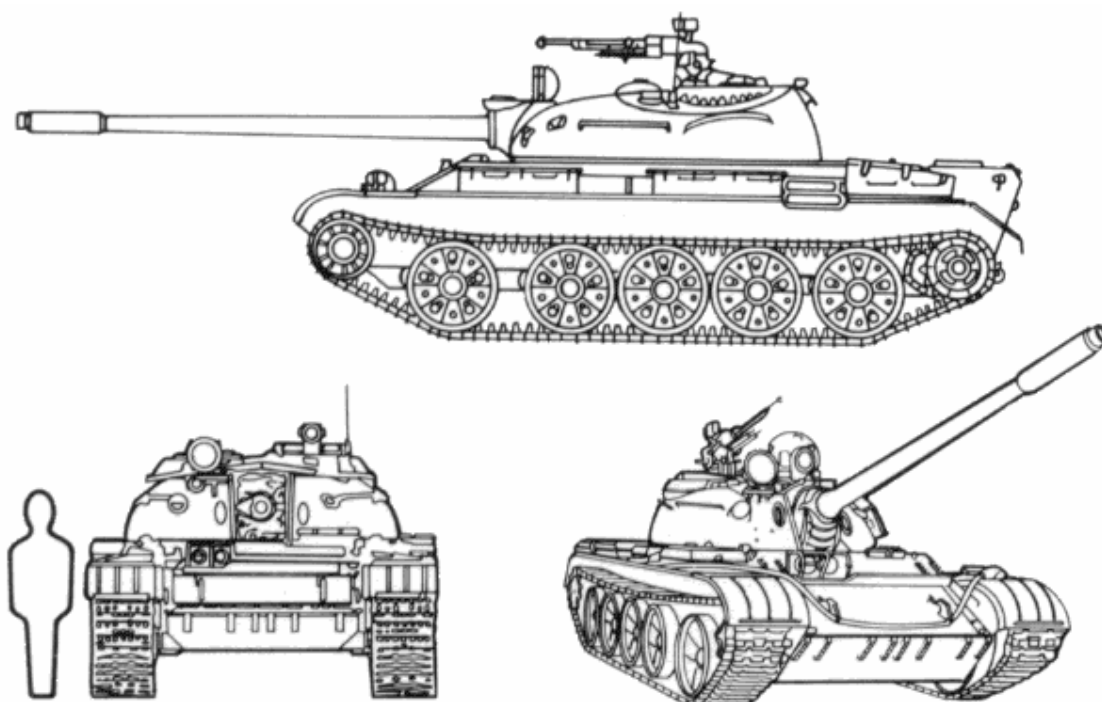
9 Do not engage in excessive consumption of alcohol or traffic in drugs.

10 Exercise the utmost discretion in handling confidential information and matters of official business which can put lives into danger or soil the image of the United Nations.

<p>We realize that the consequences of failure to act within these guidelines may:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Erode confidence and trust in the United Nations; • Jeopardize the achievement of the mission; and • Jeopardize our status and security as peace-keepers. <p>United Nations Department of Peacekeeping Operations Training Unit</p>	<p style="text-align: center;">WE ARE UNITED NATIONS PEACEKEEPERS</p> <p>The United Nations Organisation embodies the aspirations of all the people of the world for peace. In this context the United Nations Charter requires that all personnel must maintain the highest standards of integrity and conduct.</p> <p>We will comply with the Guidelines on International Humanitarian Law for Forces Undertaking United Nations Peacekeeping Operations and the applicable portions of the Universal Declaration of Human Rights as the fundamental basis of our standards.</p> <p>We, as peace-keepers, represent the United Nations and are present in the country to help it recover from the trauma of a conflict. As a result we must consciously be prepared to accept special constraints in our public and private lives in order to do the work and to pursue the ideals of the United Nations Organisation.</p> <p>We will be accorded certain privileges and immunities arranged through agreements negotiated between the United Nations and the host country solely for the purpose of discharging our peacekeeping duties. Expectations of the world community and the local population will be high and our actions, behaviour and speech will be closely monitored.</p>
--	---

<p>We will always:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Conduct ourselves in a professional and disciplined manner, at all times; • Dedicate ourselves to achieving the goals of the United Nations; • Understand the mandate and mission and comply with their provisions; • Respect the environment of the host country; • Respect local customs and practices through awareness and respect for the culture, religion, traditions and gender issues; • Treat the inhabitants of the host country with respect, courtesy and consideration; • Act with impartiality, integrity and tact; • Support and aid the infirm, sick and weak; • Obey our United Nations superiors and respect the chain of command; • Respect all other peace-keeping members of the mission regardless of status, rank, ethnic or national origin, race, gender or creed; • Support and encourage proper conduct among our fellow peace-keepers; • Maintain proper dress and personal deportment at all times; • Properly account for all money and property assigned to us as members of the mission; and • Care for all United Nations equipment placed in our charge. 	<p>We will never:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bring discredit upon the United nations, or our nations through improper personal conduct, failure to perform our duties or abuse of our positions as peace-keepers; • Take any action that might jeopardize the mission; • Abuse alcohol, use or traffic in drugs; • Make unauthorized communications to external agencies, including unauthorized press statements; • Improperly disclose or use information gained through our employment; • Use unnecessary violence or threaten anyone in custody; • Commit any act that could result in physical, sexual or psychological harm or suffering to members of the local population, especially women and children; • Become involved in sexual liasons which could affect our impartiality, or the well-being of the others; • Be abusive or uncivil to any member of the public; • Willfully damage or misuse any United Nations property or equipment; • Use a vehicle improperly or without authorisation; • Collect unauthorised souvenirs; • Participate in any illegal activities, corrupt or improper practices; or • Attempt to use our positions for personal advantage, to make false claims or accept benefits to which we are not entitled.

PRILOGA D: Tank T-55

Tank T-55 je bil eden najbolj množično proizvajanih tankov na svetu. Izvira iz nekdanje Sovjetske zveze in je bil standardno vozilo v nekdanji JNA (Jugoslovenska narodna armija) ter kasneje v VRS (Vojska Republike Srpske) v Bosni in Hercegovini. Debelina oklepa mu ni omogočala zaščite pred protiklepnim orožjem nizozemskih modrih čelad v Srebrenici leta 1995.

Taktično – tehnični podatki:

Dolžina (s topom naprej)	9 m	Top	1 x 100 mm
Širina	3,27 m	Mitraljez - protiletalski	1 x 12,7 mm
Višina (brez mitraljeza)	2,4 m	Mitraljez - koaksialni	1 x 7,62 mm
Klirens (višina od tal do dna)	0,425 m	Mitraljez	1 x 7,62 mm
Bojna masa	36 t	Posadka	4
Masa praznega vozila	34 t	Debelina prednje plošče	
Razmerje moč/masa	14,44 KM/t	na oklepu	203 mm
Največja cestna hitrost	50 km	Največji doseg po cesti	510 km

- Viri:
- T-55 Main Battle Tank
<http://www.inetres.com/gp/military/cv/tank/T-55.html>, 15. 11. 2005,
 - T-54/55 Main Battle Tank
<http://www.vojska.net/military/equipment/tank/t-55/>, 15. 11. 2005,
 - *Tanks and Combat Vehicles Recognition Guide* (2000). New York: Harper Collins Publishers,
 - *Podatkovnik 3: Posebna izdaja Revije Obramba* (1998). Ljubljana: Revija Obramba.

PRILOGA E: Ročni protioklepni raketomet AT-4

AT-4 je ročno netrzajno protioklepno orožje, namenjeno bližinskemu protioklepnemu boju. Uporablja se lahko za uničevanje oklepnih vozil, bunkerjev, utrjenih točk. Orožje je švedskega izvora. Je za enkratno uporabo, kar pomeni, da se cev po izstrelitvi rakete odvrže. Raketa je nevodena.

Taktično - tehnični podatki:

Dolžina	1.020 mm
Masa kompletnega raketometeta	6,7 kg
Masa rakete	1,8 kg
Kaliber rakete	84 mm
Začetna hitrost rakete	290 m/s
Optimalni domet	30 – 300 m
Maksimalni domet	2.100 m
Prebojnost	400 mm valjanega homogenega jekla pod kotom 90

Viri: - FAS Military Analysis Network, M136 AT4
<http://www.fas.org/man/dod-101/sys/land/at4.htm>, 15. 11. 2005,

- *Podatkovnik 3: Posebna izdaja Revije Obramba* (1998). Ljubljana: Revija Obramba.

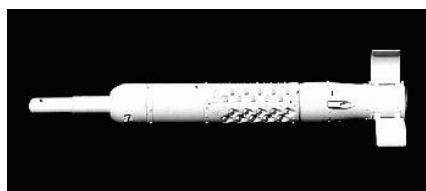
PRILOGA F: Protioklepni raketni sistem M47 – Dragon

Sistem Dragon je namenjen izvajanju protioklepnega boja na srednjih razdaljah. Je oborožitveni sistem starejše generacije (iz leta 1970) in je ameriškega izvora (McDonnell Douglas). Posebej je namenjen uničevanju ruskih tankov T-55, T-62 in T-72. Cev iz umetne mase ima na zadnjem koncu posebno kapo, ki se po izstrelitvi rakete odtrga od cevi. Je netrzajno orožje in služi za enkratno uporabo. Cev sloni na dvonožnem podstavku. Raketa ima poleg osrednjega motorja na svojem obodu 60 majhnih raketnih motorčkov in se med letom vrti okoli vzdolžne osi. Motorčki se nadzorovano vžigajo in ugašajo v skladu z informacijami električnega krmilnega sistema, ki se v raketo pošiljajo po žici. Žica se odvija z zadnjega konca rakete. Obstajata tudi posodobljeni verziji tega sistema in sicer Dragon II in Super-Dragon. Slednja je doseg s 1.000 m povečala na 1.500 m.

Taktično - tehnični podatki:

Dolžina	1.154 mm
Masa kompletnega raketometa	16,9 kg
Masa rakete	10 kg
Kaliber rakete	140 mm
Začetna hitrost rakete	200 m/s
Optimalni domet	75 – 1.000 m / 1.500 m
Prebojnost	do 450 mm valjanega homogenega jekla pod kotom 90

- Viri: - FAS Military Analysis Network, M-47 DRAGON Anti-Tank Guided Missile
<http://www.fas.org/man/dod-101/sys/land/m47-dragon.htm>, 15. 11. 2005,
- Wikipedia, The Free Encyklopedia, M47 Dragon
http://en.wikipedia.org/wiki/M47_Dragon, 15. 11. 2005,
 - *Podatkovnik 3: Posebna izdaja Revije Obramba* (1998). Ljubljana: Revija Obramba.

PRILOGA G: Protioklepni raketni sistem – TOW

Protioklepni raketni sistem TOW (ang. Tube-launched, Optically tracked, Wire-guided missile) je orožje ameriškega izvora iz začetka 70-ih let 20. stoletja. Sistem je namenjen uničevanju oklepnih vozil (predvsem tankov) na večjih razdaljah. Uporablja ga lahko pehota s pomočjo podstavka, lahko pa je sistem pritrjen na vozilu ali helikopterju. Raketa je do svojega cilja vodena s pomočjo žice, ki se odvija z njenega zadnjega dela. Namerilec mora po izstrelitvi nenehno meriti v cilj in raketa se samodejno usmerja v njegovo namerilno točko.

Taktično – tehnični podatki:

Skozi čas je prišlo do več izboljšav raket sistema TOW, tako da obstaja več verzij tega oborožitvenega sistema (TOW, I-TOW, TOW2, TOW2A, TOW2B). Zato so navedeni podatki v nekem razponu, ki obsega več verzij rakete.

Dolžina	1.163 – 1.168 mm
Masa kompletnega raketometa	118,6 – 122 kg
Masa rakete	18,8 – 22,7 kg
Kaliber rakete	127 – 152,4 mm
Maksimalna hitrost rakete	296 – 329 m/s
Maksimalni domet	3.000 – 3.750 m
Prebojnost	800 mm valjanega homogenega jekla pod kotom 90

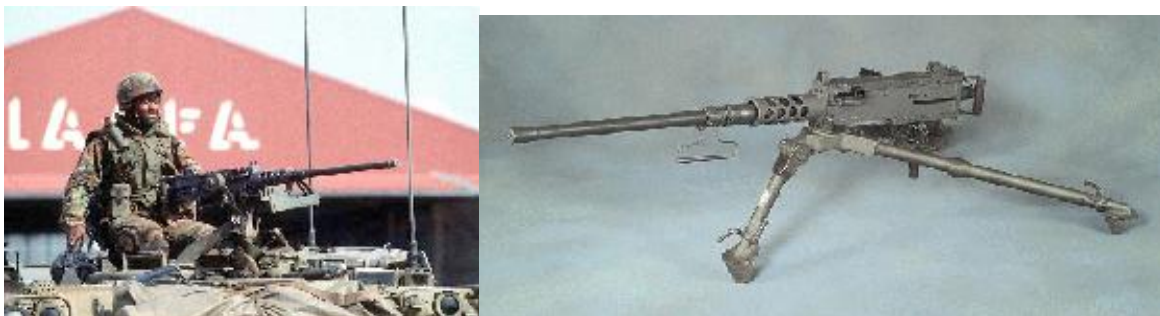
Viri: - FAS Military Analysis Network, M-220 Tube launched, Optically tracked, Wire-guided missile (TOW)

<http://fas.org/man/dod-101/sys/land/tow.htm>, 15. 11. 2005,

- *Podatkovnik 3: Posebna izdaja Revije Obramba* (1998). Ljubljana: Revija Obramba.

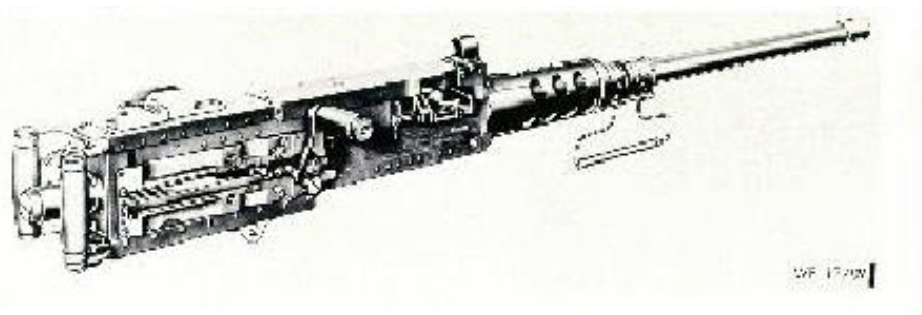
PRILOGA H: Mitraljez Browning 12,7 mm

Mitraljez Browning 12,7 mm je preizkušeno orožje za podporo bojevanja iz časa pred II. svetovno vojno. Izvira iz ZDA. Namenjen je uničevanju pehote, utrjenih točk, lahko oklepljenih vozil, nizko letečih letal in helikopterjev. Lahko se uporablja samostojno. V tem primeru se ga namesti na trinogi podstavek in z njim rokuje posadka. Pogosta pa je uporaba pritrjenega mitraljeza na raznih vozilih in plovilih.

Taktično – tehnični podatki:

Dolžina	1.560 mm
Masa	38 kg
Masa trinogega podstavka	20 kg
Kaliber	12,7 mm (.50 inches)
Strelivo	12,7 x 99 mm
Optimalni domet	do 1.830 m
Maksimalni domet	6.800 m
Hitrost streljanja	550 nabojev/min

Viri: - FAS Military Analysis Network, M2 .50 Caliber [12.7 mm] Machine gun »Ma duce«
<http://www.fas.org/man/dod-101/sys/land/m2-50cal.htm>, 15. 11. 2005,

- Podatkovnik 1: Posebna izdaja Revije Obramba (1996). Ljubljana: Revija Obramba.